

Univerzita Karlova  
Pedagogická fakulta  
Katedra dějin a didaktiky dějepisu

## BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Osobnosti šumavského venkova první poloviny 19.století a jejich střet  
s kosmopolitním vlivem Vídně

Personalities from Bohemian-Forest-country in the first half of 19th century  
and their confrontation with cosmopolitanism of Vienna

Františka Slavíková

Vedoucí práce: prof. PhDr. Jiří Pokorný, CSc.

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: Dějepis se zaměřením na vzdělávání

Odevzdáním této bakalářské práce na téma Osobnosti šumavského venkova a jejich střet s kosmopolitní Vídni potvrzují, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzují, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha,

.....

podpis

## **Poděkování**

V první řadě bych ráda poděkovala tvůrcům internetové databáze Kohoutí kříž, která mi v přípravné fázi významně pomohla při stanovení výběru konkrétních regionálních osobností, při vymezení základní obsahové struktury a priorit mé práce, ale zároveň i naznačila jistá, zejména jazyková specifika v průběhu mého badatelského postupu při rešerších převážně německy tištěných pramenů a literatury, které tvoří faktografický základ obsahu této bakalářské práce a jsou průběžně uvedeny v citacích a v závěrečném seznamu. Za poskytnutí přístupu k pramenům, literatuře a obrazové dokumentaci děkuji: Mgr. Filipu Lýskovi, řediteli Regionálního muzea v Českém Krumlově (podsbírka regionální tisky, obecná a regionální periodika, stifteriana, bibliografie), Mgr. Františku Frantálovi, řediteli Muzea Frymburk (fond historické, literární a obrazové dokumentace včetně místních reálií), Fritzi Fellnerovi, řediteli muzea Schlossmuseum Freistadt (zapůjčení pramenů a obrazové dokumentace ze soukromé sbírky) a Dr. Peteru Becherovi, emeritnímu jednateři spolku Adalbert-Stifter-Verein e. V. München (cenné rady a obsahové podněty k životopisným paralelám Adalberta Stiftera, Andrese Baumgartnera a Simona Sechtera). Jelikož tato práce vznikala od března do května 2020, tedy v době tzv. koronavirové krize, v jejímž důsledku jsem musela předčasně ukončit svůj stipendijní pobyt na Univerzitě ve Vídni a přišla tak o přístup k mnohým rakouským zdrojům, děkuji za pomoc při fotoreprodukci pramenů rakouské provenience, jejich digitalizaci a za průběžné elektronické zasílání studijních dat dr. Hubertu Roissovi, emeritnímu předsedovi spolku Mühlviertler Museumsstrasse ve Freistadtu. V neposlední řadě patří můj dík také mému vedoucímu práce, prof. PhDr. Jiřímu Pokornému, CSc. za pohotový a obětavý přístup během krizových situací, provázejících vznik této bakalářské práce.

## **ABSTRAKT**

Obsahový základ mé bakalářské práce tvoří biografické studie dvou významných šumavských osobností z konce 18. a první poloviny 19. století – Simona Sechtera a Andream Baumgartnera, kteří, přes svůj mimořádný přínos světu kultury a techniky, neprávem upadli takřka v zapomnění. Proto jsem se rozhodla shromáždit o nich veškeré dostupné zdroje, ucelit je a vytvořit obsáhlé medailony, zasazené do dobového kontextu provinčního venkova Šumavy i kosmopolitně rozvinuté metropole Vídně.

Výběr právě této dvojice osobností byl záměrný – oba jsou rodáky z městyso Frymburk, jehož *genius loci* je z topograficko-historického hlediska natolik specifický, že jsem jej předradila do úvodu práce. V této kapitole jsem se na příkladu Frymburka pokusila představit určitý typ lokality v jihočeském pohraničí, která v sobě nese jak znaky sociálně a kulturně uzavřené komunity, tak i místa, jímž po staletí probíhala komunikace nejen ve smyslu obchodním, ale také duchovním a kulturním. Výrazně progresivním aspektem, který sem, ale i do jiných míst Českokrumlovska a Kaplicka, pronikl, byly snahy o prosazení reformy školství a zlepšení úrovně vzdělání i na nejnižším stupni. Byli to právě zdejší zanícení kantoři, díky jejichž působení se podařilo nalézt a vychovat řadu talentů, kterým se pak zdařilo zanechat výraznou kulturní stopu ve „velkém“ světě.

Závěr práce je věnován naznačení diametrálního rozdílu v recepci těchto dvou a několika dalších osobností, Němců z Čech, což v českém jazykovém prostředí, při bližším porovnání s jazykovým prostředím německým, způsobilo značný informační, a tím i bezesporu kulturní dluh.

## **KLÍČOVÁ SLOVA**

Šumava, Frymburk, Sechter, Baumgartner, Vídeň

## **ABSTRACT**

The foundations of my bachelor's thesis are two biographical studies of two significant personalities from the Bohemian Forest region who lived between 18th and 19th century – Simon Sechter and Andreas Baumgartner. Despite their contributions to culture and science, they were almost forgotten, so I have decided to collect every possible material about them and transform it into a complex form, and present it in the historical context of the Bohemian countryside, and compare it with cosmopolitan and developed city of Vienna.

The choice of these personalities was purposeful, as both of them were born and raised in a small town in south Bohemia called Frymburk. This location is so interesting and historically important that I have decided to place it right at the beginning of my thesis. In this chapter I have used Frymburk as an example for introducing the region of south Bohemian borderland, which subsumes on the one hand a socially and culturally closed community, and on the other hand a centre of trade and cultural and religious development. The arrival of school reforms and rising quality of education was very important to this region. A high number of educators came from these localities, who prepared many talented students for making their own way in the „big world“.

The conclusion of my work is focused on the diametrical different perceptions of these German-Czech personalities in Czech and Austrian period sources.

## **KEYWORDS**

Bohemian Forrest, Frymburk, Sechter, Baumgartner, Vienna

## Obsah

Úvod .....	6
1 Městečko Frymburk.....	8
1.1 Mezi mýtem a realitou .....	8
1.2 Historický kontext.....	9
1.3 Venkovské školství po reformách Marie Terezie a Frymburk jako vzorový příklad rozvoje školství.....	12
1.4 Reformátor školství Ferdinand Kindermann .....	14
1.5 Příkladný pedagog Johann Nepomuk Maxandt .....	16
2 Andreas Freiherr von Baumgartner .....	19
2.1 Baumgartner a Adalbert Stifter.....	25
3 Simon Sechter.....	28
3.1 Simon Sechter in memoriam.....	40
4 Recepce.....	42
4.1 Recepce v německém a českém jazykovém prostředí do roku 1918.....	42
4.2 Zemské vlastenectví německých obyvatel Šumavy ve 2. polovině 19. století .....	47
5 Závěr.....	55
Seznam použitých informačních zdrojů .....	56
Seznam příloh.....	63

## Úvod

V průběhu své několikaměsíční všeobecné studijní a rešeršní přípravy na plánovaný stipendijní pobyt na Univerzitě ve Vídni v rámci programu ERASMUS jsem se, mimo jiné, dostala i k tématu významných osobností, narozených v Čechách, které se za svého života prosadily v různých oborech ve Vídni a zanechaly zde i výraznou kulturní stopu. Vzhledem k tomu, že trvale žiji v Českém Krumlově, soustředila jsem svůj zájem výběrově na rodáky z Českokrumlovska, jejichž životní pouť, osudy, ale především konkrétní dílo a odkaz by bylo užitečné pedagogicky využít a zprostředkovat, například k obohacení výuky regionální historie, kulturní topografie, literatury či hudební nauky. Při zpětné reflexi vlastních znalostí, získaných během středoškolských studií na gymnáziu, jsem si uvědomila, že se mi, a patrně i většině mých spolužáků, z kontextu historického a kulturního „mostu“ mezi Českokrumlovskem a Vídní vybaví jen žalostně málo konkrétních jmen: knížecí rod Schwarzenbergů, spisovatel Adalbert Stifter a malíř Egon Schiele.

K mému překvapení a zklamání došlo při zjištění, že i současná, obecně dostupná literární produkce v českém jazyce k tématu *Češi ve Vídni* nadále zohledňuje pouze tato „ikonická“ jména, přičemž další osobnosti z našeho regionu, které by si bezesporu zasloužily vejít ve všeobecnou známost, neuvádí.<sup>1</sup>

Prvotním záchytným zdrojem informací, alespoň o nových jménech a základních biografických údajích, se pro mé rešerše staly regionální internetové databáze:

OIS – *oficiální informační systém Český Krumlov/encyklopedie/osobnosti*, přinášející základní a jen velice stručné životopisné medailony „významných osobností města a regionu Český Krumlov“, ovšem v tomto případě bez jakýchkoliv odkazů na prameny a literaturu.<sup>2</sup>

---

<sup>1</sup> FIALA, Václav. *Literární toulky dunajskou metropolí*. 1. vydání. Praha: ASPI, 2004. 505 s.  
FIALA, Václav. *Umělecká Vídeň. Průvodce po stopách spisovatelů, básníků, malířů, hudebníků a bohémů*. 2. přepracované a rozšířené vydání. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2017, 483 s.  
KOUDELKOVÁ, Jana. *Češi ve Vídni. Tschechen in Wien*. Brno: Jihomoravský kraj, 2013. 290 s.  
<sup>2</sup>[online]. Copyright©2006[cit. 17.05.2020]. Dostupné z: [http://www.encyklopedie.ckrumlov.cz/docs/cz/osobno\\_seznam.xml](http://www.encyklopedie.ckrumlov.cz/docs/cz/osobno_seznam.xml)

*Kohoutí kříž – Jihočeská vědecká knihovna v Českých Budějovicích*, „věnovaný šumavské německé literatuře“. Co do počtu zveřejněných osobností je to bezprecedentně bohatý zdroj o známých, méně známých, avšak v převážné většině zcela zapomenutých šumavských osobnostech (více než 2000 autorů!), který vznikl většinou prvotním překladem starších německých pramenů, literatury či časopiseckých a novinových článků (překladatel Mgr. Jan Mareš). Přes veškerý respekt k tomuto informačně i dokumentačně mimořádně významnému a záslužnému zdroji jsem bohužel zjistila, že i zde je bibliografická citace, použitelná k dalšímu rozpracování, často neúplná či místy dokonce zcela chybí.<sup>3</sup>

Obrátila jsem se tedy ke zkoumání zdrojů zapůjčených či jinak získaných od lokálních (a díky internetové komunikaci) i zahraničních institucí a fyzických osob. Z těchto pramenů postupně vznikal ideový předobraz a poté i výsledná, obsahově strukturovaná podoba této bakalářské práce.

Osobnosti Andrease Baumgartnera a Simona Sechtera, jejichž podrobnější biografie a zhodnocení jejich významu tvoří obsahový základ práce, patří k těm zcela zapomenutým. Za účelem lepšího pochopení či zdůraznění regionálně specifických, ale také obecnějších historických a kulturních souvislostí, jsem v textu využila některá srovnání s životními osudy, významem a odkazem spisovatele Adalberta Stiftera.

Věřím, že mimořádné okolnosti, provázející vznik této práce, v zásadní míře neovlivnily její zamýšlený rozsah, obsah a kvalitu.

---

<sup>3</sup>Obsah-Kohoutikriz.org. *Úvod-Kohoutikriz.org* [online]. Dostupné z: <https://www.kohoutikriz.org/obsah.html>



# 1 Městečko Frymburk

## 1.1 Mezi mýtem a realitou

*„Pirlingu, ty milé městečko, jak jsem tě měl vždy rád! A kdo by si byl kdy pomyslíl, že se mi staneš tak drahý! Jak se rozraduje mé srdce, kdykoliv vzpomene ta tvou krásu: jak půvabně ležíš ve své samotě na sametově zeleném vrchu a tvé bílé domy shlížejí dolů k řece, svažující své břehy a pospíchající pod tvým dřevěným mostem, na kterém stojí červená věžička s obrazem svatého Jana – buď mi ode dneška požehnán a pozdraven na věky věkův.“<sup>4</sup>*

Tento citát z díla Adalberta Stiftera líčí v duchu ideálu harmonie éry Biedermaieru lokalitu městečka Frymburk – oáza klidu a půvabu, zdánlivý „konec světa“, uzavřený a po mnoho generací zapomenutý kdesi uprostřed hvozdů v šumavském pohraničí. Stifterův názor by jistě podpořil letný pohled na mapu jižní hranice Českého království – nad Frymburkem se vypíná hraniční hřeben Šumavy se zříceninou Vítkova Kamene, a bezprostředně za ním už leží zemská hranice a začíná jiný svět. Tam se už nachází Rakousko a krajina se pozvolna svažuje k Dunaji. Představa statické uzavřenosti je ovšem pouhým literárním mýtem; historická, hospodářská a kulturní realita Frymburka byla právě opačná. Od svého založení to bylo místo světu otevřené, místo, kterým procházely dějiny, i místo, odkud do světa odešlo několik osobností s úmyslem tento svět o něco obohatit. A těmto lidem Frymburk, už jen svým geografickým, historickým a kulturním potenciálem v jistém smyslu bezesporu pomohl.

Vezmeme-li si k ruce jinou mapu – tentokrát mapu střední Evropy – poměrně snadno zjistíme, že z Frymburka je to téměř naprosto stejně daleko do Prahy, do Vídně a do Landshutu – hlavního města Dolního Bavorska, které co do významu po staletí úspěšně soupeřilo s Mnichovem. Obdobně je tomu i se vzdálenostmi do Českých Budějovic, hornorakouského Freistadtu a bavorského Pasova. A když si mezi tato místa navíc promítneme síť doložených solných stezek, zjistíme, že se už jen z hospodářského hlediska jednalo o území s velmi čilým obchodním transferem. Nejen zemskou hranici ale také

---

<sup>4</sup> Citát A. Stiftera z románu Paměti mého pradědečka, v němž autor líčí městečko Pirling (=Frymburk) jako ideální model šumavského venkovského života a jeho řádu.

STIFTER, Adalbert. *Paměti mého pradědečka. Die Mappe meines Urgroßvaters*. Překlad Ladislav Heger. Srdce Vltavy – edice Granit, sv.II, Horní Planá: 2002. s.265, 267.

bohatství plynoucí z „bílého zlata“ bylo nutno patřičně chránit. Proto v nejbližším okolí Frymburka vznikala centra světské moci, kterou dokládají dodnes stojící hrady nebo jejich zříceniny – na české straně Vítkův Kámen, Rožmberk a Český Krumlov, na rakouské straně Piberstein, Waxenberg a Wildberg. Přes zemskou hranici aktivně působily i mnišské řády – v roce 1259 založili ve Vyšším Brodě klášter cisterciáci, povolání z rakouského Willheringu, a ještě o něco dříve, v roce 1218, založili ve Schläglu<sup>5</sup> klášter premonstráti, kteří tam přišli z jihočeského Milevska. Tím byla prakticky nadohled od Frymburka vytvořena nejen významná církevní centra, ale také centra vyspělé kultury a vzdělanosti, která se odtud šířila do okolí.

Lze se domnívat, že již pod tíhou výše uvedených faktů se stifterovský mýtus o ničím nenarušitelné provinční idyle ocitá v troskách.

## 1.2 Historický kontext<sup>6</sup>

K založení Frymburka došlo v průběhu procesu rozsáhlé kolonizace jihočeských území rodem Vítkovců někdy před polovinou 13. století. Městečko vzniklo na strategickém bodě, neboť ho z jedné strany chránil tok Vltavy s brodem, později mostem, a z té druhé zas hraniční hřeben s pevnými opěrnými body sv. Tomáše a Vítkova Kamene. Zároveň se Frymburk nacházel na solné a obchodní stezce mezi Čechami a Rakouskem, což ho předurčilo již v počátcích jeho existence k tomu, stát se kupecko-řemeslnickým centrem, navíc s dobrou perspektivou hospodářského a dopravního využití vodního toku (mlýny, voroplavba). Přírodní bariéru hraničního hvozdu překračovala z Frymburka stezka vedoucí do Haslachu, která na české straně pokračovala přes Zátoň a Přídolí do Českého Krumlova. Proto byl Frymburk v minulosti právem označován za jednu ze „vstupních bran z Horních Rakous do Čech“ a ne náhodou zde byla brzy zřízena stanice pro výběr mýta, připomínána v roce 1305. K ní patrně přiléhala kamenná strážní věž, která se sice nedochovala, ale na její existenci by mohl upomínat místní název jednoho z okolních návrší - „Turmberg“, tedy „kopec s věží“, či „věžní kopec“. Část z vybraného mýta připadla dvěma blízkým

---

<sup>5</sup> ANDESSNER, Josef. *Die Klöster des Mühlviertels*. In: Mühlviertler Heimatblätter. 7. Jahrgang. 1967, č.3/4, s.43.

<sup>6</sup> MARKUS, Jordan Kajetan. *Markt Friedberg, dessen Umgebung und seine berühmten Männer. Historisch-topografische und biografische Schilderungen*. Linz: Verlag des Vereines der Deutschen aus dem südlichen Böhmen in Wien, 1870. 57 s.

klášterům eremitů v Přední Výtoni, založených v roce 1357, a po jejich zrušení ve 2. polovině 16. století byly poplatky odváděny vyšebrodským cisterciákům.<sup>7</sup>

Zcela evidentně původně německý název „Friedberg“ nacházíme již v první doložené listině vystavené v roce 1277 ve Vyšším Brodě a později se objevuje také ve variantách „Frimberch“ „Frimburk“, či „Friedburg“, například v několika v papežských registrech z let 1369-1405. Označení „Frymburk“ (též Frimburk) vzniklo fonetickou změnou poněkud později a bylo častěji užíváno v 15. a v 16. století.<sup>8</sup>

Frymburk náležel k celistvému panství rodu Rožmberků. Nicméně 29. května 1305 daroval Jindřich z Rožmberka frymburskou farnost, a tím i správu nad místním kostelem sv. Bartoloměje premonstrátům v hornorakouském Schläglu, kteří si ji podrželi až do roku 1945. Mimořádně důležitého privilegia se Frymburku dostalo 19. května 1492, kdy ho Petr Vok z Rožmberka povýšil na městys, kterým zůstává dodnes.

Z neuskutečněných plánů za éry panování Rožmberků, z nichž by bezesporu výrazně profitoval i Frymburk, je nutno uvést dva. Tím prvním byl projekt lodního kanálu mezi Vltavou a Dunajem, iniciovaný samotným císařem Karlem IV., o kterém se můžeme dočíst v díle *Historiae Regni Bohemiae etc.* od Jan Dubravie coby očitého svědka (!). Druhým byly opakované pokusy Viléma z Rožmberka splavit pro vory divoké peřeje Vltavy, tzv. Čertovy proudy, u Vyššího Brodu.<sup>9</sup>

Petr Vok z Rožmberka prodal panství Rožmberk, tedy i Frymburk, roku 1601 svému příbuznému Janu Zrinskému, po jehož smrti v roce 1612 připadlo toto panství na krátký čas rodu Švamberských. Roku 1620 se novými majiteli Frymburka stávají Buquoyové. Tento rod se sice v Čechách zasadil o významný kulturní rozvoj, ale přesto se setkáváme i s jeho negativními interpretacemi. Jednou z jejich příčin je hned první představitel rodu Buquoyů - nechvalně známý krutý a nelítostný generál císařských vojsk na počátku 30. leté války, Charles Bonaventure de Longueval, Comte de Bu(c)quoye (1571-1621). Dalším důvodem onoho despektu je i poslední zástupce rodu hrabě Georg Buquoy (1885-1952), jenž byl po

---

<sup>7</sup> ANDRESKA, Jiří. *Šumavské solné stezky*. Praha: Kentaur, 1994. s.58.

<sup>8</sup> KLIMESCH, Matthias. *Die Ortsnamen im südlichen und südwestlichen Böhmen*. In: *Mitteilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen*. 47. Jahrgang, č.2. Prag: 1912. s.153-154.

<sup>9</sup> HONS, Josef. *Když měřičkové, rybníkáři a trhani krajem táhli*. Mladá fronta, Praha 1961, 305 s.

2. světové válce obviněn z kolaborace s nacisty, následně zatčen, jeho majetek na základě Benešových dekretů zkonfiskován a on sám zemřel ve vězeňské nemocnici v Brně.

Přes hospodářské těžkosti, které vedly k silnému zadlužení buquoyského majetku a v roce 1732 dokonce k vyhlášení bankrotu s nucenou správou, přinesla 2. polovina 18. a 1. polovina 19. století období nebývalého hospodářského rozkvětu. Nestrádala stavební činnost, na mnoha místech panství, řízeného z centra v Nových Hradech, byla provedena lesnická a zemědělská reforma, průběžně bylo možno sledovat podporu přírodních i technických věd, řemesel a umění. Osobností s mimořádným vzděláním, kulturním rozhledem, ale také silným sociálním cítěním byl Johann Nepomuk Buquoy (1741-1803), zakladatel prvního zaopatřovacího ústavu – chudobince v Evropě, postaveného v Nových Hradech v letech 1783-1784.<sup>10</sup>

Jeho synovec Georg Franz August Buquoy (1781-1851) zavedl jako první v Čechách používání parního stroje (1830), založil několik skláren, produkujících věhlasné černé neprůhledné sklo – hyalit (kolem roku 1820), a byl i otcem myšlenky zřízení první přírodní rezervace na českém území – Žofínského pralesa (1838).<sup>11</sup>

Nebývalým rozkvětem prošel v 18. století i Frymburk blízký klášter ve Vyšším Brodě, ve kterém byl za opatství Quirina Mickla (1747-1767) položen základ proslulé klášterní knihovny, jejíž fondy dnes čítají 70 000 svazků.

A chudoba zřejmě nepostihla ani Frymburk samotný, který v roce 1789 získal lukrativní císařské privilegium k pořádání trhů, každý týden v úterý, a k tomu i výročního jarmarku na den sv. Anny. Městečko se vypořádalo i s následky několika rozsáhlých požárů v období let 1724-1866, kterým padlo za oběť mnoho původních staveb včetně kostela. Nově vzniklé stavby, ať už obytné či účelové, byly pořizovány výlučně z kamene, převážně z žuly, a nesly všechny znaky slušných hmotných poměrů svých majitelů.

---

<sup>10</sup> BUQUOY, Margarete: *Das Buquoysche Armeninstitut und die Reorganisation der Wohlfahrtspflege im Habsburger Staat*. In: HARASKO, Alois a kol. *Deutsche Kulturlandschaft an Moldau und Maltsch. Der südböhmische Heimatkreis Kaplitz-Hohenfurth-Gratzen*. Band I. München: Heimatkundlicher Verein für Südböhmen e. V., 1986. s.92-112.

<sup>11</sup> WURZBACH, Constantin von. *Buquoy Franz August*. In: *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Österreich*. 2. Theil. Verlag der typografisch-literarisch-artistischen Anstalt (L. C. Zamarski, C. Dittmarsch & Comp.), Wien 1857, S. 208–210

Frymburskou podnikatelskou elitu reprezentovala rodina Greiplů – velkoobchodníků s plátnem, kteří měli svá odbytíště nejen ve Vídni, v Praze či v Augsburgu, ale také ve vyhlášených italských textilních metropolích (Terst, Milano, Verona a Mantova). Jejich rodinný majetek byl zejména za Matthiase Greipla staršího (1771-1836) tak rozsáhlý, že nikoho ani příliš neudiví následující epizoda: když se mladý, dosud finančně nezaopatřený student Adalbert Stifter zamiloval do Greiplovy dcery Franzisky a hodlal s ní vstoupit do manželství, bylo mu dáno jasně najevo, že pro tuto rodinu není dost dobrým a vítaným zetěm. A to i přesto, že byl nejbližším přítelem bratra Franzisky, Matthiase Greipla mladšího, a ve frymburském domě Greiplů často pobýval v době školních prázdnin. I přes tuto trpkou životní zkušenost však Stifter na „papa Greipla“ nezanevřel a použil ho jakožto předobraz postavy dobromyslného plukovníka ve svém románu *Die Mappe meines Urgroßvaters*.<sup>12</sup>

### **1.3 Venkovské školství po reformách Marie Terezie a Frymburk jako vzorový příklad rozvoje školství**

*„Jeden z nejdůležitějších mužů ve státě je venkovský učitel...“<sup>13</sup>*

Školský systém v českých zemích, budovaný již za Karla IV. a zdokonalený za vlády císaře Rudolfa II., prošel větším obdobím úpadku již za vlády krále Matyáše a proces zkázy dokončila následně třicetiletá válka. Až o více než sto let později přišly reformy císařovny Marie Terezie, v jejichž rámci byla 6. prosince 1774 zavedena povinná školní docházka. Tím však nebyla stanovena žádná závazná kritéria úrovně vzdělání či jakákoliv časová či obsahová strukturalizace školních osnov. Menší školy, zejména ty venkovské, trpěly. Nejen z hlediska chátrání budov a nevole občanů k výstavbě nových či rekonstrukci starých, ale také nedostatkem schopných pedagogů. Ti stávající mnohdy sotva dokázali vzdělat žáky alespoň základním způsobem, natož aby je připravili k dalšímu studiu a následnému uplatnění ve vědních či uměleckých odvětvích. Děti často absolvovaly pouze domácí výuku a poté dědičně přebíraly živnost svých rodičů (zemědělské hospodářství,

---

<sup>12</sup> GROSSSCHOPF, Alois. *Adalbert Stifter. Leben Werk Landschaft*. Linz: Rudolf Trauner Verlag, 1967. Nestr.

<sup>13</sup> VANCSA, Kurt. *Die Schulakten Adalbert Stifters*. In: *Schriftenreihe des Adalbert-Stifter-Institutes des Landes Oberösterreich*, Folge 8. Graz-Wien: Stiasny-Verlag, 1955. 315 s.

řemesla, obchod). Tomuto špatnému stavu neprospíval ani fakt, že na malé, většinou jednotřídní školy, reforma Marie Terezie prakticky nikterak nedosáhla.

Dále je nutné zmínit také velikou chudobu a zaostalost venkovských lokalit. Školy nebyly nikterak samozřejmou institucí a mnohdy se vyskytovaly pouze v jedné vesnici široko daleko, a děti do ní musely docházet či dojíždět. Tento fakt často zcela vyloučil výuku v zimních měsících, neboť díky sněhu a nepřízní podmínek se nemohly děti do školy vůbec dostat.

Dlouhodobě zanedbané podmínky na venkovských školách monarchie lze nejlépe doložit prostřednictvím dochovaných posudků Adalberta Stiftera, který působil mezi léty 1850-1851 jako školní inspektor venkovských škol pro Horní Rakousko a byl tedy na svých pravidelných inspekčních cestách osobně přítomen obrazu zkázy těchto institucí, což ho velmi zasahovalo i osobně:

*„...Finanční standardy učitelů jsou z velké části špatné, často velice špatné... Nemohu ani vypovědět, jak mne bolí u srdce, když vidím venkovské učitele, jak ke mně přicházejí, ve svých obnošených kabátech a s ustaranými výrazy v pobledlých tvářích, aby mi co nejúspěšněji vyložili své nuzné podmínky a aby si postěžovali... Když se oproti tomu zadívám na krásný kabátec našeho statkáře, byť toho nejmenšího, na jeho fajnový klobouk a zářící obličej, je to rozdíl skutečně hluboce bolestivý. A přece je to ten chudý muž, kdo vychovává děti onoho statkáře a kdo jim pomáhá, stát se lidskými bytostmi...“<sup>14</sup>*

Situace byla vskutku kritická, ale ani to nepohnulo věci k lepšímu, ačkoliv o to mnozí usilovali. Vzhledem ke zkosnatělému přístupu monarchie k reformám ve školství bylo velice obtížné dosáhnout jakýchkoliv celoplošných změn ve vzdělávacích systémech. Například sám Stifter sestavil za pomoci nakladatele Johannese Aprenta rozsáhlou čítanku k podpoře vzdělání na reálných školách,<sup>15</sup> která již byla dokonce vytištěna, nicméně Ministerstvo pro výuku neschválilo její používání ve školách z důvodu, pro Vídeň pohříchu typického, „nedostatečně loajálního obsahu k oficiální ideologii monarchie“.

---

<sup>14</sup> VANCSA, Kurt. *Die Schulakten Adalbert Stifters*. In: *Schriftenreihe des Adalbert-Stifter-Institutes des Landes Oberösterreich*, Folge 8. Graz-Wien: Stiasny-Verlag, 1955. 315 s.

<sup>15</sup> STIFTER, Adalbert a APRENT, Johannes. *Lesebuch zur Förderung humaner Bildung*. Reprint-Ausgabe: München: Bayerischer Schulbuch – Verlag, 1847. 414 s.

## 1.4 Reformátor školství Ferdinand Kindermann<sup>16</sup>

Počátek úspěšného pokusu o reformu školství v habsburské monarchii je veskrze lidským příběhem o setkání tří nadšených jedinců – vizionáře, mecenáše a organizátora. V roce 1771 se v Praze během univerzitních přednášek o morálce, estetice a pedagogice seznámili: student teologie Ferdinand Kindermann (1740-1801), čerstvě vystudovaný právník hrabě Johann Nepomuk Buquoy (1741-1803) a syn vrchního ředitele správy novohradského panství Bernhard Joseph Spatzierer (1745-1803). Všem třem ležela na srdci otázka, jak v Čechách povznést citelně stagnující školství. Chtěli tím uctít odkaz jejich oblíbených filozofů: Ch. L. Montesquieua a J. J. Rousseaua. Na buquoyském panství bylo před reformou čtrnáct venkovských škol, ovšem jejich stav byl veskrze žalostný. Ještě v roce 1772 si Kindermann v dopise vyšebrodskému opatovi povzdechl:

*„Starý stůl a několik plesnivých knih, a to je tak všechno, co jsem domě našel, jinak zde není ani hřebík, na který bych si mohl zavěsit klobouk...“<sup>17</sup>*

Přestože právě v letech 1771 a 1772 panovala v Čechách v důsledku neúrody velmi nepříznivá hospodářská situace, byl hrabě Buquoy připraven průběžně podporovat stavební a materiální stav škol na svém panství. Úlohou Kindermanna bylo získat přirozenou cestou zájem rodičů, aby nebránili dětem v pravidelné školní docházce a aby byli na jejich ve škole získané dovednosti patřičně pyšní. Proto byla například záměrně posílena výchova ve zpěvu a hry na hudební nástroje. Děti pak mohly ukázat své získané dovednosti během církevních obřadů v kostele i v rámci příbuzenských a sousedských setkání. Při výuce došlo k oddělení žáků do dvou skupin podle věku, což sice téměř okamžitě přineslo žádoucí efekt v rychlosti a množství probíraného učiva, ovšem v případě jednotřídních škol to nutně vedlo i k zavedení odpolední docházky. Obsah výuky neměl být odtržen od reality okolního světa a běžného života. Důraz byl kladen spíše na názornou demonstraci u tabule než na učebnice. Vyučovacím jazykem byla němčina, přičemž Kindermann dbal na to, aby byl učitel nebo jeho pomocník schopen látku vysvětlit i dětem z českých rodin. Výuka

---

<sup>16</sup> HARASKO, Alois a kol. *Deutsche Kulturlandschaft an Moldau und Maltsh. Der südböhmische Heimatkreis Kaplitz-Hohenfurth-Gratzen. Band I.* München: Heimatkundlicher Verein für Südböhmen e. V., 1986. 518 s.

<sup>17</sup> ZEIL, Liane. *Unbekannte Briefe F. Kindermanns an H. T. Kurz über seine schulreformatoren Bestrebungen in Böhmen in der siebziger Jahren des 18. Jahrhunderts.* In: *Ost und West in der Geschichte des Denkens und kulturellen Beziehungen, Festschrift für Eduard Winter zum 70. Geburtstag.* Berlin: 1966. s.380.

měla být vedena v duchu tolerance a laskavého přístupu, tělesným trestům mělo být zamezeno a děti měly být průběžně odměňovány chválou učitele jak ve škole, tak i při pohovoru s rodiči. V žácích měla být pěstována úcta ke vzdělání a osobní ctižádost pokračovat v dalším studiu.<sup>18</sup>

Za vzorový příklad reforem byla vybrána škola v Kaplici, o jejíchž základních principech vydal Kindermann tiskem důkladnou informační zprávu *Nachricht von der Landschule zu Kaplitz in Böhmen. Unter dem Schutze Sr. Excellenz Herrn Grafen von Bouquoi. Prag 1772*. Tato škola byla první svého druhu nejen v Čechách, ale i na území celé monarchie.<sup>19</sup>

Dle zásad reforem Kindermannovy školy začala také v okolí fungovat další místa kvalitního základního vzdělání dětí. Jedním z nich byla bezesporu škola v Horní Plané, kde jako kantor a regenschori působil Josef Jenne (1772-1847), jemuž nebylo zatěžko rozpoznat talent mladého Adalberta Stiftera a dobře jej připravit k dalšímu studiu na velmi náročném, co se požadovaných vstupních vědomostí týče, gymnáziu kláštera v Kremsmünsteru. Již v prvním ročníku, jehož byl Stifter premiantem, mu jeho třídní učitel zapsal na vysvědčení ve všech hlavních předmětech jedinou známku – prima cum eminentia, což by v dnešní školské terminologii znamenalo „jedničku s pochvalou“. Tím třídním učitelem nebyl nikdo jiný než páter Placidus Hall (1774-1855), rodák z Kaplice a absolvent tamní Kindermannovy vzorové školy.<sup>20</sup>

Dalším místem, poskytujícím dlouhodobě dětem nadprůměrnou úroveň vzdělání, byla škola ve Frymburku. První zmínku o zdejším obecním kantorovi nalezneme již v roce 1474 a roku 1521 je ve frymburském katastru zmíněna poblíž kostela „školní louka“ („Schulwiese“). Na ní, tedy pravděpodobně na místě původní školy, byla v roce 1739 postavena nová zděná budova školy s jednou třídou a jednou místností – bytem pro učitele.

---

<sup>18</sup> BUQUOY, Margarethe von. *Kaplitz und Grätzen-Ausstrahlungszentren sozialer Reformen i Zeitalter der Aufklärung. Die Kindermannsche Musterschule in Kaplitz und die Theresianische Volksschulreform*.

In: HARASKO, Alois a kol. *Deutsche Kulturlandschaft an Moldau und Maltsh. Der südböhmische Heimatkreis Kaplitz-Hohenfurth-Grätzen*. Band I. München: Heimatkundlicher Verein für Südböhmen e. V., 1986. s.74-92.

<sup>19</sup> HANZAL Josef. *Ferdinand Kindermann von Schulstein*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998.

<sup>20</sup> LACHINGER, Johann a STURM, Martin. *Adalbert Stifter. Schrecklich schöne Welt*. In: *Vierteljahresschrift des Adalbert-Stifter-Instituts*, Jahrgang 39. Linz: 1990. s.14-24.



A v této jednotřídní dispozici zůstala až do roku 1847, kdy byla stržena a na stejném místě byla postavena budova větší, již se dvěma třídami.<sup>21</sup>

## 1.5 Příkladný pedagog Johann Nepomuk Maxandt<sup>22</sup>

Johann Nepomuk Maxandt (22. března 1755-19. prosince 1838) nebyl frymburským rodákem, ale pocházel z Divic, malé vesničky jižně od Loun. Divice tehdy náležely pod panství Citoliby, které vlastnil hrabě Arnošt Karel Pachta z Rájova. V jeho područí byli také zaměstnaní Maxandtovi rodiče - otec Jakub byl řezník a vlastnil hostinec. Mladý Johann byl jediný chlapec z osmi dětí a také jediný, který byl v rodině školsky vzděláván. V oblasti hudby se mu dostalo průpravy od jeho kmotra, skvělého varhaníka Jana Václava Rokose.

V osmnácti letech odešel mladý Maxandt do Rakouska, kde začal působit jako sbornistr a učitel houslové hry v klášteře ve Schläglu. Zde setrval do roku 1786 a poté se přestěhoval do Frymburka, kam byl správou schlägelského kláštera dosazen na post regenschorih místní školy. Na učitelském místě vystřídal Andream Ortnera, který školu vedl v letech 1738-1776 stejně jako před ním jeho otec Martin Ortner (1703-1738) a ještě před ním i jeho děd Johann Wilhelm Ortner (1686-1703). V roce 1790 měl Maxandt společně se dvěma učitelskými pomocníky na starosti 105 dětí, 63 chlapců a 42 dívek.<sup>23</sup> Pro toto velké množství žáků, kteří se museli vystřídat v jedné vyučovací místnosti, zavedl k dennímu vyučování také odpolední a večerní školu a navíc i soukromé hodiny. Maxandtova výuka byla na obyčejnou provinční školu nebývale pestrá. Vedle obligátních předmětů se zde učila hra na varhany, klavír, housle, flétnu a hoboj. Je téměř neuvěřitelné, že v tomto náročném povolání, které po celou dobu vykonával navýsost svědomitě, setrval dlouhých 52 let.

Roku 1821 zemřela jeho žena Anna Maria a Johann se ve věku 73 let znovu oženil s Euphrosinou Marií Mauritzovou, která byla o 44 let mladší. Tento sňatek mu ovšem žádné osobní štěstí a klid ve stáří nepřinesl. Za veškeré peníze, které Maxandt během dlouhého

---

<sup>21</sup> DOLZER, Petrus. *Geschichte und Geschichten um Friedberg*. Friedberg: Selbstverlag, 1935. 108 s.

<sup>22</sup> MARKUS, Jordan Kajetan. *Markt Friedberg, dessen Umgebung und seine berühmten Männer. Historisch-topografische und biografische Schilderungen*. Linz: Verlag des Vereines der Deutschen aus dem südlichen Böhmen in Wien, 1870. 57 s.

<sup>23</sup> DOLZER, Petrus. *Geschichte und Geschichten um Friedberg*. Friedberg: Selbstverlag, 1935. s.32.

života z učitelského platu naspořil, zakoupila manželka bez jeho vědomí a souhlasu roku 1836 mlýn, který později vyhořel během jednoho z velkých frymburských požárů roku 1856, takže po jeho smrti v roce 1838 nezbylo ani na důstojný pohřeb. Železný náhrobní kříž zaplatil z vlastní kapsy Maxandtův žák Andreas Baumgartner, který toto gesto učinil jako výraz úcty ke svému učiteli.

Maxandt měl vskutku výjimečný vliv na vzdělání i formování osobností svých žáků a byl schopen v nich postřehnout a rozvinout jakýkoliv talent a touhu po úspěchu, stejně jako ambici podívat se nejen za frymburská humna, ale třeba i za hranice Čech, což se i mnohým s nečekaným úspěchem podařilo. K jeho nejvýznamnějším žákům patřil již výše zmíněný Andreas Baumgartner (viz dále), Simon Sechter (viz dále), kromě kterých lze jmenovat například Matthiase Bernsteinerja – hudebního skladatele a vrchního varhaníka města Gmundenu, Johanna Nepomuka Thüra – kanovníka v klášteře ve Schläglu, Aloise Schobera – hudebníka v komorním orchestru Ernesta ze Schwarzenbergu nebo Matthiase Greipla ml.

Za své dlouholeté služby škole a svůj skladatelský přínos v oblasti sakrální hudby obdržel Maxandt Zlatou medaili se stuhou. Větších poct se ale bohužel nedočkal. Jedinou odměnou mu tedy mohl být vděk jeho žáků, jejich kariérní úspěch a v několika případech i zcela mimořádný věhlas.

*„Činí mi obzvláštní potěšení sdělit Vám tu radostnou novinu, že mne Jeho Veličenstvo ráčilo jmenovat dvorním varhaníkem. Jelikož jsem základy sakrálního stylu získal díky Vašemu dobrotivému úsilí, sluší se, abych Vám u této příležitosti ještě jednou poděkoval, a ničeho si nepřěji více, než aby tato zpráva přispěla k Vaší spokojenosti.“<sup>24</sup>*

Maxandtův hrob ve Frymburku se původně nacházel u kostela sv. Bartoloměje. Později byl zřejmě přestěhován na obecní hřbitov, který však musel být, v souvislosti s napouštěním přehrady Lipno, exhumován a i s náhrobky přemístěn do nové lokality stranou zaplaveného území. Tehdy patrně došlo ke ztrátě náhrobního kříže, darovaného Baumgartnerem, a místo uložení tělesných pozůstatků není v současné známo.

---

<sup>24</sup> Dopis Simona Sechtera (Wien, 15. September 1823) Johannu Nepomuku Maxantovi. Originál. Soukromá sbírka.

6. října 1988 byla k 200. výročí narození skladatele Simona Sechtera odhalena na budově staré školy pamětní deska, jejíž nápis zmiňuje i Johanna Nepomuka Maxandta. U příležitosti odhalení byly po téměř dvou stoletích opět předvedeny některé Sechterovy hudební skladby, nastudované podle originálních partitur, nalezených při opravě kostela.<sup>25</sup>

---

<sup>25</sup> *Pozvánka k odhalení pamětní desky*, Frymburk 6.10.1988. Originál: Muzeum Frymburk.

## 2 Andreas Freiherr von Baumgartner<sup>26</sup>

*„S vědou je to vlastně stejné jako s člověkem: oba potřebují učitele jen ve svých raných začátcích, později se již každý člověk i každá věda stanou svým vlastním mentorem; každý již učiněný krok usnadňuje ten následující, myšlenky plynou z těch předchozích a věci již poznané zapalují světlo na cestu těm, které mají teprve přijít.“<sup>27</sup>*

Andreas Baumgartner (23.11.1793–30.7. 1865) se narodil ve Frymburku do rodiny pekaře a hostinského Floriana Baumgartnera, který provozoval své živnosti v domě čp. 8 na obecním rynku. Navštěvoval místní školu a v důsledku silného vlivu učitele Maxandta, jenž kladl obzvláštní důraz na hudební vzdělání, měl přání stát se hudebníkem. Otec a matka (Marianne, roz. Hagelmüller) však viděli synovu budoucnost v kariéře učitele, a proto ho v jedenácti letech vyslali na lyceum do Lince. Tato škola patřila k nejstarším a ve své době k nejlepším svého druhu v Rakousku. Její počátky spadají až do roku 1574 a již během prvních 20 let její existence ji navštěvovalo 3000 mladých členů z aristokratických rodin. Od roku 1608 byla pod silným vlivem jezuitů, a to až do zrušení řádu v roce 1773.<sup>28</sup> I na tak náročnou školu byl Baumgartner přijat a svou pozornost zaměřil na matematiku a přírodní vědy.

V roce 1810 začal studovat na univerzitě ve Vídni, po pěti letech zde získal doktorát, současně místo asistenta na katedře filozofie a od roku 1816 místo asistenta na katedře fyziky a mechaniky.

Roku 1817 přijal status profesora fyziky na lyceu v Olomouci, kde také publikoval své první odborné dílo *Aräometrie, oder Anleitung zur Bestimmung des specifischen Gewichtes und zur Verfertigung genauer Aräometer für Chemisten und Technologen*. J.G.Heubner,

---

<sup>26</sup> WURZBACH, Constant(in) von: Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich enthaltend die Lebensskizzen der denkwürdigen Personen, welche seit 1750 in den österreichischen Kronländern geboren wurden oder darin gelebt und gewirkt haben. I. Wien: Verlag der Universitäts-Buchdruckerei L.C.Zamarski, 1856. s.191-192.

MARKUS, Jordan Kajetan. Markt Friedberg, dessen Umgebung und seine berühmten Männer. Historisch-topografische und biografische Schilderungen. Linz: Verlag des Vereines der deutschen aus dem südlichen Böhmen in Wien, 1870. 57 s.

<sup>27</sup> BAUMGARTNER, Andreas: Über den Geist der Naturforschung unserer Zeit und ihre Resultate. Ein Vortrag. In: Die feierliche Sitzung der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften am 31. Mai 1858. Wien: Hof- und Staatsdruckerei. 1858, s.20.

<sup>28</sup> EKKARD, Friedrich. Litterarisches Handbuch der bekanntern hoehern Lehranstalten in und ausser Teutschlandt. Statistisch-chronologischer Ordnung. Erlangen: Schleichische Buchhandlung, 1780. s.263-264.

*Wien 1820*, které pojednávalo o velmi specifické technice měření hustoty kapalin a bylo doplněno Baumgartnerovými tabulkami a nákresy přístrojů. Ve „volném čase“ se věnoval konstrukci přístrojů (např. areometr k rychlému stanovení hustoty pevných těles, cestovní barometry), které pak rozdával k praktickému použití.<sup>29</sup> V té době se stal korespondentem Moravsko-slezské společnosti pro podporu zemědělství a přírody se sídlem v Brně.

Počátkem roku 1823 opustil Olomouc a působil coby profesor fyziky na univerzitě ve Vídni. Zde se těšil oblibě u značného počtu posluchačů, zejména díky svým přednáškám s tematikou mechaniky, použitelné v nejrůznějších oborech – od ryze řemeslných až po umělecké. Podobné přednášky vedl o nedělích i o svátcích, a to bez nároku na honorář, i pro neakademickou veřejnost, přičemž jejich největší devízou byla vedle odbornosti především srozumitelnost. Těchto přednášek se podle ohlasu v dobovém tisku účastnilo 500-600 řemeslníků i učenců a zpráva o nich se dostala až do v bavorského Mnichova.<sup>30</sup> Témata přednáškových cyklů byla vydána i tiskem pod názvem *Die Mechanik und ihre Anwendung auf Künste und Gewerbe. Wien 1823.* a sklídila nejvyšší komplimenty od odborné kritiky coby významný a užitečný přínos ke vzdělání řemeslníků právě pro svoji názornost a srozumitelnost.<sup>31</sup> Je téměř neuvěřitelné, že v krátkém čase stihl Baumgartner vydat i své stěžejní dílo *Die Naturlehre nach ihrem gegenwärtigen Zustande mit Rücksicht auf mathematische Begründung. Wien 1824.* Tento třídílný opus o osmi stech stranách a s mnoha nákresy v příloze byl téměř okamžitě rozebrán a do roku 1845 se dočkal ještě sedmi dalších vydání. Jako učebnici fyziky ji používaly prakticky všechny vyšší školy a univerzity v německy hovořících zemích. Třetí vydání (1829) bylo dokonce přeloženo do italštiny. V tomto díle prokázal Baumgartner schopnost konkurence všem evropským fyzikům (např. William Herschel, Pierre-Simon Laplace, Augustin-Jean Fresnel) a odborná kritika se shodla v názoru, že předčil i v té době nejuznávanější práci francouzského fyzika Jean-Baptiste Biota *Précis élémentaire de physique expérimentale, Paris 1817.* Ke stávajícím dílům ještě přidal dodatek *Die Naturlehre...etc. Supplementband. Wien 1831.,* ve kterém pokročil od teoretické „matematické“ fyziky k fyzice experimentální.

---

<sup>29</sup> *Mittheilungen der k.k.Mährisch-schlesischen Gesellschaft zur Beförderung des Ackerbaues, der Natur und Landeskunde in Brünn.* II., Juni Nr.22, Brünn: 1822. s.169.

<sup>30</sup> Recenze In: *Kunst-und Gewerbe-Blatt des polytechnischen Vereins für das Königreich Bayern.* XX, Heft VIII, Monat August. München: Polytechnischer Verein für das Königreich Bayern, 1834. s.76.

<sup>31</sup> Recenze In: *Archiv für Geschichte, Statistik, Literatur und Kunst.* XIV. č.132/133. Wien: Franz Härter'sche Buchhandlung, 1823. s.693-694.

V roce 1826, tehdy již jako děkan Filozofické fakulty vídeňské univerzity (1826-27 a 1829-30), založil s univerzitním kolegou Andreasem Ettingshausenem (1796-1878) odborný časopis *Zeitschrift für Physik und Mathematik*, přejmenovaný později na *Zeitschrift für Physik und verwandte Wissenschaften* a vydávaný do roku 1837. Po něm převzal redakci Philipp Alois Holger (1799-1866) a vydávání časopisu ukončil v roce 1842. S oborem teoretické a experimentální fyziky se Baumgartner ve své publikační činnosti rozloučil spisem *Anfangsgründe der Naturlehre als Auszug aus der Naturlehre nach ihrem gegenwärtigen Zustande mit Rücksicht auf mathematische Begründung. Wien 1837.*

Snad v důsledku fatálního onemocnění hlasivek se Baumgartner vzdal v roce 1833 veškeré přednáškové činnosti na univerzitě a byl císařem Františkem I. jmenován na místo ředitele dvou významných státních podniků – porcelánky ve Vídni-Augartenu (zde užíval i komfortní služební byt) a továrny na výrobu litých zrcadel v Reichenau an der Rax, která měla ještě navíc pobočku na výrobu modrého kobaltového pigmentu v Schöglmühl u města Gloggnitz. V té době už užíval čestný titul C. K. vládního rady (k. k. Regierungsrath).<sup>32</sup> Časově náročný výkon ředitelské funkce jej donutil zbavit se některých čestných povinností; například v roce 1841 požádal o dobrovolné vystoupení z výboru C.K. Zemědělské společnosti.<sup>33</sup> Z tohoto „industriálního“ období pochází i Baumgartnerova další odborná studie o parních kotlích a parních strojích *Anleitung zum Heitzen der Dampfkessel und zur Wartung der Dampfmaschinen. Wien 1841.* Jiné povinnosti, které se nedaly odmítnout, mu však přibývaly. Stal se předsedou hodnotící komise pro výběr exponátů na III. všeobecnou průmyslovou výstavu, která se konala ve Vídni v roce 1845. Ve své řeči k císaři ujistil Jeho Jasnost, již jako C. K. dvorní rada (od roku 1842 k. k. Hofrath), jménem celého komitétu, že:

---

<sup>32</sup> *Hof-und Staats-Schematismus des österreichischen Kaiserthums.* Wien: Hof- und Staats-Aerial Druckerei, 1837. s.308.

<sup>33</sup> *Verhandlungen der k. k. Landwirthschafts-Gesellschaft in Wien.* XI. Erstes Heft. Wien: Verlag der Gesellschaft, 1842. s.119.

„...budeme vše zodpovědně a nepředpojatě posuzovat, rozhodovat podle našeho nejlepšího vědomí a předložíme Jejich Excelenci jen dobře a nestranně promyšlené návrhy věci k vyznamení.“<sup>34</sup>

Pro své osvědčené organizační schopnosti i v ryze komerčních sférách byl následně v roce 1842 jmenován ředitelem C. K. tabákové režie (státního tabákového monopolu, pozn. aut.). Veden snahou o zajištění základní suroviny z blízkých zdrojů vydal příručku pro pěstitele o tom, jak možno vypěstovat tabák i v Uhrách, Galicii a Jižních Tyrolích *Unterricht im Tabak-Baue. Für die Tabakpflanze in Ungarn, Galizien und Südtirol. Wien 1845.*

Ve stejném období 1846-1848 byl pověřen zřízením státních elektromagnetických telegrafních linek podél budovaných železničních tratí a již v prosinci 1846 se mu podařilo uvést do plně funkčního provozu první z nich – mezi Vídní a Brnem, tedy první telegrafní linku na našem území!<sup>35</sup> Sám navrhl i některá technická vylepšení tzv. Bainova jehlového telegrafu, který nechal dovézt z Anglie.<sup>36</sup> Pod jeho vedením byly ještě dokončeny linky do Terstu a do Budapešti. Jako první také podal návrh, aby již zřízené telegrafní stanice sloužily k meteorologickým pozorováním a byly tudíž vybaveny i příslušnými přístroji. Tato myšlenka se stala základem zřízení Centrálního úřadu pro meteorologická a magnetická pozorování ve Vídni, který byl ustaven výnosem císaře Franze Josepha I. dne 23. 7. 1851 a jehož prvním ředitelem se stal Karl Kreil, dosavadní ředitel hvězdárny pražského Klementina.<sup>37</sup> Baumgartner o meteorologii nejen průběžně publikoval,<sup>38</sup> ale později věnoval část svého horentního ministerského platu na výzkum meteorologie a zřizování malých pozorovacích stanic v různých územích monarchie, tedy i v Čechách.

---

<sup>34</sup> *Bericht über die dritte allgemeine österreichische Gewerbe-Ausstellung in Wien 1845.* Wien: K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1846. s.38.

<sup>35</sup> *Beschreibung der ersten elektrischen k. k. Staats-Telegraphenlinie von Wien bis Brünn.* In: *Eisenbahn-Zeitung.* V. Jahrgang, Nr. 13. Stuttgart: 28.3.1847. s.1-3.  
*Allgemeines Anzeige-Blatt für technische Literatur, Industrie, Handel, Künste und Gewerbe.* IX. Jahrgang, Nr. 13, Graz: 24.3.1847. s.1.

<sup>36</sup> ZETZSCHE, Karl Eduard. *Handbuch der elektrischen Telegraphie. I. Geschichte der elektrischen Telegraphie.* Berlin: Julius Springer, 1877. s.185.

<sup>37</sup> REITER, Wolfgang L. *Institution und Forschung: Physik im Wandel 1850-1900. Eine kaleidoskopische Annäherung.* In: *Universität – Forschung – Lehre.* Veröffentlichungen der Vienna University Press. Wien: Verlag V&R Unipress, 2015. s.162.

<sup>38</sup> BAUMGARTNER, Andreas. *Ueber meteorologische Beobachtungen zum landwirthschaftlichen Behufe.* In: *Verhandlungen der k. k. Landwirthschafts-Gesellschaft in Wien.* Erster Band, Zweites Heft. Wien: Verlag der Gesellschaft, 1833. s.138-153.

Podle vzoru londýnské Royal Society nebo pařížské Académie des sciences založil 14. května 1847 císař Ferdinand I. vídeňskou Akademii věd, do níž bylo současně jmenováno 16 zakládajících řádných členů, mezi nimi i Andreas Baumgartner.<sup>39</sup> V březnu 1848 byl zvolen presidiem Dvorské komory do vedení referátu státních drah, ale již 8. května téhož roku jej císař Franz Josef I. schválil do funkce ministra veřejných prací, pod záštitou vlády nového ministerského předsedy Barona Franze von Pillersdorfa.<sup>40</sup> Největší jeho vizionářský počín ve funkci ministra pro veřejné práce však započal, když Baumgartner podepsal 27. června 1848 dokument, kterým byla zahájena stavba železnice u Semmeringu. Technicky mimořádně obtížný úkol byl realizován podle projektu Carla Ghegy, který několik let předtím navštívil i USA, aby získal zkušenosti s extrémně trasovanými horskými železnicemi. Předmětem projektu byl úsek mezi městy Gloggnitz (Dolní Rakousko) a Mürzzuschlag (Štýrsko) v délce 42 km se 14 tunely, 16 viadukty a se stoupáním dílčích úseků od 20 do 28 ‰, což vyvolalo rozsáhlou diskuzi o jeho proveditelnosti. Kritici projektu navrhovali využití kolejových vozidel tažených lanem a k provozu vlakových souprav s lokomotivou bez ozubnicové podpory byli zcela skeptičtí.<sup>41</sup> Stavba byla realizována během šesti let a k jejímu slavnostnímu otevření za účasti císaře Franze Josefa I. došlo 12. dubna 1854. Průběžně na stavbě pracovalo pět tisíc lidí, celkově za dobu výstavby dvacet tisíc lidí, z nichž přibližně jedna třetina byly ženy. Horská dráha Semmering, která propojila Vídeň s Terstem, je v původní podobě využívána dodnes a byla roku 1998 prohlášena památkou světového kulturního dědictví UNESCO.

Ke zmírnění následků hospodářského rozvratu a vysoké nezaměstnanosti v důsledku revolučních a válečných událostí roku 1848 se Baumgartner snažil prosadit též výstavbu protipovodňových opatření dosud nikterak neregulovaného řečiště Dunaje ve Vídni. Sám zažil silnou povodeň, která na přelomu února a března roku 1830 zpusťovala vídeňské čtvrti a některá předměstí, poté následovala epidemie cholery, které podlehl 2000 obyvatel města. Tento Baumgartnerův vizionářský projekt byl však zamítnut z důvodu extrémně vysokých nákladů, což se ovšem následně ukázalo jako velká neprozřetelnost. Roku 1862

---

<sup>39</sup> *Politisch-literarisches Tagblatt*. Dritter Jahrgang, Nr.115. Wien: 20.5.1847. s.1.

<sup>40</sup> *Illustrierte Chronik*. Nr.4. Leipzig: 1849. s.126.

<sup>41</sup> Např. kritický komentář ve *Wiener Tageszeitung*, 18.4.1849.



se Vídní prohnala ještě silnější povodeň a teprve bezprostředně po ní byla zahájena projektová regulační opatření, přičemž k jejich provedení došlo až mezi léty 1870-1875.<sup>42</sup>

V novém krátkodobém vládním kabinetu Antona von Doblhoffa převzal Baumgartner v srpnu 1848 funkci sekčního šéfa na ministerstvu financí. Triumfální byl poté jeho návrat na vídeňskou univerzitu, jíž se stal krátkodobě rektorem (1849-1850) a prosazoval atmosféru akademických svobod v duchu tolerance reformy ministra Leo von Thun-Hohensteina. Významnou politickou funkci získal opět ve vládním kabinetu Felixe Schwarzenberga a Alexandra von Bacha. Během celního kongresu ve Vídni, konaném v lednu 1851 nově ustanovenou Říšskou radou, bránil umírněné vládní zásady proti nepřístojným názorům a návrhům průmyslníků, čímž se stal nejvhodnějším kandidátem pro řízení ministerstva obchodu. Koncem roku 1851 vstoupil Baumgartner i do funkce ministra financí, kde se zasloužil o vypsání nových celních tarifů, nových valutových a daňových opatření a také o řízení železničních a důlních staveb.

V roce 1855, na vlastní žádost, definitivně odešel ze státních služeb, včetně politického a kabinetního života.

28. července 1851 byl Baumgartner zvolen prezidentem Akademie věd, jíž byl zakládajícím členem, a prezidentem matematicko-přírodovědné sekce (1847) a od roku 1849 viceprezidentem. Valnou většinou členů byl v této funkci následně potvrzován každé tři roky, a to až do své smrti v roce 1865. Převzal a patnáct let řídil instituci, v níž byla s titulem řádných a korespondenčních členů zastoupena politická, vědecká a kulturní elita nejen Rakouska, ale celé Evropy. V čestném předsednictvu zasedali za jeho éry císařovi příbuzní, arciknížata Ferdinand Maximilian, Ludwig či Franz Karl, bývalí kancléři - Clemens Metternich, Franz von Pillersdorf a Alexander von Bach, vědci - Michael Faraday, John Frederic Herschel, Friedreich von Humboldt, Joachim Barrande, Christian Doppler, a také zástupci z Čech - František Palacký, Pavel Josef Šafařík, Jan Purkyně, Václav Hanka, jakož i významné kulturní osobnosti – Ludwig Uhland, Franz Grillparzer nebo Jakob Ludwig Grimm. Pro Baumgartnera to nebyla jen čestná a prestižní funkce, nadále zůstal čínorodým předsedou matematicko-přírodovědné sekce, organizoval

---

<sup>42</sup> KAISER, Franz. *Zum Jubiläum der Donauregulierung und zum neuen Wiener Hochwasserschutzgebiet*. In: *Österreich in Geschichte und Literatur* 15 (1971).

přednášky a byl členem výběrových a posudkových komisí při zadávání a zpracovávání nejrůznějších projektů na celém území monarchie. Sám byl čestným či korespondenčním členem mnoha vědeckých společností, se kterými vedl intenzivní písemný a osobní styk – Lipsko, Mnichov, Frankfurt nad Mohanem, Gottingen, Praha, Brno, Benátky, Milano, Lublaň, Linec, Halle, Heidelberg, Drážďany, Lutyč.<sup>43</sup>

Byl povýšen do stavu rytíře s právem užívat erb a titul *svobodný pán (Freiherr)* a získal i mnohá vyznamenání – Řád velkého kříže rakouského císaře Leopolda, Rytířský řád železné koruny první třídy, Řády velkého kříže od Josefa Toskánského, Ludvíka Parmského, Michaela Bavorského a Leopolda Belgického, Rytířský řád císaře Maxmiliána, Řád papeže Řehoře, Pruský řád rudého orla první třídy a Pruský řád za zásluhy. Dvě města mu udělila čestné občanství: moravská Olomouc a uherský Debrecín.

Andreas von Baumgartner zemřel 30. července 1865 ve Vídni-Hietzingu a na tamním hřbitově je i pohřben.

## 2.1 Baumgartner a Adalbert Stifter

Kdo je Andreas Baumgartner a v jakém oboru je činný, zjistil Adalbert Stifter již během svého studia na klášterním gymnáziu v Kremsmünsteru. Tamní profesor fyziky Marian Koller (1791-1866)<sup>44</sup> předepsal svým studentům již ve školním roce 1825/1826 Baumgartnerovu *Die Naturlehre* jako povinnou studijní literaturu.<sup>45</sup> Po příchodu do Vídně začal Stifter studovat práva a přírodní vědy, o kterých sám až do konce svého života hovořil jako o „*milovaných oborech*“.<sup>46</sup> Navštěvoval Baumgartnerovy univerzitní i veřejné přednášky a několikrát se setkali i osobně. Při té příležitosti Baumgartner zjistil, že je jeho mladší kolega v oboru přírodních věd velmi dobře připraven, přestože svá studia řádně nedokončil. Aby Stifterovi pomohl se zajištěním solidního a trvale placeného místa, přimluvil se za něj v roce 1832 na katedře fyziky univerzity v Praze, aby byl pozván a přezkoušen. Stifter k tomuto přijímacímu řízení vypracoval písemnou zprávu, kterou většina členů komise zhodnotila pozitivně, k ústním zkouškám se však z neznámých příčin

---

<sup>43</sup> O jeho činnosti podrobně v ročenkách Akademie: *Almanach der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften*. Wien: 1851-1866.

<sup>44</sup> Později byl členem matematicko-fyzikální sekce vídeňské Akademie věd, již byl Baumgartner prezidentem.

<sup>45</sup> ENZINGER, Moriz. *Adalbert Stifter (1818-1830)*. Innsbruck: Österreichische Verlagsanstalt, 1950. s.51.

<sup>46</sup> Například v dopise Josefu Kehreinovi z 18. 9. 1867

nedostavil. Obdobně se zachoval několikrát, například když usiloval o přijetí na lesnické učiliště v Mariabrunnu u Vídně.<sup>47</sup>

Svého dobrodince a krajana Baumgartnera nechal později Stifter vstoupit jako literární postavu svého románu *Pozdní léto (Der Nachsommer)*.<sup>48</sup> Jeden z ústředních hrdinů děje, baron von Risach (=Baumgartner), je vzdělaný a kultivovaný muž, dle kterého je k dosažení ideálu humanity zapotřebí racionálního přístupu a postupu. „Pozorovat, sbírat a zkoumat“, to bylo hlavním principem pochopení základů přírodních věd v době pozdního osvícenství, kdy Baumgartner i Stifter studovali. A také důvěra ve schopnosti člověka, který usiluje o zachování „řádu věcí“ a který je schopen pochopit a vysvětlit často i složité souvislosti řetězce příčin a následků. Takovým se jeví mentor von Risach a tak působil i jeho živý předobraz Baumgartner. Nápadná je i časová souslednost. Stifter pracoval na svém díle již před rokem 1855, tedy v době, kdy Baumgartner stále ještě zastával paralelně dva ministerské posty (1851-1852). Z období krátce nato pochází krátký zápis, nalezený v Baumgartnerově pozůstalosti:

*„Poté co více než tři roky zastával obě funkce, byly jeho síly díky prevelikému napětí natolik vyčerpané, že musel prosit o zproštění všech služeb. Tyto prosby byly vyslyšeny a on se mohl opět věnovat pouze a jen vědě, kterou miloval, po které toužil a od které se nikdy zcela neodloučil.“<sup>49</sup>*

Stifter použil velmi podobná slova, když se jeho baron von Risach dobrovolně zříkal svých obchodů:

*„Mé obchody jsou mi den ode dne těžšími, a proto jsem se rozhodl, odložit všechny své úřady... Chtěl jsem si vybudovat venkovské sídlo, kde bych se během mých posledních dnů života věnoval vědě a uměleckým prožitkům.“<sup>50</sup>*

---

<sup>47</sup> HEIN, Alois Raimund. *Adalbert Stifter und seine Werke*. Wien – Bad Bocklet – Zürich: Walter Krieg Verlag, 1952. s.110-111.

<sup>48</sup> STIFTER, Adalbert. *Der Nachsommer. Eine Erzählung*. I-III. Pesth: Gustav Heckenast, 1857.

<sup>49</sup> BARDACHZI, Karl. *Andreas Baumgartner, ein Vorbild Stifters*. In: *Oberdonau-Zeitung*. Nr. 108. Linz: 18. April 1943.

<sup>50</sup> STIFTER, Adalbert. *Pozdní léto*. Praha: Odeon, 1968.

Ve skutečnosti se v závěru života Baumgartner nemohl věnovat pouze svým osobním zálibám, neboť zůstal věrný Akademii věd a zároveň se, na rozdíl od Stifterova von Risacha, zcela neoprostil od veřejné činnosti.<sup>51</sup>

---

<sup>51</sup> Blíže o přednáškových a publikačních aktivitách: SCHRÖTTER, Anton. *Andreas Freiherr von Baumgartner*. In: *Jahres-Bericht über die Wirksamkeit der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften*. Wien: Hof- und Staatsdruckerei, 1866. s.71-74.

### 3 Simon Sechter

(11. 10. 1788 Frymburk - 10. 9. 1867 Vídeň)<sup>52</sup>

*„Kontrapunkt se nevyskytuje jen v hudbě, ale také mezi učitelem a žákem, mezi pánem a sluhou či mezi mužem a ženou, a všude znamená totéž: být snesitelný.“<sup>53</sup>*

Simon Sechter se narodil v rodině frymburského bednáře Jakoba Sechtera jako pátý z dvanácti dětí. Číst a psát se naučil od staršího bratra Bartholomea<sup>54</sup> a když v jedenácti letech nastoupil do místní farní školy, začaly se postupně projevovat jeho hudební vlohy. Regenschori Johannes Nepomuk Maxandt (viz výše), přivedl mladého Sechtera ke zpěvu, hře na housle, na flétnu a později i na klavír. Sechterův talent se projevil také ve schopnosti komponovat podle sluchu. Zapsat noty a vytvořit notový part se naučil až dodatečně od svého učitele.

Již ve svých čtrnácti letech získal místo pomocného učitele v odloučené vesnici Pfarrkirchen<sup>55</sup>. Docházka dětí do tamní školy měla všeobecně nevalnou úroveň a v zimních měsících se téměř nevyučovalo, neboť lidé do vysoko položené vesničky ze vzdálených selských usedlostí děti do školy neposílali. I přesto byl Sechter s místem spokojený, neboť se v tomto „volném čase“ mohl věnovat studiu not, které našel na faře a téměř neomezeně dlouho cvičit hru na varhany v místním kostele.

Po návratu do Frymburka, kde se během krátké doby sám od sebe naučil hrát na kontrabas, odcestoval Sechter v roce 1803 do Lince a tam navštěvoval tzv. „normální školu“, jejímž smyslem byla výchova budoucích pedagogů. Školu dokončil i s absolvováním předepsané závěrečné zkoušky, tzv. „Präparandenprüfung“, o další učitelské místo však již neusiloval. Díky vlivným kontaktům Mathiase Greipla st.<sup>56</sup>, prosperujícího velkoobchodníka se lnem a sukmem z Frymburka, se Sechter seznámil s dvorním radou Andreasem Johannem

---

<sup>52</sup> MARKUS, Jordan Kajetan. *Simon Sechter*. Wien: Deutscher Böhmerwaldbund, Gruppe „Wien“, 1888. 70 s.

<sup>53</sup> Citát Simona Sechtera. In: WURZBACH, Constantin von. *Simon Sechter* In: *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Österreich*. 33. Theil. Wien: Verlag der typografisch-literarisch-artistischen Anstalt (L. C. Zamarski, C. Dittmarsch & Comp.), 1877. S. 251.

<sup>54</sup> Narodil roku 1784. Věnoval se řemeslu spolu s otcem, poté bojoval ve válce s Francouzi. O jeho smrti nejsou žádné bližší informace, pouze neurčitá zpráva o jistém lazaretu, v němž Bartholomeus pobýval, když ho Francouzi vypálili.

<sup>55</sup> Dnes Pfarrkirchen im Mühlkreis, obec v Horním Rakousku, asi 100 km jihovýchodně od Frymburku.

<sup>56</sup> Dům rodiny Greiplů ve Frymburku byl vyhlášeným centrem schůzek umělců a hudebníků za přítomnosti významných a vlivných zástupců ze sféry průmyslu, obchodu a správy.

Kowarzem, ředitelem správy panství knížecího rodu Starhembergů<sup>57</sup>, který mu svěřil funkci domácího učitele a hudebního korepetitora svých dvou dcer. S nimi Sechter záhy odcestoval do Vídně, kterou pak, až na občasně návštěvy v Linci či v rodném Frymburku, již nikdy neopustil,

Uchytit se existenčně ve Vídni nebylo vůbec snadné a podobný osud zde čekal i na Adalberta Stiftera, který začínal jako domácí učitel u Schwarzenbergů, Colloredo-Mannsfeldů či Metternichů<sup>58</sup> a také jako předčítatel v různých šlechtických salonech, kde měl takřka neomezený přístup ke knihám svých oblíbených autorů. Vnitřní pocity z tohoto způsobu života v podřízené roli v tomto přísně hierarchicky rozděleném světě však nebyly vůbec radostné:

*„Pak jsou zde tací, kteří musí vstupovat do domů, aby tam vykonali něco málo pro výchovu a vzdělání a odtud pak jdou zase domů. A když nadejde čas, tak dostaneš své peníze, a jinak o tebe nikdo nejví zájem... Už delší dobu toho mám tak akorát po krk.“<sup>59</sup>*

S podobnými pocity se ve „městě zaslíbeném hudebníkům“ jistě potýkal také Sechter, i když zde získal práci, střechu nad hlavou, určité počáteční postavení, a i pár potřebných kontaktů v oblasti hudby. Jeho prvním učitelem klavírní hry byl již v roce 1804 Antonio Salieri (1750-1825)<sup>60</sup>, později prominentní dvorní skladatel a kapelník Leopold Koželuh (1747-1818)<sup>61</sup>. Trvale si rozšiřoval i své hudební obzory, zejména v oboru hudební kompozice, a to studiem děl významných hudebních teoretiků, jakými byli Friedrich Wilhelm Marpurg (1718-1795)<sup>62</sup>, Johann Philipp Kirnberger (1721-1783)<sup>63</sup> a Johann Georg Albrechtsberger (1736-1809)<sup>64</sup>. Ve své klavírní hře se mezitím zdokonalil natolik, že příležitostně doprovázel operní pěvce, což mu zajistilo posléze i potřebný příjem, aby

---

<sup>57</sup> Hornorakouský šlechtický rod nejprve hrabat, poté knížat. Zakladatelem byl Eberhard IV. ze Starhembergu, který působil na přelomu 20. a 30. let 15. století jako arcibiskup v Salzburku.

<sup>58</sup> V letech 1844-1846 doučoval Stifter matematiku např. Richarda Metternicha (1829-1895), syna kancléře Clemense Lothara Metternicha.

<sup>59</sup> STIFTER, Adalbert. *Die Mappe meines Urgroßvaters. Letzte Fassung*. Augsburg: Adam Kraft Verlag, 1957. s.126.

<sup>60</sup> Antonio Salierimu věnoval Sechter *Tři fugy pro klavír, Opus 4*.

<sup>61</sup> Rodák z Velvar, po smrti W. A. Mozarta jmenován Františkem I. do funkce císařského a královského dvorního kapelníka a komponisty.

<sup>62</sup> Německý hudební skladatel a teoretik, který své vzdělání získal v Paříži. Byl též ministerským sekretářem a ředitelem loterie.

<sup>63</sup> Žák Johanna Sebastiana Bacha, od r. 1751 působil jako pianista ve dvorní kapele Fridricha II.; autor tzv. Kirnbergerova temperovaného ladění.

<sup>64</sup> Hudební pedagog, mimo jiné učitel L. van Beethovena, J. N. Hummela, C. Kreutzera a C. Czerneho.

mohl opustit dům svého prvního vídeňského zaměstnavatele a vydat se vlastní umělecky svobodnou cestou.

Tento první krok na cestě k samostatnosti byl sice důležitým motivačním milníkem, nicméně z hlediska stálosti příjmů Sechterovi mnoho jistot nepřinesl, zejména přičteme-li k tomu ještě objektivní dobový kontext probíhajících válečných konfliktů. Ačkoliv se Vídni ty opravdové hrůzy války naštěstí vyhnuly, došlo zde ke dvěma přímým obsazením města francouzským vojskem. Poprvé v souvislosti s bitvou u Slavkova<sup>65</sup> v roce 1805 a poté v květnu v roce 1809 v souvislosti s bitvami u Aspernu, Esslingu a Wagramu<sup>66</sup>.

Rok 1809 přinesl v Sechterově životě několik významných životních zvrátů. Velký zármutek mu především způsobila zpráva, že během vojenské okupace Vídně zemřel 31. května Joseph Haydn, jeho uctívaný vzor, jehož *Stvoření* považoval za základ svého hudebního vzdělání. V Sechterových životopisech se k tomuto roku také uvádí, že z blíže neznámých příčin přišel i o svůj veškerý majetek.<sup>67</sup> Do té doby Sechter ve Vídni materiálně pouze přežíval a ani nebyl jakkoliv integrován či dokonce přijat do okruhu tamního hudebního „Parnasu“. To bylo ostatně pro tehdejší Vídeň typické a zažili to i mnozí jiní, o něco později například i Adalbert Stifter – v uměleckých kruzích dávali rodilí Vídeňané těm „odjinud“ až příliš otevřeně najevo, že, i přes jejich talent a kvality, nikterak valně netouží po společenském kontaktu s nimi. Tito „příchozí“ si pak často museli hledat ve Vídni své přátele mezi „sobě rovnými“<sup>68</sup> A snad právě v tomto duchu proběhlo v roce 1809 osudové Sechterovo setkání s italským „*patriarchou kontrabasu*“, Domenico Dragonettim (1763-1846). Tento rodák z Benátek, obdobně jako později jeho krajan Paganini, uváděl svými extravagantními vídeňskými vystoupeními tamní publikum v úžas. K uspořádání koncertu v obsazeném Schönbrunnu jej dokonce osobně vyzval i Napoleon

---

<sup>65</sup> K obsazení Vídně došlo v listopadu roku 1805, kdy Napoleonská vojska postupovala ze západu k Vídni a poté na sever přes Hollabrunn ke Slavkovu.

<sup>66</sup> 13. května 1809 se Vídeň bez boje vzdala Napoleonovi. V červnu proběhly sice tři velmi krátké válečné střety na jejím území, ale Napoleon z nich vyšel jako vítěz, načež byl v říjnu podepsán mír.

<sup>67</sup> WURZBACH, Constantin von. *Simon Sechter* In: *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Österreich*. 33. Theil. Wien: Verlag der typografisch-literarisch-artistischen Anstalt (L. C. Zamarski, C. Dittmarsch & Comp.), 1877. S. 251.

<sup>68</sup> Například český houslový virtuóz Josef Slavík (1806-1833) našel ve Vídni „spřízněnou duši“ v polském skladateli Frederyku Chpinovi (1810-1849).

Bonaparte.<sup>69</sup> Z mnoha skvělých klavíristů, kteří byli v té době ve Vídni k dispozici, si nakonec k doprovodu svých koncertů vybral zcela neznámého, tehdy jednadvacetiletého Sechtera. Bylo to pochopitelné i z hlediska psychologie komerčního úspěchu, které Dragonetti, coby ostřílený matador evropských koncertních pódíí, bezpochyby velmi dobře rozuměl – jeho spoluhráč musel být technicky brilantní, ovšem nikterak veřejnosti známý, aby jeho proslulost nezastiňovala personu „grande maestra“. I přes generační rozdíl byl jejich vztah přátelský a Dragonetti Sechterovi i s důvěrou svěřil prepisování autorsky nových aranžmá klavírních a orchestrálních doprovodů svých koncertních skladeb.<sup>70</sup> Vzájemná náklonnost přetrvala až do Dragonettiho smrti. Zemřel v Londýně a krátce před tím dokonce stihl Sechterovi odkázat část svého majetku.

Na doporučení přítele získal Sechter v roce 1811 místo učitele zpěvu a hry na klavír v ústavu pro nevidomé děti, který, jako první v rakouské monarchii<sup>71</sup>, založil Johann Wilhem Klein (1765-1848). Ústav byl původně soukromý a sídlil v Kleinově domě. V roce 1810 pro něj jeho mecenáš získal větší budovu ve čtvrti Mariahilf nedaleko Schönbrunnu, kde byl již od roku 1816 prohlášen za Státní slepecký institut.<sup>72</sup> Sechter za toto místo zpočátku nepožadoval stálý plat, ale pouze příležitostné odměny a pravidelnou stravu. Již jen z hlediska zcela specifické metodiky výuky to byla pro velmi mladého, tehdy pouze třiadvacetiletého, muzikanta značná výzva. To, že Sechter děti nejen učil, ale záhy s nimi i s velkým úspěchem vystupoval na veřejnosti, dokládají pozvánky a pochvalné recenze koncertů ve vídeňském tisku.<sup>73</sup> Například v květnu 1813 uspořádal se svými svěřenci koncert v sále Zemského sněmu, v jehož programu uvedl vlastní *Septet pro tři harfy, dvoje housle, klarinet a fagot*, a zhudebněnou báseň Friedricha Schillera *Das Lied von der Glocke*, pro smíšený dětský sbor. Obdobný koncert se uskutečnil v listopadu 1815, který

---

<sup>69</sup> Dragonetti hovořil mnoha jazyky, leč velmi špatně, přičemž jednotlivé řeči kombinoval. Během audience po koncertě chtěl Napoleona o něco zdvořile požádat, ten mu však z důvodu neustálého míchání jazyků nerozuměl ani slovo a zvolal: „*Pane Dragonetti, vezměte basu a vaši žádost mi zahrajte. Pak vám jistě porozumím.*“

<sup>70</sup> *Grande Allegro in E pro kontrabas a smyčce; Concerto No.5 A-dur pro kontrabas a orchestr; Solo in D pro kontrabas a klavír; Andante a Rondo D-dur pro kontrabas a klavír aj.*

<sup>71</sup> Podobný soukromý „Ústav pro slepé děti“ založil v roce 1807 Alois Klar (1763-1833) v Praze na Hradčanech.

<sup>72</sup> KAISER, Anton. *Die Blindenanstalt in der Josefstadt*. In: *Das Josefstädter Heimatmuseum*. Heft 12. Wien: Neuer Wiener Pressedienst, 1960. s.3-4.

<sup>73</sup> *Allgemeine Musikalische Zeitung mit besonderer Rücksicht auf den österreichischen Kaiserstaat*. Nr.78. Wien: 29.9.1819. s.625.



tentokrát, kromě ovací, Sechterovi přinesl i finanční odměnu 100 zlatých a konečně příslib stálého platu.<sup>74</sup> Kromě zpracování vlastního učebního plánu, komponování skladeb a zhudebňování textů písní<sup>75</sup> se věnoval i teorii hudební výuky slepých dětí, kterou publikoval jako samostatnou kapitolu v Kleinově *Učebnici k výuce slepých etc, Wien 1819*.<sup>76</sup> Tato učebnice byla vydána tzv. subskripčním, tedy v jistém slova smyslu „sponzorským“ způsobem – ještě před jejím vytištěním si ji například objednali: všichni členové rakouské panovnické rodiny včetně císaře, nejvýznamnější představitelé rakouské aristokracie, pruský král (6ks), dánský král (12ks!), bavorský král, král Lombardie a Benátek, princ sasko-coburský. V Praze si ji předplatil císařský komorník hrabě Franz von Deym a knihu, mezi mnoha dalšími předplatiteli, očekávali dva sirové v Londýně i jeden doktor v egyptské Alexandrii! Ve své kapitole<sup>77</sup> Sechter, kromě vysokého stupně empatie, jasně vyjádřil i svůj pedagogický a osobní názor, že nevidomé děti jsou zcela schopné uplatnit se ve světě hudby<sup>78</sup> a nepřestal se jim věnovat ani v pozdějších letech. Mezi jinými vychoval např. slepého virtuóza Josefa Labora (1842-1904), pocházejícího z Hořovic, jenž byl v 19. století považován za nejlepšího rakouského varhaníka. Labor byl později i žákem Johanna Evangelisty Haberta (1833-1896), rodáka z Horní Plané (!), působícího v Gmundenu.<sup>79</sup>

Během svého působení ve Slepckém institutu se zde Sechter seznámil s Katharinou Heckmann (1792-1861), se kterou v roce 1816 vstoupil do manželství. Z něho vzešlo celkem 8 dětí, pouze 3 se však dožily dospělého věku - syn Eduard Engelbert (1829-1886) byl vojenským kapelníkem a vedoucím orchestru divadla ve Vídni-Josefstadtu a dcery Wilhelmine (1821-1849) a Karoline (1823-1888). Mladší Karoline se po smrti své sestry

---

<sup>74</sup> WURZBACH, Constantin von. *Simon Sechter* In: *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Österreich*. 33. Theil. Wien: Verlag der typografisch-literarisch-artistischen Anstalt (L. C. Zamarski, C. Dittmarsch & Comp.), 1877. S. 251.

<sup>75</sup> *Gesänge für die Zöglinge des Blinden-Institutes in Wien*. Wien: 1817. nestr.

KLEIN, Johann Wilhelm. *Lieder für Blinde und von Blinden*. Wien: Auf kosten des Herausgebers, 1827. 125 s.

<sup>76</sup> KLEIN, Johann Wilhelm. *Lehrbuch zum Unterrichte der Blinden, um ihnen ihren Zustand zu erleichtern, sie nützlich zu beschäftigen und sie zur bürgerlichen Brauchbarkeit zu bilden*. Wien: Carl Schaumburg und Comp., 1819. 455 s.

<sup>77</sup> SECHTER, Simon. *Musikunterricht für Blinde*. s.160-212.

<sup>78</sup> Význam Sechterových vyučovacích metod hodnotila STAUPENDAHL, Frauke. *Musik mit Blinden. Eine Einführung in die Musik- und Instrumentalpädagogik*. Münster-New York-München-Berlin: Waxmann, 1998. s.50-51.

<sup>79</sup> *Zeitschrift für das österreichische Blindenwesen*, XI. Nr. 5/9. Wien: 1924. s.78-79.

vdala za jejího manžela Karla Eggera a jejich syn, Max Egger (1863-1962), dosáhl velkých úspěchů jako hudební skladatel a pedagog.<sup>80</sup>

V roce 1820 se Sechter seznámil s Abbé Maximilianem Stadlerem (1748-1833).<sup>81</sup> Bylo to seznámení pro Sechtera z nejmáštějších, neboť konexe „všeznalého“ a „všudepřítomného“ Stadlera neznaly v hustém kulturně společenském předivu „tančící Vídně“<sup>82</sup> žádných hranic a s naprostou samozřejmostí prostupovaly i všemi patry stavovských vrstev. Stadler velmi brzy odhadl Sechterův hudební talent a veřejně jej prohlásil za „předního žijícího vídeňského kontrapunktistu.“ Není proto divu, že Sechtera záhy doporučil hraběti Morizi von Dietrichsteinovi (1775-1864)<sup>83</sup>, „hraběti dvorní hudby“<sup>84</sup>, pro jehož císařkou dvorní kapelu Sechter urychleně zkomponoval velkolepou mši. Ta byla císaři nejenže předvedena, ale i jím osobně natolik příznivě kvitována, že se dožadoval její reprízy. Stala se však nepochopitelná věc: partitura mše beze stopy zmizela. Nepochopitelné to však bylo asi jen Sechterovi, který vzešel jiných poměrů morálních norem a po celý život si nepřipouštěl nebezpečí světa konkurenční závisti a intrik, jenž ho ve Vídni po desetiletí bezprostředně obklopoval.

Nezbylo, než aby Sechter složil další mši – složil, snad pro jistotu, rovnou čtyři mše, jednu velkou a tři menší, za které obdržel slušný honorář - 60 zlatých za každou. Tyto i jeho další opusy pak byly uváděny v rámci koncertního cyklu „Concetrts Spirituels“, konaném v redutním sále hostince „Zur Mehlgrube“<sup>85</sup> pod vedením Franze Xavera Gebauera (1784-1822).<sup>86</sup>

---

<sup>80</sup> HILSCHER, Elisabeth a FASTL, Christian. *Egger, Max*. In: *Oesterreichisches Musiklexikon online*: Dostupné z: [https://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik\\_E/Egger\\_Max.xml](https://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_E/Egger_Max.xml).

<sup>81</sup> Benediktinský kněz, ve Vídni platil za velkého znalce sakrální hudby. Stejně jako W. A. Mozart pohřben na hřbitově sv. Marka ve Vídni.

<sup>82</sup> Příklad „tančící“ získal již mírový kongres, který ve Vídni probíhal v období od září 1814 do června 1815.

<sup>83</sup> Hrabě Moriz von Dietrichstein, rytíř Zlatého rouna, se účastnil tažení proti Napoleonovi, byl zajat a po svém propuštění r. 1800 se začal věnovat vědě a umění. Během Vídeňského kongresu byl přidělen dánskému králi jako komorník. Císař František ho později vybral jako vychovatele pro svého vnuka, vévodu z Reichstadtu, a poté ho jmenoval správcem dvorské hudby a dvorským divadelním ředitelem.

<sup>84</sup> Oficiálního titulu „Hofmusikgraf“ užíval Dietrichstein v letech 1819-1826, poté byl jmenován a i titulován jako ředitel dvorního divadla („Hoftheaterdirector“).

<sup>85</sup> Původní stavba z roku 1697 od Johanna Bernharda Fischera von Erlach sloužila od roku 1798 jako hostinec, ve kterém se ovšem konaly prominentní koncerty, které dirigoval např. L. van Beethoven.

<sup>86</sup> Od roku 1810 působil Gebauer jako ředitel sboru v augustiniánském dvorském farním kostele ve Vídni. Proslavil se jako organizátor a pořadatel tzv. Concerts spirituels.

V roce 1824 získal Sechter čestný titul druhého dvorního varhaníka a o rok později, po smrti Jana Václava Hugo Voříška (1791-1825), i titul nejvyšší – prvního dvorního varhaníka („Hoforganist“). Této pocty si nesmírně považoval, neboť stejný titul, byť na jiných dvorech, užíval i J. S. Bach, W. A. Mozart a L. van Beethoven. Ceremoniál udělení probíhal za přítomnosti císaře, jenž Sechtera k další činnosti povzbudil vcelku lakonickou větou: „*Jen hezky skládejte!*“ (v originále: „*Komponieren's nur fleißig!*“).

Od tohoto období věnoval Sechter mimořádné úsilí vedle komponování též hudební teorii a pedagogice, přičemž světové proslulosti dosáhl v oboru tzv. kontrapunktu, tedy významu a vzájemného harmonického vztahu jednotlivých not, notových intervalů či polyfonie souběžně hraných melodií. Zásady, zákonitosti i možnosti kontrapunktu dlouhodobě a systematicky rozpracovával na příkladu fugy. Přitom vycházel z díla mistra tohoto žánru, Johanna Sebastiana Bacha (1685-175) a jeho pokračovatelů.<sup>87</sup> S kontrapunktem souvisely i principy tzv. generálního basu („basso continuo“)<sup>88</sup> a uplatnění přísně uzavřené formy stylu („strenger Satz“), jehož byl Sechter propagátorem a důsledným zastáncem.<sup>89</sup>

/pozn. aut: Obsahovým záměrem této práce není hudební rozbor Sechterových hudebních principů, postupů a teorií. Těm se podrobně věnuje několik již publikovaných muzikologických studií/<sup>90</sup>

Mezi prvními, kdo velmi usiloval o Sechterovy pedagogické lekce byl Franz Schubert (1797-1828):

---

<sup>87</sup> Např. MARPURG, Friedrich Wilhelm. *Abhandlung von der Fuge nach den Grundsätzen und Exempeln der besten deutschen und ausländischen Meister*. Berlin: A. Haube und J.C.Spener, 175. 192 s.

<sup>88</sup> Např. KIRNBERGER, Johann Philipp. *Grundsätze des Generalbasses als erste Linien zur Composition*. Berlin: J. J. Hummel, 1781-1782.

TELEMANN, Georg Philipp. *Singe-, Spiel und General-Bass-Uebungen*. No.1-48. Hamburg: Selbstverlag, 1733-1734.

<sup>89</sup> Vychází z teoretických spisů Jean-Philippe Rameaua (1683-1764), nebo např.: ALBRECHTSBERGER, Johann Georg. *Gründliche Anweisung zur Composition, mit deutlichen und ausführlichen Exempeln zum Selbstunterrichte*. Leipzig: Johann Gottlob Immanuel Breitkopf, 1790. 440 s.

<sup>90</sup> TITTEL, Ernst. *Simon Sechter als Kirchenkomponist*. Disertační práce, Univers. Wien. 1935. 290 s. ZELENY, Walter. *Die historischen Grundlagen des Theoriesystems von Simon Sechter*. In: *Wiener Veröffentlichungen zur Musikwissenschaft*. Bd. X. Wien: Schneider, 1979. 491 s.

STRASSER, Peter. *Simon Sechters Abhandlung über die musikalisch-akustischen Tonverhältnisse*. In: *Salzburger Beiträge zur Musik- und Tanzforschung*. III. Beand. Berlin, Bruxelles etc.: Peter Lang, 2008. 301 s.

„Měli jsme jen jedinou lekci, a pak se objevil už jen sám Lanz<sup>91</sup>, který mi ohlásil, že je Schubert těžce nemocen...a ani ne 9 dní nato i zemřel.“<sup>92</sup>

Jiných zájemců, často přijíždějících do Vídně i z velké dálky, bylo po následující čtyři desetiletí tolik, že mnohdy trvalo měsíce, než si u enormně vytíženého Sechtera sjednali volný termín. Od všech pak striktně vyžadoval plné soustředění, píli a dlouhodobou vytrvalost:<sup>93</sup>

„Kdo si chce postavit jen malou chatičku, která má sloužit přes jedno léto, ten nepotřebuje ani mnoho materiálu a ani mnoho času k její stavbě. Kdo si však chce postavit pohodlný dům na celý život, či dokonce i pro své potomstvo, takový, který by odolal všem nepříznivým počasím, ten už jen pro jeho základy potřebuje hodně materiálu, času a námahy, i když tyto základy nejsou zvenčí vidět, přičemž jejich stavitel se nesmí ani nechat zmást soudy neobeznámených, že na staveništi není patrný žádný pokrok, jde-li mu o trvanlivost jeho díla. Tento příměr se dá dobře použít i na studium hudební kompozice...“<sup>94</sup>

Roku 1850 získal Sechter místo řádného profesora kompozice na vídeňské konzervatoři, kde pedagogicky působil až do své smrti.

Jeho nejoblíbenějším a později rovněž nejprominentnějším žákem byl (Joseph) Anton Bruckner (1824-1896), kterého v letech 1855-1861 Sechter vyučoval dílem osobně a dílem korespondenčně. V jeho případě zvolil cestu dočasně absolutního zákazu jakékoliv Brucknerovy vlastní kompoziční tvorby, aby nenarušovala elementární principy, které je napřed zapotřebí důkladně poznat a také i dlouhodobě vstřebat. Sechter Brucknera dovedl až k závěrečné zkoušce na konzervatoři (19.11.1861), sám předsedal i zkušební komisi a v praktické části jej nechal na varhany zahrát variaci na vlastní introdukci a fugu.<sup>95</sup> Po předvedeném výkonu podotkl další z členů komise Johann von Herbeck (1831-1877)<sup>96</sup>:

---

<sup>91</sup> Hudebním skladatel a klavírista Wolfgang Joseph Lanz (1797-1873).

<sup>92</sup> Dopis Simona Sechtera, 21.8.1857.

<sup>93</sup> Seznam významných žáků Simona Sechtera je uveden v příloze číslo 21 v závěru této práce.

<sup>94</sup> Jeden z mnoha trefných Sechterových aforismů, často uveřejňovaných ve vídeňském tisku.

. In: *Allgemeine Wiener Musik-Zeitung*. 3. Jahrgang, Nr.40. Wien: 4.4.1843. s.168.

<sup>95</sup> HINRICHSEN, Hans-Joachim. *Bruckner Handbuch*. Stuttgart: Metzler und Bärenreiter, 2010. s.XVI (Zeittafel).

<sup>96</sup> LEIBNITZ, Thomas. *Die Brüder Schalk und Anton Bruckner*. Tutzing: Hans Schneider, 1988. 335 s.

„Ten by měl zkoušet nás! Byl bych šťastný, kdybych uměl jen desetinu toho, co umí on!“<sup>97</sup>

Naopak při výchově tzv. zázračných dětí se Sechter vyhýbal jakýmkoliv formám nátlaku a drilu, kterými by potlačoval dětskou přirozenost a radost ze hry. To potvrdil, když se jeho svěřencem stal Julius Benoni (1832-1862)<sup>98</sup>, rodák ze Střelských Hoštic na Šumavě.

„Že toto studium ani v nejmenším neuškodí jeho fantazii, jeho dětským pocitům, ani jeho zdraví, to mohu zaručit svou ctí, na níž mi moc, opravdu velmi moc záleží.“<sup>99</sup>

Podobně tomu bylo u dalšího Sechterova dětského žáka Karla Filtsche (1830-1845)<sup>100</sup>, rodáka ze Sedmíhradska, který však po velmi krátké „hvězdné“ kariéře zemřel ve věku pouhých patnácti let.

Již první Sechterovi studenti mu z vděčnosti nechali v roce 1840 vyhotovit litografický portrét s věnováním „ctěnému Mistrovi jeho žáci“ u vyhlášeného vídeňského malíře a grafika Josepha Kriehubera (1800-1876).<sup>101</sup>

Oč větší byl počet Sechterových žáků, o to užší byl okruh jeho osobních přátel. Do bytu v domě č. 30 v ulici Seilerstätte<sup>102</sup> pravidelně přicházeli víceméně pouze libretista Franz von Hölzl (1791-1850)<sup>103</sup> a dva, ve svých hlasových dispozicích nejlepší operní zpěváci tehdejší Vídně – basista Josef Staudigl (1807-1861) a tenorista Matthäus Lutz (1807-1853), kteří pro zábavu přezpěvovali Sechterovi jeho instrumentální skladby. V tomto okruhu přátel patrně došlo i k přesvědčivému naléhání, aby se, v sakrální tvorbě zcela uzavřený, Sechter věnoval i poněkud radostnější světské tvorbě – operám. Sechter sice tento žánr nepovažoval za důstojný, nicméně pět zpěvoher zkomponoval: *Des Müllers Ring* (bez

---

<sup>97</sup> Významný dirigent, zakladatel vídeňského pěveckého spolku (1858), ředitel Dvorní opery (1870-1875).

<sup>98</sup> Již v mládí zaujal svým talentem hraběnkou Amalii Taaffeovou (u níž byl zaměstnán Juliův otec), která se stala mecenáškou hudebního vzdělání a vzala ho s sebou do Vídně k Simonu Sechterovi. Poté ještě studoval u Eduarda Brenera a Kajetana Donizettiho. Tento „český Mozart“ již v roce 1843 vystoupil před císařem Ferdinandem a koncertoval po celé Evropě. Jeho opera *Giovanna da Ponte* byla uvedena v roce 1855 v Praze pod taktovkou Františka Škroupa.

<sup>99</sup> Z dopisu Simona Sechtera (9.3.1844), uveřejněného v *Allgemeine Wiener Musik-Zeitung*. 4. Jahrgang, Nr.41. Wien: 4.4.1844. s.164.

<sup>100</sup> Tento „sedmíhradský Liszt“ hrál již v devíti letech obtížné Chopinovy skladby, koncertoval ve Vídni, Paříži, Londýně. Zemřel na plicní chorobu v Benátkách.

<sup>101</sup> Grafický list byl pořízen ve vídeňské tiskárně Johanna Höfelicha. Jeho repliku vytvořil v roce 1888 k oslavám 100. výročí Sechterova narození Hans Schreiber, iniciátor a spoluzakladatel Šumavského muzea v Horní Plané.

<sup>102</sup> Od roku 2000 Dům hudby a Muzeum vídeňských filharmoniků.

<sup>103</sup> Autor libreta k Sechterově operě *Ali Hitch-Hatch*. Od roku 1809 císařským radou, od r. 1847 vládním radou, též klasický filolog, autor slovníku nové řečtiny v sedmi svazcích.

data), *Das Testament des Magiers* (1842) *Ezzeline, die unglückliche Gefangene aus Delikatesse* (1843), *Ali Hitsch-Hatsch* (1843) a *Melusine*<sup>104</sup>(1851). Velkým překvapením proto pro něj bylo uvedení opery *Ali Hitsch-Hatsch* (12.11.1844) v divadle vídeňského Josefstadtu, o jejíž, téměř konspirativní, nastudování se postaral rada Hölzl (pod pseudonymem Theodor Heiter). Divácký ohlas byl ohromný, publikum bouřlivě tleskalo a Sechter se musel klanět z galerie. Hudební kritika však byla nesmlouvavá:

„*Pan Sechter se jal poněkud pozdě komponovat opery a jak jsme, bohužel, viděli, měl si to raději odpustit...Svým žákům, kteří se ve velkém počtu k představení jeho opusu sešli, předvedl: takto se žádná opera psát nemá.*“<sup>105</sup>

Ve stejném období však Sechter získal četná vysoká vyznamenání. Poté, co slyšel jeho *Requiem*, objednal si císař Ferdinand u Sechtera hudební mši *Missa solemnis in C-dur*, která měla premiéru 28. října 1846 a za kterou skladatel obdržel C. a k. Zlatou medaili za umění a vědu. V dubnu 1848 převzal Sechter od císařovny Marie Anny Čestnou jehlici za mši *Missa solemnis in A-dur*. V roce 1851 mu udělil Karl II. Ludwig von Bourbon-Parma (1799-1883) Řád svatého Ludvíka jako „*poctu za civilní službu, která oceňuje osobu profesora Simona Sechtera za jeho přínos v umění muzickém*“.<sup>106</sup> Vyznamenání se Sechter později dočkal i od císaře Franze Josepha I., který mu roku 1863 udělil za dlouholetý přínos v oblasti hudby Zlatý záslužný kříž s korunou.

Svá vyznamenání získal Sechter zcela právem, a to nejen za již zmíněnou pedagogickou činnost, ale také za mimořádné obsáhlé skladatelské dílo – složil více než 8000 skladeb. Pouze část byla vydána tiskem, a to v 91 číslovaných a 30 nečíslovaných notových opusech u prestižních vídeňských hudebních nakladatelů (Cappi, Czerny, Witzendorf, Diabelli), přičemž velké množství děl se uchovalo pouze v rukopisech.<sup>107</sup>

---

<sup>104</sup> Opera *Melusina* již existovala. Libreto napsal v roce 1823 Franz Grillparzer pro Ludwiga van Beethovena, hudbu však později složil Conradin Kreutzer (1780-1849) a opera byla premiérově uvedena roku 1833 v Královském divadle v Berlíně.

<sup>105</sup> Kritika (J. Plank) v novinách *Sonntagsblätter*. Dritter Jahrgang, Nr.46, Wien: Pfautsch&Compagnie, 17.11.1844. s. 1093.

<sup>106</sup> V originále: „*ad onorevole attestato dei distinti meriti, che adornano la persona del Professore Simone Sechter pel suo profondo sapere nell' arte della musica*“.

<sup>107</sup> Podrobný výčet díla podává WURZBACH, Constantin von. *Simon Sechter* In: *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Österreich*. 33. Theil. Wien: Verlag der typografisch-literarisch-artistischen Anstalt (L. C. Zamarski, C. Dittmarsch & Comp.), 1877. s. 255-260.

Do dějin hudební teorie se nesmazatelně zapsalo jeho obšírné třísvazkové pojednání *Grundsätze der musikalischen Komposition. I. Die richtige Folge der Grundharmonien, oder vom Fundamentalbau und dessen Umkehrungen und Stellvertretern. II. Von den Gesetzen des Tactes in der Musik. Vom einstimmigen Satze. Die Kunst, zu einer gegebenen Melodie die Harmonie zu finden. III. Vom zwei- und dreistimmigen Satze, entsprungen aus dem vierstimmigen. Rhythmische Entwürfe. Vom strengen Satze mit kurzen Aenderungen des freien Satzes. Vom doppelten Contrapuncte*. Leipzig: Breitkopf und Härtl, 1853.

Od šedesátých let 19. století se představitelé nových uměleckých proudů snažili tvorbu „starých mistrů“ zpochybnit. Stejně jako byl Adalbert Stifter ostře kritizován nastupujícími literárními realisty a naturalisty, bylo Sechterovo stěžejní hudebně-teoretické dílo terčem posměchu generace „wagnerovců“ a prvních modernistů. Pravou hodnotu, a především trvanlivost jejich kulturního poselství, však s odstupem času kladně ocenila řada světových osobností 20. století – Adalberta Stiftera např. Franz Kafka nebo Thomas Mann<sup>108</sup> a Simona Sechtera Heinrich Schenker (1868-1935) nebo Arnold Schönberg (1874-1951).

Do světa Sechterova vnitřního života dává nahlédnout jeho deník i osobní vzpomínky frymburského krajana Jordana Kajetana Markuse, který jej v závěru života navštěvoval.<sup>109</sup> Z něho lze vyvodit následující: Sechter ve Vídni nežil, zatímco Vídeň žila kolem něj. Sechter byl zcela bytostně pohroužen do sféry hudby a bouřlivé dění kolem sebe nevnímal. V jeho poznámkách nenajdeme jedinou zmínku o revoluci v roce 1848, která Baumgartnera vynesla do nejvyšších státních funkcí a naopak Stiftera, „muže řádu a svobody“<sup>110</sup>, krev na vídeňských barikádách šokovala a znechutila natolik, že toto město opustil se slovy:

„...ideál svobody byl na dlouhou dobu zničen.“<sup>111</sup>

Jako by ani nevnímal převratné stavební změny éry bourání hradeb a vzniku honosného Ringu, pro jejichž uskutečnění musel před pár lety na ministerstvu financí Baumgartner řádně naplnit státní kasu. Sechter pouze vyučoval a komponoval – jen fug lze napčítat

<sup>108</sup> BECHER, Peter: *Adalbert Stifter. Touha po harmonii. Biografie*. Horní Planá: Srdce Vltavy, 2019. s. 221.

<sup>109</sup> Pasáže z deníku v: MARKUS, Jordan Kajetan. *Simon Sechter*. Wien: Deutscher Böhmerwaldbund, Gruppe „Wien“, 1888. 70 s.

<sup>110</sup> Dopis Gustavu Heckenastovi, 25.5.1848. In: LACHINGER, Johann – STURM, Martin. *Adalbert Stifter. Schrecklich schöne Welt*. In: *Vierteljahresschrift des Adalbert-Stifter-Instituts*. Jahrgang 39. Linz: 1990. s.42.

<sup>111</sup> Dopis Gustavu Heckenastovi, 6.3.1849. cit. viz pozn. 108: tamtéž.

kolem 6000 a životopisci s oblibou uvádějí, že každý den složil jednu. Jejich tématem byly nezdárka kdy třeba jen náhodně vybraná slova, obsahující názvy not (např. AFFE, BACH, BAGDAD), či věty z běžně vedených rozhovorů (*S politikou nemáme nic společného, Fuga v D-Dur* nebo *Ve věci počasí nepomůže nic jiného než trpělivost, Fuga v F-Dur, Na každé lidové slavnosti se najde i pár zlodějů*).<sup>112</sup> V roce 1861 zemřela Sechterova manželka, se kterou nejenže prožil 45 nekonfliktních a spokojených let, ale která mu také vytvářela veškeré zázemí, nezbytně nutné pro každodenní praktický život. Rozloučil se s ní fugou *Skonala, ta laskavá a trpělivá žena, jejíž trpělivosti se nyní dostane odměněny*. Sechter nikdy nevěnoval jakoukoliv pozornost stavu svého majetku či finančním rezervám<sup>113</sup>, pročež mu bylo v roce 1865 sděleno, že se ocitl na pokraji úpadku. K tomu mu dopomohli i neznámí podvodníci, kterým starcova dobrosrdečnost a důvěřivost nemohla uniknout. Pouze rychle zorganizovaná sbírka jej uchránila před finanční katastrofou. Mezi jinými přispěl císař Franz Josef I. i jeho otec, arcikníže Franz Karl, a státní ministr Anton Ritter von Schmerling byl pověřen, vyplatit Sechterovi mimořádný obnos z položky „ročních uměleckých penzí“. Od roku 1865 trpěl Sechter chronickými nemocemi – dnou a revmatismem. Názvy závěrečných fug symbolicky vyjadřovaly i jeho fyzický a duševní stav. Ku příkladu *Tak jako ten, který dlouho nebyl u své milované a který po ní touží, stejně tak toužíme my po fuze* (13.1.1867) byla fuga, pomocí níž se Sechter snažil motivovat ke komponování i těžkém stavu. Ve fugách *Těžko splnitelný úkol se nepřijímá s oblibou* nebo *Člověk může pomoci jen sám sobě* bylo vyjádřeno zklamání, že se jeho syn, působící v Uhrách, k němu nedostaví ani v kritickém čase nemoci. Poslední napsaná fuga z 10. 4. 1867 *Stejně jako Kristus povstal po své smrti, tak i my doufáme, že skrze smrt dojdeme k vzkříšení* jasně předznamenala blížící se smrt. Té se Simon Sechter dočkal 10. září 1867.

---

<sup>112</sup> MARKUS, Jordan Kajetan. *Simon Sechter. Biografische Skizze*. In: Budweiser Kreisblatt. XVI. Jahrgang, Nr.13. Budweis: 13.2.1867. s.1-2.

<sup>113</sup> Přezíravý přístup k penězům měl v závěru života i Adalbert Stifter, jehož „finanční nekázeň“ se však týkala neuvážených výdajů, spekulací s akciemi, jakož i jeho pověstně nezřízené konzumace jídla a spotřeby vířžinek. BECHER, Peter: *Adalbert Stifter. Touha po harmonii. Biografie*. Horní Planá: Srdce Vltavy, 2019. s. 199.



### 3.1 Simon Sechter in memoriam

O Sechterově skonu přinesla zprávu řada novin ve Vídni<sup>114</sup>. Nechyběly též informace o velkolepém uctění jeho památky v mnoha kostelích současně. Ve svatoštěpánském Dómu, kde se shromáždilo nejvíce příznivců a žáků, bylo zřízeno velkolepé pietní „Castrum doloris“ a pod vedení Gottfrieda Preyera bylo hudebníky dvorního orchestru a chrámového sboru předvedeno Sechterovo *Requiem*.<sup>115</sup> V česky tištěných novinách bylo úmrtí zaznamenáno pouze stručným oznámením v českobudějovickém *Budivoji*<sup>116</sup> pražském *Světozoru*:

„Simon Sechter, důkladný kontrapunktista, dvorní varhaník a profesor nauky o kompozici ve Vídni, zemřel dne 10 t. m. jsa již 80 let stár.“<sup>117</sup>

Nikde, ani ve Vídni ani v Čechách, však nebyla zveřejněno, že Sechter zemřel v naprosté chudobě a že na zaplacení pohřebních výloh i pořízení jednoduchého náhrobku na komunálním Schmelzerském hřbitově<sup>118</sup> bylo nutno urychleně uspořádat sbírku a vybrat peníze.

Rakouské hlavní město dosud nemělo čestné pohřebiště významných osobností, jako tomu bylo jinde v Evropě. Například hřbitov na Vyšehradě v Praze byl již roku 1869 označen za „národní pohřebiště“.<sup>119</sup> Po vzoru londýnského Westminsteru či pařížského Pantheonu se s obdobnou ideou „posmrtného shromáždění velikánů“ počítalo v projektu Votivního kostela, jehož stavba začala v roce 1856. Z této myšlenky však brzy sešlo a do kostela byl převezen pouze jediný náhrobek – hraběte Mikuláše II. ze Salmu (1459-1530).<sup>120</sup> V 80.

---

<sup>114</sup> *Neues Wiener Tagblatt*. I. Jahrgang, Nr. 183. Wien: 12.9.1867. s.4

*Die Debatte und Wiener Lloyd*. IV. Jahrgang, Nr. 25, Wien: 13.9.1867. s.3. etc. etc.

občas i s přítomností „novinářského šotka“ *Sigmund (!) Sechter, k. k. Hoforganist †*. In: *Neues Fremden-Blatt*. 3. Jahrgang, Nr.251, Wien: 13.9.1867. s.6.

<sup>115</sup> *Wiener Zeitung*. Nr. 221. Wien: 17.9.1897. s.811.

<sup>116</sup> *Budivoj*. Ročník III, číslo 75. České Budějovice: 19.8.1867. s.4.

<sup>117</sup> *Světozor*. Číslo 12. Praha: 27.9.1867. s.118.

<sup>118</sup> Sechter byl pohřben vedle své manželky. Na stejném hřbitově měli hrob např. Johann Wilhelm Klein, zakladatel Slepeckého ústavu, Ignaz Bösendorfer, majitel firmy na výrobu klavírů či Kaspar Karl van Beethoven, bratr slavného hudebního skladatele.

<sup>119</sup> NECHVÁTAL, Bořivoj. *Průvodce vyšehradským hřbitovem*. Praha: Správa národní kulturní památky Vyšehrad, 1981. 77 s.

<sup>120</sup> Náhrobní kámen obránce Vídně proti Turkům (1529) byl převezen ze zámku v Rájci nad Svitavou a je dodnes v kostele, dle znění původní smlouvy, pouze zapůjčen.

WAGNER-RIEGER, Renate. *Wiens Architektur im 19. Jahrhundert*. Wien: Österreichischer Bundesverlag, 1970.

letech 19. století měla být ve Vídni postavena Náhrobní hala významných mužů, inspirovaná tzv. Wallhallou nedaleko Regensburgu, kterou slavnostně otevřel roku 1842 bavorský král Ludwig I. Ani k tomu však nakonec nedošlo. V roce 1874 byl otevřen vídeňský Centrální hřbitov a na něm od roku 1889 územně vyčleněn i pietní oddíl čestných hrobů.

Pohřbívání na Schmelzerském hřbitově bylo v roce 1874 zastaveno a uvažovalo se o jeho zrušení.<sup>121</sup> Vídeňská městská rada nabídla přemístění několika zdejších hrobů, mezi nimi i Simona Sechtera a jeho manželky, na Centrální hřbitov, kde poskytla zdarma příslušné parcely. Na odpovídající pomník však bylo nutno sehnat peníze. Tento úkol na sebe roku 1899 vzal Spolek německých Šumavanů ve Vídni a oslovil všemožné dárcce nejen v tomto městě, ale také v Čechách. Výsledek předčil očekávání a již v červnu následujícího roku byl zveřejněn soupis dárců<sup>122</sup> - císař Franz Josef I., arcikníže Eugen Ferdinand, princezna Marie von Hannover, ministerstvo pro kulturu a vyučování, přispěli i zástupci významných šlechtických rodů (Buquoy, Schwarzenberg, Liechtenstein), Budějovická spořitelna, město Krumlov, klášter ve Zwettlu a i přibližně dvě desítky hudebních a pěveckých sdružení od Štýrska až po Šumavu. Mezi privátními dárci lze nalézt několik továrníků, Sechterovy žáky a obdivovatele z Vídně i bývalé „sousedy“ od Frymburka. Jedno jméno však v seznamu nelze přehlédnout – symbolickou sumu 2 koruny věnoval spisovatel Mark Twain!<sup>123</sup>

K uložení tělesných ostatků a slavnostnímu odhalení pomníku došlo 13. června 1900.<sup>124</sup>

---

<sup>121</sup> K tomu došlo po 1. světové válce. Na místě dnešního hřbitova se dnes nachází parková úprava (tzv. Märzpark, k uctění památky obětí z března 1848) a Vídeňská městská hala.

<sup>122</sup> Originální tisk *Ausweis über die zur Wiederbeerdigung der sterblichen Ueberreste des im Jahre 1867 verstorbenen berühmten Musikgelehrten und Componisten Simon Sechter in dem von der Gemeinde Wien gewidmeten Ehrengabe und zur Aufstellung eines würdigen Grabdenkmales eingegangenen Spenden*. Wien: Verein der deutschen Böhmerwäldler, 1900. 3.s.; soukromá sbírka.

<sup>123</sup> Spisovatel Mark Twain pobýval ve Vídni v letech 1897-1899. In: TWAIN, Mark. *Turbulente Tage in Österreich*. Wien: Metroverlag, 2012. 94 s.

<sup>124</sup> Originální pozvánka *Einladung zu der am Mittwoch, den 13. Juni l. J. um 4 Uhr nachm., stattfindenden Wiederbeerdigung der sterblichen Ueberreste des im Jahre 1867 verstorbenen k.k.Hoforganisten und Componisten Simon Sechter*. Wien: Verein der deutschen Böhmerwäldler, 1900. 3.s.; soukromá sbírka.

## 4 Receptce

### 4.1 Receptce v německém a českém jazykovém prostředí do roku 1918

Věnujeme-li bližší pozornost zachycení biografických údajů, výčtu děl a zhodnocení významu vybraných osobností, objevíme propastný rozdíl vnímání v německém a v českém jazykovém prostoru, a to prakticky po dobu celého 19. století. Jako názorný příklad tohoto rozdílu zmíním fakt, že z rozsáhlého prozaického díla Adalberta Stiftera, všeobecně uznávaného klasika světové literatury, byla do roku 1900 do češtiny přeložena pouze jeho jediná povídka *Der Hochwald*.<sup>125</sup>

#### Johann Nepomuk Maxandt (22.3.1750 - 19.12.1838)

Jeho jméno, podstatné životopisné údaje, výčet hudebního díla i připomenutí významných žáků uvádí již v roce 1815, tedy ještě za jeho života, německy tištěný *Všeobecný historický lexikon umělců z Čech, Moravy a Slezska*,<sup>126</sup> a v roce 1835 *Rakouská národní encyklopedie*.<sup>127</sup> Kolem poloviny 19. století Maxandta připomínají i dvě významné hudebně zaměřené encyklopedie, vydané v Německu (Stuttgart 1849 a Dresden 1856).<sup>128</sup> Jeho životopis, včetně uvedení podstatné části jeho skladatelského díla, nechybí ani v monumentálním šedesátisvazkovém, až do současnosti obsahově nepřekonaném *Biografickém slovníku Rakouského císařství*, vydávaném s podporou císaře v období mezi lety 1856-1891.<sup>129</sup>

---

<sup>125</sup> STIFTER, Adalbert. *Vysoký les. Obraz historický ze Šumavy*. Přeložil VOŘÍŠEK, Roman. In: *Lumír*. Týdeník belletristický a archiv pro dějepis. XII. 1862. č.27-33.

In: *Lumír*. Týdeník belletristický a archiv pro dějepis. XII. 1862, č.27-33.

<sup>126</sup> DLABACZ, Gottfried Johann. *Allgemeines historisches Künstler-Lexikon für Böhmen und zum Theil auch für Mähren und Schlesien*. II. I-R. Prag: Gottlieb Haase, 1815. s.286-287.

<sup>127</sup> GRÄFFER, Franz a CZIKANN, Johann Jakob. *Oesterreichische National-Encyklopädie oder alphabetische Darlegung der wissenwürdigsten Eigenthümlichkeiten des Kaiserthumes etc.* III. I bis M. Wien: Verlag von Mich. Schmidl's Witwe und Ign. Klang, 1835. s.598-599.

<sup>128</sup> GASSNER, Ferdinand Simon. *Universal-Lexikon der Tonkunst*. Neue Hand-Ausgabe in einem Bande. Stuttgart: Verlag von Franz Köhler, 1849. s.597.

BERNSDORF, Eduard. *Neues Universal-Lexikon der Tonkunst. Für Künstler, Kunstfreunde und alle Gebildeten*. II. Dresden: Verlag von Robert Schaefer, 1856. s.921.II. Verlag von Robert Schaefer, Dresden 1856, s.921.

<sup>129</sup> WURZBACH, Constant(in). *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich enthaltend die Lebensskizzen der denkwürdigen Personen, welche seit 1750 in den österreichischen Kronländern geboren wurden oder darin gelebt und gewirkt haben*. XVII. Wien: Verlag der k. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1867. s.169-170.

Zřejmě první, a na delší dobu i poslední, zmínku o Maxandtovi v českém jazyce najdeme až v roce 1860 v tzv. *Riegrově slovníku*:<sup>130</sup>

„Maxant Jan N. Vojtěch, dobrý varhaník a učitel z Friedberku v Budějovsku; narozen v Divicích blíž Citolib. Po několika letech odebral se do Horních a Dolních Rakous, kdež v klášteřích více let byl hudebníkem. R. 1773 byl v Drkolanech až do 1776, odkud se dostal za učitele do Friedberku v Budějovsku, kdež žil ještě r. 1817; vycvičil přes 50 více méně dobrých hudebníků. Složil více mší, mší de requiem, preludií, sonát, variací pro piano a varhany.“

Srovnáním obsahu tohoto velmi stručného a málo vypovídajícího hesla zjistíme, že jeho autor, uvedený za textem zkratkou Ra,<sup>131</sup> použil ve zkrácené podobě výlučně obsahu hesla z výše uvedeného německého lexikonu umělců z roku 1815. O Maxandtovi neuvádí pozdější, co do počtu hesel podrobnější, *Ottův slovník naučný*, už vůbec žádné údaje a Maxandt mizí prakticky na sto let z obecně dostupné české tištěné literatury.

#### **Andreas Freiherr von Baumgartner (23.11.1793 – 30.7.1865)**

Ještě dříve, než Baumgartner vstoupil ve Vídni do vysokých státních funkcí, zachycuje jeho vědeckou a publikační činnost v oboru přírodních věd *Rakouská národní encyklopedie*.<sup>132</sup> Nechybí ani v obou nejrozšířenějších a obecně nejpoužívanějších německých slovníkových edicích – Meyer (Hildburghausen etc.) a Brockhaus (Leipzig)<sup>133</sup> a dokonce ani ve zcela nové, 46ti svazkové francouzské *Nové biografické encyklopedii*<sup>134</sup>. Zvýšený zájem recenzentů v rakouských i německých novinách přinesly Baumgartnerovy odborné práce v oborech mechaniky a fyziky – *Die Mechanik etc. Wien 1823* a *Die Naturlehre etc. I-III, Wien 1824*–*Časopis pro fyziku a matematiku*, který založil a od roku

<sup>130</sup> RIEGER, František Ladislav. *Slovník naučný. Díl pátý. M-Ožice*. Praha: I.L.Kober, 1866. s.189.

<sup>131</sup> Zkratku Ra používal Antonín František Rybička (1812-1899), historik, archivář a právník, působící v letech 1846-1886 ve Vídni.

<sup>132</sup> GRÄFFER, Franz a CZIKANN, Johann Jakob. *Oesterreichische National-Encyklopädie oder alphabetische Darlegung der wissenwürdigsten Eigenthümlichkeiten des Kaiserthumes etc.* I. A bis D. Wien: In Commission der Friedr. Beck'schen Universitäts-Buchhandlung, 1835. s.208.

<sup>133</sup> MEYER, Joseph. *Das grosse Conversations-Lexicon für die gebildeten Stände.* III. Abtheil. 4.Bd. 1.Auflage. Hildburghausen, Amsterdam, Paris und Philadelphia: Verlag des bibliographischen Instituts, 1844. s.950.

*Allgemeine deutsche Real-Encyklopädie für die gebildeten Stände.* Conversations-Lexikon. 2.Bd. 10.Auflage. Leipzig: F.A.Brockhaus, 1844.

<sup>134</sup> HOEFER, Jean Chrétien Ferdinand. *Nouvelle Biographie Universelle etc.* IV. Firmin. Paris: Didot Frères, 1853. s.826-827.

1826 vydával společně Andreasem von Ettingshausenem. Učebnice fyziky *Anfangsgründe der Naturlehre* z roku 1837 byla v rakouských i německých školách natolik rozšířená a oblíbená, že v roce 1851 byla přeložena i do češtiny pod názvem *Počátkové silozpytu*.<sup>135</sup> Od jmenování do první ministerské funkce v roce 1848 byl Baumgartner sledován prakticky všemi novinami na území monarchie, ve kterých byly sdělovány a komentovány jeho úřední výnosy a rozhodnutí, stejně jako inspekční cesty a oficiální návštěvy. V český tištěných novinách však tyto zprávy zcela chybí. Zprvu spíše skeptická vyjádření a kritiku, avšak posléze mimořádnou popularitu a novinový ohlas mu přineslo dokončení stavby železničního úseku v Semmeringu a jeho uvedení do provozu v roce 1854. Nezmíněn nezůstal ani ve vědeckých a pedagogických kruzích, zejména poté co byl v roce 1851 jmenován prezidentem Císařské akademie věd, jímž zůstal až do své smrti.<sup>136</sup> Zpráva o jeho skonu se dostala o den později, 31. 7. 1865, i do Prahy a Královská česká společnost nauk, jíž byl Baumgartner čestným členem, vydala krátké kondolenční prohlášení, opět pouze v němčině, se závěrečným poukazem na jeho rodiště v Čechách:

*„Der beständ. Secretär Weitenweber setzte die Section in Kenntniss von dem bedauerlichen Verluste, welchen die k. Gesellschaft durch den gestern, am 30. d., zu Hietzing bei Wien erfolgten Tod unseres, um die Naturwissenschaft hochverdienten, vieljährigen Ehrenmitgliedes, des Freiherrn Andreas von Baumgartner Exc., gew. k. k. Ministers, Präsidenten der kais. Academie der Wissenschaften in Wien usw., erlitten hat. Derselbe war am 28. Nov. 1793 zu Friedberg in Böhmen geboren.“*<sup>137</sup>

V českém jazyce přinesla informaci o Baumgartnerovi opět pouze velmi stručná hesla v *Riegrově* a tentokráte i v *Ottově slovníku*, přičemž obě jsou evidentně převzata ze starších německých lexikonů a v obou lze nalézt i drobné věcné omyly. Autor příspěvku v

---

<sup>135</sup> KREJČÍ, Jan. *Počátkové silozpytu od Dra. A. Baumgartnera*. Praha: J.M.Calve, 1851.

<sup>136</sup> podrobný výčet Baumgartnerových odborných článků a studií, jeho členství v komisích a čestné členství domácích a mezinárodních vědeckých spolků a institucí uvádí:

*Almanach der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften für das Jahr 1851*. Wien: W.Braumüller, 1852.

<sup>137</sup> *Sitzungsberichte der königl. böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften in Prag*. Jahrgang 1865. Juli – Dezember. Prag: Verlag der k. böhm. Ges. der Wissenschaften, 1865. s. 13.

Výčet Baumgartnerových vyznamenání a členství ve vědeckých spolcích a institucích uvádí *Rozpravy Královské České společnosti nauk* za roky 1860-1861:

*Abhandlungen der königlichen böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften*. Fünfter Folge. Elfter Band. Von den Jahren 1860-1861. Prag: J.G.Calve, 1861. s.11.

Riegrově slovníku, uvedený zkratkou *R*<sup>138</sup>, chybně zaměnil název první Baumgartnerovy publikace, kterou označuje za *Stereometrii*<sup>139</sup> (disciplína oboru geometrie, pozn. aut.), přičemž se jednalo o areometrii (nauka o hustotě kapalin, pozn. aut.)<sup>140</sup>. Autor sloupce v Ottově slovníku, uvedený zkratkou *Ntl*,<sup>141</sup> přináší v roce 1890 (!) informaci:

„...Roku 1823 povolán byv na universitu vídeňskou vydal t.r. (toho roku, pozn. aut.) *Naturlehre*, dílo tehdy velmi ceněné, jež do roku 1842 7 vydání se dočkalo a k němuž dodatkem r. 1831 připojil své vlastní práce ve zvláštním svazku...“<sup>142</sup>

Kniha *Naturlehre* ovšem nebyla vydána toho roku (1823), ale o rok později (1824),<sup>143</sup> a v roce 1845 se ve vídeňském nakladatelství Carl Gerold dočkala svého již 8. rozšířeného a přepracovaného vydání.

**Simon Sechter** (11. 10. 1788 Frymburk - 10. 9. 1867 Vídeň)

Sledujeme-li Sechterovu recepci v česky tištěných publikacích v 19. století, pak toho rovněž najdeme žalostně málo. O něm a o Baumgartnerovi jsou pouze velice stručné zmínky v příslušných svazcích monumentální kulturní vlastivědy *Čechy*, vydávané nakladatelstvím J. Otto v Praze. Příznačným rysem slovansko-obrozeneckého pojetí bylo užívání českých ekvivalentů křestních jmen v textu zmiňovaných osob:

„*Frimburk má 1259 obyvatelův, jest městečko výstavné a obyvatelé jsou nemálo pyšni, že jest rodištěm někdejšího presidenta akademie věd a bývalého ministra Ondřeje Baumgartnera a komponisty Šimona Sechtra, žáka Koželuhova.*“<sup>144</sup>

---

<sup>138</sup> Zkratku *R* používal František Josef Řezáč (1819-1879), kněz, pedagog a politik, vydavatel časopisů *Sborník učitelský*, *Škola a život*, *Národní škola*.

<sup>139</sup> RIEGER, František Ladislav. *Slovník naučný. Díl první. A-Bžeduchové*. Praha: I.L.Kober, 1860. s.538.

<sup>140</sup> BAUMGARTNER, Andreas. *Aräometrie, oder Anleitung zur Bestimmung des specifischen Gewichtes und zur Verfertigung genauer Aräometer für Chemisten und Technologen*. Wien: J. G. Heubner, 1820. 82 s.

<sup>141</sup> Zkratku *Ntl* používal Bartoloměj Navrátil (1848-1927), studoval matematiku a fyziku ve Vídni (!), působil jako ředitel Zemské vyšší reálky v Prostějově a je považován za objevitele nového technologického postupu v oboru fotografického zobrazování, tzv. elektrografie.

<sup>142</sup> *Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopedie obecných vědomostí*. Třetí díl. B-Bianchi. Praha: J.Otto, 1890. s.503-504.

<sup>143</sup> BAUMGARTNER, Andreas. *Die Naturlehre nach ihrem gegenwärtigen Zustande mit Rücksicht auf mathematische Begründung*. I-III. Wien: J. G. Heubner, 1824; Supplementband, den mathematischen und experimentellen Theil enthaltend. Wien: J. G. Heubner, 1831.

<sup>144</sup> ŠUBERT, František Adolf a kol. *Čechy. II. Vltava*. Praha: Nakladatelství J. Otto s.d., s.30. (autorem citované kapitoly *Vltava* byl Adolf Heyduk)

Obsahem i rozsahem velice skoupou zmínku nalezneme ve stejném díle ostatně i o Adalbertu Stifterovi, pro jehož mnohá literární díla byla Šumava i krajina kolem horní Vltavy důležitým přírodním i historickým dějištěm:

„*Stěna Plöckensteinská. na ní postaven jest pomník jemnocitnému básníku Šumavskému Vojtěchu Stifterovi, jenž ondy docházel k jezeru a pohlížeje do kraje sny své v dojemné utkával pověsti.*“<sup>145</sup>

Porovnáme-li příslušná hesla v *Riegrově*<sup>146</sup> a *Ottově slovníku*,<sup>147</sup> lze konstatovat, že mladší z obou lexikonů přináší pouze zestručněný obsahový plagiát toho staršího. Toto tvrzení podporuje například shodné nevalné zhodnocení kvality Sechterových hudebních děl:

„...*S. ř. 10. září 1867 ve Vídni, zanechav po sobě pověst co důkladný kontrapunktista, jehož skladby více umělým zosnováním než vzletem a vynalézavostí se vyznačují.*“<sup>148</sup>

„...*z jeho četných skladeb, jež však vyznačují se spíše umělým kontrapunktem než vzletem a vynalézavostí, uvádíme...*“<sup>149</sup>

Na Sechtera zcela zapoměla i česká hudební věda, která velmi sporadicky uvádí pouze jeho jméno, a to v té souvislosti, že byl učitelem toho či onoho hudebního skladatele či virtuosa, jemuž pak na úkor Sechtera věnuje rozsáhlou biografickou a muzikologickou pozornost - viz např. medailony Jána Levoslava Belly a Ferdinanda Lauba v uměnovědném svazku tzv. *Masarykovy Vlastivědy*.<sup>150</sup> Je až paradoxní, že táž *Vlastivěda* přinesla v literárním svazku, v kapitole *Od roku 1848 do našich dnů*, vůbec první rozsáhlejší a i odborně zpracovanou studii v českém jazyce o Adalbertu Stifterovi,<sup>151</sup> jejímž autorem byl Dr. Pavel Eisner.

---

<sup>145</sup> ŠUBERT, František Adolf a kol. *Čechy. I. Šumava*. Praha: Nakladatelství J. Otto s.d., s.232. (autorem citované kapitoly *Pohoří Plöckensteinské* byl Adolf Heyduk)

<sup>146</sup> Autorem hesla (zkratka *Mš*) byl Emanuel Antonín Meliš (1831-1916), zakladatel a redaktor hudebního časopisu *Dalibor*.

<sup>147</sup> Bez udání autora.

<sup>148</sup> RIEGER, František Ladislav. *Slovník naučný. Díl osmý. S-Szyttler*. Praha: I.L.Kober, 1870. s.220.

<sup>149</sup> *Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopedie obecných vědomostí. Dvacátýdruhý díl. Rozkošný-Schloppe*. Praha: J.Otto, 1904. s.789.

<sup>150</sup> *Československá vlastivěda. Díl VIII. Umění. Pod protektorátem Masarykovy Akademie práce*. Praha: „Sfinx“ Bohumil Janda, 1935. s.582-585 a 608-609.

<sup>151</sup> *Československá vlastivěda. Díl VII. Písemnictví. Pod protektorátem Masarykovy Akademie práce*. Praha: „Sfinx“ Bohumil Janda, 1933. s.330-332.

## 4.2 Zemské vlastenectví německých obyvatel Šumavy ve 2. polovině 19. století

*„Narozen v Čechách v městyši Horní Plané v kraji českobudějovickém, věnoval jsem od svého nejútlejšího mládí velkou pozornost dějinám této země a odvážil jsem se konečně, hlubokým a významným obsahem těchto dějin přemožen, vyprávěti v básnickém pokuse malý oddíl těchto dějin... Moje přichylnost k této zemi dala mi podnět, abych věnoval tento básnický pokus svým krajanům a zvláště obyvatelům města Prahy...“<sup>152</sup>*

V této emotivní pasáži stěžejního díla Adalberta Stiftera, románu *Witiko*, nacházíme výslovné přání autora, aby byla kniha zařazena mezi svazky pražské obecní knihovny. Jedná se o důkaz lokálního a zemského vlastenectví, hluboce zakořeněného a předávaného po generace i u německých obyvatel Šumavy. Toto vědomí se pochopitelně týkalo i mnoha rodáků, kteří dlouhodobě působili mimo území Čech, například ve Vídni. Začlenit se do vídeňských sociálních, stavovských či profesních struktur nebylo samo o sobě vůbec snadné, natož zajistit si zde stálou obživu a prosadit se. O to silnější pak ale býval vztah ke kořenům původu či k jistotám „rodné střechy“ z dětství. Časté bylo podsouvání myšlenky z české strany, že ten, kdo nežije v Čechách a nehovoří česky, nemůže být zemským patriotem a jeho vlastenectví je motivováno pouze nacionálními pohnutkami. Tato tvrzení lze ale v případě mnoha osobností prokazatelně zpochybnit.

Smrt Adalberta Stiftera, „nejproslulejšího Šumavana“ či „básníka Šumavy“, znamenala zásadní impuls k vyjádření adekvátním projevům úcty nejen k jeho kulturnímu odkazu,<sup>153</sup> ale velmi brzy nato i k odkazu dalších významných osobností.

---

<sup>152</sup> Dopis Adalberta Stiftera obecní radě města Prahy ze dne 28.5.1865. In: STIFTER, Adalbert. *Vítek. Román o bojích Přemyslovců*. Přeložila ILLOVÁ, Milena. Praha: A. Svěcený, 1926. s.7.

<sup>153</sup> Již 25.8.1868 byla na Stifterově rodném domě v Horní Plané odhalena pamětní deska, pořízená z bílého tyrolského mramoru jako symbol Stifterovy povídky Kalkstein ze sbírky Pestré kameny. S ideou této pamětní desky přišel hornoplánský rodák, matematik J.N.Pranghofer.



## Jordan Kajetan Markus

(22.1.1831 Frymburk -23.7.1893 Mauthausen)<sup>154</sup>

3. března 1869 byl ve Vídni založen spolek *Verein der Deutschen aus dem südlichen Böhmen*, jehož iniciátorem a prvním předsedou se stal další z významných rodáků z Frymburka: Jordan Kajetan Markus, působící v té době jako učitel na farní chlapecké hlavní škole ve čtvrti Wieden ve IV. vídeňském okrese. Hlavním úkolem tohoto spolku bylo uctít a znovu uvést do povědomí řadu renomovaných Šumavanů, kteří prosluli v různých oborech ve Vídni, ale o jejichž významu a věhlasu toho bylo v jejich rodném kraji známo podstatně méně. Iniciovali zřizování různých pomníků a pamětních desek, na které bylo zapotřebí sehnat peníze. Dále pak rozvinuli intenzivní publikační činnost, vedoucí mimo jiné i k propagaci a podpoře překvapivě rychle se rozvíjející turistiky v oblasti jižní Šumavy.

Svoji pozornost obrátil Markus bezprostředně na rodný Frymburk. Hned ve svém prvním příspěvku, uvedeném již v roce 1857 v časopise *Oesterreichisches Bürger-Blatt*, označil, ještě za jejich života, Andrease Baumgartnera a Simona Sechtera za: „...*vynikající geniální muže současnosti...*“<sup>155</sup> Jim oběma (na rodných domech) a též Maxandtovi (na budově bývalé školy) byly ve Frymburku 18. 9. 1870 slavnostně odhaleny pamětní desky<sup>156</sup>:

dům čp.8:

*„Geburtshaus des Freiherrn Andreas Baumgartner, k. k. wirkl. Geheimer Rath, Mitglied des Herrenhauses des österreichischen Reichsrathes, Ritter des kais. Ordens der eisernen Krone erster Klasse und Grosskreuz des kais. österr. Leopold-Ordens und mehrerer ausländischer Orden, Doktor der Philosophie, Präsident der kais. Akademie der*

---

<sup>154</sup> Bližší životopisné údaje o J. K. Markusovi nejsou předmětem této práce, podrobně jsou obsaženy ve studiích:

SECHTER, Moritz. *Jordan Kajetan Markus*. In: *Budweiser Zeitung*. 26.1.188.s. 1.

SECHTER, Moritz a TEUFELBERGER, Heinrich. *Jordan Kajetan Markus. Biographisches Denkmal*. Wien: 1894.

PALECZEK, Raimund. *Jordan Kajetan Markus (1831-1893) - jeden život mezi tradicí a pokrokem*.

MARKUS, Jordan Kajetan (1831-1893) - Kohoutikriz.org. *Úvod - Kohoutikriz.org* [online]. Dostupné z: <https://www.kohoutikriz.org/autor.html?id=marku>

<sup>155</sup> MARKUS, Jordan Kajetan. *Friedberg und dessen nächste Umgebung. Topographische Skizze*.

In: *Österreichisches Bürger-Blatt*. 39. Jahrgang. č. 10. Linz: 9.3.1857. s.155-158.

<sup>156</sup> Obdobné pocity se v následujících letech dostalo i dalším osobnostem – rodákům z nedalekého okolí, kteří s velkým úspěchem a respektem působili ve Vídni. Jejich stručný životopis a význam jejich působení ve Vídni uvádíme v následujících podkapitolách.

*Wissenschaften, Präsident des Verwaltungsrathes der niederösterreichischen Eskompte-Gesellschaft etc.*“<sup>157</sup>

dům čp.88:

„*In diesem Hause erblickte Simon Sechter am 11. Oktober 1788 das Licht der Welt*“<sup>158</sup>

dům čp.36 (bývalá škola):

„*Hier stand das alte Schulhaus, in welchem Joh. Nep. Maxandt lebte und wirkte*“<sup>159</sup>

Ve stejném roce jim byly věnovány vybrané pasáže v překvapivě podrobné studii o dějinách obce.<sup>160</sup> V roce 1871 publikoval Markus životopisnou studii o Simonu Sechterovi a Johannu Nepomuku Maxandtovi v renomovaném časopise Spolku pro dějiny Němců v Čechách.<sup>161</sup>

Velké úsilí rovněž Markus věnoval zřízení důstojného pomníku v podobě žulového obelisku na Plešném jezeře k počtě Adalberta Stiftera.<sup>162</sup> K organizaci příprav tohoto památníku ustanovil Markus zvláštní komitét a jemu osobně se podařilo přesvědčit slavného vídeňského architekta Heinricha Ferstla, aby vytvořil návrh obelisku. K rozšíření obecného vědomí o důležitých stifterovských lokalitách – Horní Plané a zřícenině hradu Vítkův Kámen u Frymburka – přispěly i dvě zdařilé Markusovy monografické studie.<sup>163</sup>

---

<sup>157</sup> Baumgartnerův rodný dům v současné době připomíná pamětní deska s reliéfním motivem tzv. Bainova telegrafu a identickým nápisem převzatým z původní desky a pořízeným v českém překladu.

<sup>158</sup> Sechterův rodný dům ve Frymburku byl zbořen, originální pamětní deska se dochovala a je uložena v místní základní škole.

<sup>159</sup> Originální pamětní deska se nedochovala.

<sup>160</sup> MARKUS, Jordan Kajetan. *Markt Friedberg, dessen Umgebung und seine berühmten Männer*. Linz: Verein der Deutschen im südlichen Böhmen in Wien, 1870. 57 s.

<sup>161</sup> MARKUS, Jordan Kajetan. *Simon Sechter*. In: *Mittheilungen des Vereins der Deutschen in Böhmen*. IX. Jahrgang. Erstes und zweites Heft. Prag: 1871. s.56-58.

MARKUS, Jordan Kajetan. *Johann Nep. Maxandt*. In: *Mittheilungen des Vereins der Deutschen in Böhmen*. IX. Jahrgang. Drittes Heft. Prag: 1871. s.93-94.

<sup>162</sup> Podrobněji např.:

*Krumauer Inteligenz-Blatt*. č. 27, 28, 29. 1877.

MARKUS, Jordan Kajetan. *Adalbert Stifter – Zur Enthüllungsfeier des Denkmals auf dem Blöckenstein im Böhmerwalde*. Wien: 1877. s. 82-88.

NIKEDEY, Antonín: *Stavba Stifterova pomníku nad Plekenštejnským jezerem*. In: *Tradice, věstník Svazu českých úředníků a zřizenců knížete ze Schwarzenberku v Č. Budějovicích*. leden–březen 1936. s. 14nn.

<sup>163</sup> MARKUS, Jordan Kajetan. *St. Thoma-Wittingshausen*. Krummau: Verlag Jos. Wiltshko, 1882. 23 s.

MARKUS, Jordan Kajetan. *Oberplan. Plana de monte Vitkonis, Horní Planá, Plan. Historische, topographische und biographische Schilderungen*. Wien: Verlag Karl Graeser, 1883. 142 s.

Prvním předsedou a velmi aktivním členem se stal Markus i ve vídeňské sekci spolku Deutscher Böhmerwaldbund, založeném dne 17.4.1884 k ochraně, podpoře a propagaci kulturní integrity německých Šumavanů. Jako konkurent tohoto spolku vznikla česky orientovaná Národní jednota pošumavská, založená dne 21.6.1884. Markusovou zásluhou se počet členů vídeňské sekce rozrostl do roku 1888 na téměř osm set. Z každoročního výnosu kolem jednoho tisíce zlatých, získaného finančními dary, podporoval spolek řadu vlasteneckých projektů.<sup>164</sup>

V roce 1923 bylo v Horní Plané iniciativou místního německého vlastivědného, národopisného a muzejního spolku otevřeno Šumavské muzeum (Böhmerwaldmuseum), součástí jehož veřejně přístupné expozice byl i samostatný sál, věnovaný významným šumavským osobnostem, činným v různých oborech (Ehrenraum der werktätigen Wäldler). Vystaveny zde byly portréty, busty, fotografie, osobní dokumenty, originální korespondence, četné autentické předměty z pozůstalostí a rovněž i publikované práce.<sup>165</sup>

Toto muzeum, které během pouhých dvaceti let existence navštívilo přes 300 000 návštěvníků, bylo po 2. světové válce jako nežádoucí relikvium sudetoněmeckých kulturních aktivit uzavřeno a část jeho sbírkového fondu převedena do Jihočeského muzea v Českých Budějovicích a Okresního vlastivědného muzea v Českém Krumlově.

Rokem 1945 de facto končí jakákoliv recepce šumavských osobností – Němců z Čech, a to nejen v českém, ale také v německém jazyce. Až na jedinou výjimku, za kterou je možno považovat otevření Památníku Adalberta Stiftera v Horní Plané v roce 1960, na ně bylo v poválečném Československu a, což je obzvláště politováníhodné, i v rodném šumavském regionu zcela zapomenuto. Nebyli to ovšem pouze tyto dva, Andreas Baumgartner a Simon Sechter, kteří ve Vídni dosáhli „nejvyšších met“. V samotném závěru práce připomínám formou stručných biografických medailonů i několik jejich dalších současníků, kterým byla Šumava kolébkou a Vídeň městem, v němž se jim dostalo zcela zaslouženého uznání.

---

<sup>164</sup> Neuigkeits Welt-Blatt. Jahrgang 1888, Nr. 136, 14.6.1888, s.31.

<sup>165</sup> SVAROVSKY, Eduard. *Führer durch das Böhmerwaldmuseum in Oberplan*. Oberplan: Selbstverlag des Vereins Böhmerwaldmuseum, 1938. s.30.

## Adolf Martin Pleischl

(10.10.1787 Jenišov u H.Plané - 31.7.1867 zámek Dorf an der Enns)<sup>166</sup>

Velmi dobrý základ svého vzdělání získal Pleischl pod vedením výjimečných pedagogů Karla Holzingera v Horní Plané a Johanna Nepomuka Maxandta ve Frymburku. Gymnaziální stupeň absolvoval v Písku a v Praze, kde od roku 1806 studoval filozofii a medicínu na univerzitě. Studia zakončil v roce 1815 doktorátem medicíny. Jeho dalším studijním oborem byla chemie, kterou od roku 1819 na univerzitě i vyučoval. Roku 1821 získal titul řádného profesora všeobecné a farmaceutické chemie. Během svého pražského působení vytvořil řadu studií, věnovaných důkladné chemické analýze minerálních vod v oblasti Karlovarska a Teplicka. Prováděl rozборы zdrojů pitné vody ve studnách, vodárnách a vodovodech, ale také vody ve Vltavě, přičemž již ve své době důrazně varoval před jejím zdravotním znečištěním odpadem z nově vznikajících továren. V letech 1838-1848 působil jako profesor chemie na Vídeňské univerzitě. Do celosvětového povědomí vstoupil objevem receptury nekovového smaltu (1836). Timto smaltem bylo možno opatřit povrch železných a plechových kuchyňských nádob a vyvarovat se tak toxických účinků nádobí z mědi nebo slitin, obsahujících olovo, cín či antimon. Ve vlastním domě založil v roce 1846 první továrnu na výrobu tohoto, díky nízkým nákladům, později masově rozšířeného spotřebního artiklu. Za své celoživotní zásluhy byl císařem vyznamenán Rytířským křížem a titulem vládního rady. Závěr života trávil na zámku Dorf an der Enns, který patřil jeho zeti, lékaři Johannu Oppolzerovi. Dne 8. září 1882 byla na jeho rodném domě v Jenišově za velkého shromáždění publika slavnostně odhalena pamětní deska s nápisem:

*„In diesem Hause wurde der verdienstvolle Chemiker und k. k. Universitätsprofessor Dr. Adolf Martin Pleischl am 10. Oktober 1787 geboren“*

Dům s pamětní deskou a i většina katastru obce Jenišov však po roce 1960 zmizela pod hladinou Lipenské přehradní nádrže.

---

<sup>166</sup> WISKOCZILL, A.M. *Biographie des Herrn Dr. Adolf Martin Pleischl. k. k. Regierungsrathes, emer. Professors der Chemie.* Wien: Karl Ueberreuter, 1854. 30 s.

## **Johann Dominikus Ritter von Oppolzer**

(4.8.1808 Nové Hradý – 16.4.1871 Vídeň)<sup>167</sup>

Pocházel z rodiny účetního na zámku rodu Buquoyů v Nových Hradech, svá studia zahájil na gymnáziu v Praze a poté pokračoval na lékařské fakultě pražské univerzity. Brzkou ztrátou obou rodičů (1826) se ocitl zcela bez prostředků a musel si přivydělávat jako domácí učitel. Po získání doktorského titulu (1835) byl asistentem na chirurgické a poté všeobecně lékařské klinice, kde získal v roce 1841 post primáře. Zároveň vykonával vlastní lékařskou praxi, dle ohlasu jednu z nejlepších v Praze. Společně se svým tchánem, Adolfem Martinem Pleischlem, založili v roce 1845 chemicko-diagnostickou laboratoř, první svého druhu v Čechách. V letech 1848-1850 působil jako profesor na univerzitní klinice v Lipsku a také jako ředitel tamní nemocnice u sv. Jakuba. V roce 1850 přijal Oppolzer místo profesora na univerzitní klinice ve Vídni, jejíž pověst se (díky Oppolzerovým novým a úspěšným metodám v oblasti diagnostiky, léčení raných stadií chorob, uplatňování metod elektroterapie a balneologie, a především metodám aktivní a empatické spolupráce s pacientem) rozšířila po celé Evropě.<sup>168</sup> V letech 1861-1862 mu byla svěřena funkce rektora Vídeňské univerzity. V roce 1869 mu císař František Josef I. udělil Leopoldův řád s právem užívat rytířského titulu. Zemřel v důsledku onemocnění skvrnitým tyfem a již v září 1871, jen několik měsíců po jeho smrti, mu byla na nádvoří zámku v Nových Hradech vídeňským Spolkem Němců z jižních Čech odhalena, dodnes dochovaná, pamětní deska.

## **Johann Nepomuk Pranghofer**

(14.5.1834 Horní Planá – 7.3.1869 Vídeň)<sup>169</sup>

Po absolvování reálné školy v Linci studoval mezi lety 1851-1856 na Polytechnickém institutu ve Vídni velmi širokou škálu oborů přírodních věd: analytickou matematiku, fyziku, mechaniku, technickou chemii, mineralogii, botaniku a současně navštěvoval

---

<sup>167</sup> WURZBACH, Constantin von. *Johann Oppolzer*. In: *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich*. 21. Theil. Wien: Kaiserlich-königliche Hof- und Staatsdruckerei, 1870. s. 76–79.

<sup>168</sup> V roce 1855 jej ruský car Alexandr II. povolal do francouzského letoviska v Nizze, aby zde důkladně vyšetřil zdraví jeho pěti přítomných dětí.

<sup>169</sup> PANGERL, Mathias. *Johann Nep. Pranghofer. Nekrolog*. In: *Mittheilungen des Vereins der Deutschen in Böhmen*. VIII. Jahrgang. Erstes und Zweites Heft. Prag: 1870. s.61-64.

přednášky matematiky, fyziky a základů ekonomie na Vídeňské univerzitě. Pozici učitele na reálných školách ve Vídni a v Klagenfurtu (1856-1858) vystřídal pětileté soukromé vyučování ve vídeňském domě Rothschildů – jeho svěřencem byl mladý Albert Salomon Anselm von Rothschild (1844-1911). Od roku 1863 působil Pranghofer jako asistent v oboru vyšší matematické analýzy v Polytechnickém institutu ve Vídni, přičemž výsledky svých teoretických výzkumů (např. tzv. Abelovy mocninné řady nebo asymptotické křivky a řady) publikoval ve Zprávách Císařské akademie věd.<sup>170</sup> Vydal i první díl *Sbírky úloh a příkladů z fyziky pro vyšší školy*. Předčasná smrt v nedožitých třiceti pěti letech mu však zabránila toto dílo dokončit.<sup>171</sup>

### **Mathias Pangerl**

(10.3.1834 Hodňov u Horní Plané – 14.1.1879 Arco, reg. Trentino)<sup>172</sup>

Jako absolvent gymnázia v Českých Budějovicích začal Pangerl studovat historii na univerzitě v Praze (1855-1858) a ve stejném oboru pokračoval ve Vídni (1858-1859). Jeho vídeňský profesor, Albert Jäger, pověřený novou koncepcí zpracování rakouských dějin výchovou mladých historiků (zejména v oboru pomocných věd historických), jej doporučil do archivu benediktinského kláštera St. Lambrecht nedaleko města Murau ve Štýrsku, odkud po dokončení praxe přešel do cisterciáckého kláštera Rein. V roce 1860 začal působil jako aspirant archivu muzea Joaneum ve Štýrském Hradci. Od roku 1866 byl zaměstnancem centrálního rodového archivu Schwarzenbergů ve Vídni, kde se zasloužil o nové uspořádání fondů v duchu moderních poznatků archivní vědy (vypracování přehledu rukopisných sbírek) a o systematizaci a katalogizaci archivní knihovny.<sup>173</sup> V roce 1875 získal doktorát filozofie na univerzitě ve Würzburgu a přijal místo profesora pomocných věd historických na univerzitě v Praze, kde se jeho přednášky o metodikách práce s

---

<sup>170</sup> PRANGHOFER, Johann. *Abhandlungen aus dem Gebiete der höheren Mathematik*. In: *Sitzungsberichte der Kgl. Akademie der Wissenschaften in Wien*. LIII. Wien: 1866. s.503-515.

PRANGHOFER, Johann. *Beiträge zu einer Abel'schen Gleichung und zu einem Satze von Parseval*. In: *Sitzungsberichte der Kgl. Akademie der Wissenschaften in Wien*. LVII. Wien: 1868. s.29-44.

<sup>171</sup> PRANGHOFER, Johann. *Sammlung von Aufgaben und Beispielen aus der Physik für höhere Lehranstalten und zum Selbstunterrichte. Erster Theil. Mechanische Naturlehre*. Wien: Wilhelm Braumüller, 1868. 195 s.

<sup>172</sup> ILWOLF, Franz. *Mathias Pangerl*. In: *Allgemeine Deutsche Biographie*. Band 52. Leipzig: Duncker & Humblot, 1906. s. 746–749.

<sup>173</sup> PANGERL, Mathias a BERGER, Adolf Franz a KRIPPNER, Wenzl. *Die Archive des fürstlichen Hauses Schwarzenberg ä. L.; Beiträge zur Geschichte und Statistik derselben*. Wien: Schwarzenberg'sches Centralarchiv, 1873.

archiváliemi a o paleografii těšily značné pozornosti. Ve Spolku pro dějiny Němců v Čechách, se kterým spolupracoval od jeho založení (16.4.1862), zastával místo jednatele, zástupce vedoucího historické sekce a redaktora literární přílohy spolkového časopisu, do něhož i přispíval četnými články. K jeho nejvýznamnějším a dodnes mnoha badateli využívaným publikacím patří listáře klášterů ve Vyšším Brodě a ve Zlaté Koruně, které vyšly v ediční řadě *Fontes reum austriacarum*.<sup>174</sup> Mathias Pangerl zemřel ve věku nedožitých čtyřiceti pěti let na následky tuberkulózy během svého ozdravného pobytu v městečku Arco u jezera Garda. Iniciativou Německého šumavského svazu byla na jeho rodném domě v Hodňově v roce 1903 odhalena pamětní deska.

---

<sup>174</sup> PANGERL, Mathias. *Urkundenbuch des Cistercienserstiftes B. Mariae V. zu Hohenfurt in Böhmen*. Wien: Kaiserlich-königliche Hof- und Staatsdruckerei, 1865.

PANGERL, Mathias. *Urkundenbuch des ehemaligen Cistercienserstiftes Goldenkron in Böhmen*. Wien: Kaiserlich-königliche Hof- und Staatsdruckerei, 1872.

## 5 Závěr

Ústředním tématem a obsahovým cílem mé bakalářské práce bylo bližší rozpracování a zhodnocení životopisných údajů, díla, myšlenkového odkazu a kulturního významu Andree Baumgartnera a Simona Sechtera, o nichž, jak naznačeno v úvodu, bylo dosud v českém jazyce publikováno velice málo informací. Tyto jsem se pokusila rozšířit o nová fakta využitím dosud nepovšimnutých či dostatečně nevyčerpaných zdrojů – od obecných historických lexikonů přes monografické studie až po příležitostné regionální tisky. Za podstatný přínos považuji rešerše a zpracování dosud nevyužitých pramenných údajů z německo-jazyčných novin, časopisů, almanachů, výročních zpráv apod.

Analýzou a zhodnocením těchto informačních zdrojů jsem se ve své práci pokusila prokázat následující:

1. Příhraniční oblast jižní Šumavy nebyla ryze náhodným, ale naopak zeměpisně, historicky, hospodářsky a kulturně předurčeným místem zrodu výrazných osobností, které zde vyrostly a poté odsud odešly s perspektivou kariérního uplatnění do Vídně.
2. Hlavním předpokladem jejich úspěchu, kromě přirozeného talentu, bylo vzorové vytváření, přijetí a důsledné uplatnění progresivních reforem v základním školství na konci 18. století, zosobněných postavami mimořádně kvalitních venkovských učitelů.
3. S přihlédnutím k objektivním kontextům a v porovnání s jinými autoritami je třeba chápat ústřední této práce Andree Baumgartnera ( přírodní vědy, pedagogika, politika a státní správa) a Simona Sechtera (hudební teorie a pedagogika) jako osobnosti netoliko přeshraničního, ale ve svých oborech bezesporu středoevropského či celoevropského významu.
4. V přímém kontrastu s jejich prokazatelným významem, adekvátně sledovaným a i průběžně hodnoceným v německo-jazyčném prostředí, lze zcela nedostatečnou recepci v česko-jazyčném prostředí označit za ignoranci, což po roce 1918 nutně přivedlo postupné uvedení Baumgartnera i Sechtera, jakož i mnohých jiných v neodůvodněné a neospravedlnitelné zapomnění.



## Seznam použitých informačních zdrojů

### Knížní zdroje:

ALBRECHTSBERGER, Johann Georg. *Gründliche Anweisung zur Composition, mit deutlichen und ausführlichen Exempeln zum Selbstunterrichte*. Leipzig: Johann Gottlob Immanuel Breitkopf, 1790. 440 s.

*Allgemeine deutsche Real-Enzyklopädie für die gebildeten Stände*. Conversations-Lexikon. 2. Bd. 10. Auflage. Leipzig: F. A. Brockhaus, 1844.

ANDESSNER, Josef. *Die Klöster des Mühlviertels*. In: *Mühlviertler Heimatblätter*. 7. Jahrgang. 1967, č.3/4.

ANDRESKA, Jiří. *Šumavské solné stezky*. Praha: Kentaur, 1994. 94 s.

BAUMGARTNER, Andreas. *Aräometrie, oder Anleitung zur Bestimmung des specifischen Gewichtes und zur Verfertigung genauer Aräometer für Chemisten und Technologen*. Wien: J. G. Heubner, 1820. 82 s.

BAUMGARTNER, Andreas. *Die Naturlehre nach ihrem gegenwärtigen Zustande mit Rücksicht auf mathematische Begründung*. I - III. Wien: J. G. Heubner, 1824. 260, 280, 246 s.

BAUMGARTNER, Andreas. *Supplementband, den mathematischen und experimentellen Theil enthaltend*. Wien: J. G. Heubner, 1831.

BAUMGARTNER, Andreas. *Ueber meteorologische Beobachtungen zum landwirthschaftlichen Behufe*. In: *Verhandlungen der k. k. Landwirthschafts-Gesellschaft in Wien*. Erster Band, Zweites Heft. Wien: Verlag der Gesellschaft, 1833. s. 138-153.

*Illustrierte Chronik*. Nr. 4. Leipzig: 1849. s. 126.

BECHER, Peter: *Adalbert Stifter. Touha po harmonii. Biografie*. Horní Planá: Srdce Vltavy, 2019.

*Bericht über die dritte allgemeine österreichische Gewerbe-Ausstellung in Wien 1845*. Wien: K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1846.

BERNSDORF, Eduard. *Neues Universal-Lexikon der Tonkunst. Für Künstler, Kunstfreunde und alle Gebildeten*. II. Dresden: Verlag von Robert Schaefer, 1856.

BUQUOY, Margarete: *Das Buquoy'sche Armeninstitut und die Reorganisation der Wohlfahrtspflege im Habsburger Staat*. In: HARASKO, Alois a kol. *Deutsche Kulturlandschaft an Moldau und Maltš. Der südböhmische Heimatkreis Kaplitz-Hohenfurth-Gratzen*. Band I. München: Heimatkundlicher Verein für Südböhmen e. V., 1986. s. 92-112.

BUQUOY, Margarethe von. *Kaplitz und Gratzen - Ausstrahlungszentren sozialer Reformen im Zeitalter der Aufklärung. Die Kindermannsche Musterschule in Kaplitz und die Theresianische Volksschulreform*. In: HARASKO, Alois a kol. *Deutsche Kulturlandschaft an Moldau und Maltš. Der südböhmische Heimatkreis Kaplitz-Hohenfurth-Gratzen*. Band I. München: Heimatkundlicher Verein für Südböhmen e. V., 1986. s. 74-92.

*Československá vlastivěda. Díl VII. Pisemnictví. Pod protektorátem Masarykovy Akademie práce*. Praha: „Sfinx“ Bohumil Janda, 1933. 607 s.

*Československá vlastivěda. Díl VIII. Umění. Pod protektorátem Masarykovy Akademie práce*. Praha: „Sfinx“ Bohumil Janda, 1935. 759 s.

DLABACZ, Gottfried Johann. *Allgemeines historisches Künstler-Lexikon für Böhmen und zum Theil auch für Mähren und Schlesien*. II. I-R. Prag: Gottlieb Haase, 1815.

- DOLZER, Petrus. *Geschichte und Geschichten um Friedberg*. Friedberg: Selbstverlag, 1935. 108 s.
- EKKARD, Friedrich. *Litterarisches Handbuch der bekanntern hoehern Lehranstalten in und ausser Teutschlandt statistisch-chronologischer Ordnung*. Erlangen: Schleichische Buchhandlung, 1780.
- ENZINGER, Moriz. *Adalbert Stifters (1818-1830)*. Innsbruck: Österreichische Verlagsanstalt, 1950.
- FIALA, Václav. *Literární toulky dunajskou metropolí*. Praha: ASPI, 2004. 505 s.
- FIALA, Václav. *Umělecká Videň. Průvodce po stopách spisovatelů, básníků, malířů, hudebníků a bohémů*. Přepřacované a rozšířené vydání. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2017, 483 s.
- Gesänge für die Zöglinge des Blinden-Institutes in Wien*. Wien: 1817. nestr.
- GRÄFFER, Franz a CZIKANN, Johann Jakob. *Oesterreichische National-Encyklopädie oder alphabetische Darlegung der wissenwürdigsten Eigenthümlichkeiten des Kaiserthumes etc.* III. I bis M. Wien: Verlag von Mich. Schmidl's Witwe und Ign. Klang, 1835.
- GASSNER, Ferdinand Simon. *Universal-Lexikon der Tonkunst*. Neue Hand-Ausgabe in einem Bande. Stuttgart: Verlag von Franz Köhler, 1849. 918 s.
- GROSSSCHOPF, Alois. *Adalbert Stifter. Leben Werk Landschaft*. Linz: Rudolf Trauner Verlag, 1967. Nestr.
- HANZAL Josef. *Ferdinand Kindermann von Schulstein*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998.
- HARASKO, Alois a kol. *Deutsche Kulturlandschaft an Moldau und Maltzsch*. Der südböhmische Heimatkreis Kaplitz-Hohenfurth-Gratzen. Band I. München: Heimatkundlicher Verein für Südböhmen e. V., 1986. 518 s.
- HEIN, Alois Raimund. *Adalbert Stifter und seine Werke*. Band I. Band II. Wien – Bad Bocklet – Zürich: Walter Krieg Verlag, 1952. 561, 562-1030 s.
- HINRICHSEN, Hans-Joachim. *Bruckner Handbuch*. Stuttgart: Metzler und Bärenreiter, 2010. 398 s.
- HOEFER, Jean Chrétien Ferdinand. *Nouvelle Biographie Universelle etc.* IV. Firmin. Paris: Didot Frères, 1853.
- Hof-und Staats-Schematismus des österreichischen Kaiserthums*. Wien: Hof- und Staats-Aerial Druckerei, 1837.
- HONS, Josef. *Když měřičkové, rybníkáři a trhání krajem táhli*. Praha: Mladá fronta, 1961. 305 s.
- ILWOLF, Franz. *Allgemeine Deutsche Biographie*. Band 52. Leipzig: Duncker & Humblot, 1906.
- KAISER, Franz. *Zum Jubiläum der Donnauregulierung und zum neuen Wiener Hochwasserschutzgebiet*. In: *Österreich in Geschichte und Literatur 15* (1971).
- KAISER, Anton. *Die Blindenanstalt in der Josefstadt*. In: *Das Josefstädter Heimatmuseum*. Heft 12. Wien: Neuer Wiener Pressedienst, 1960.
- KIRNBERGR, Johann Philipp. *Grundsätze des Generalbasses als erste Linien zur Composition*. Berlin: J. J. Hummel, 1781-1782.
- KLEIN, Johann Wilhelm. *Lehrbuch zum Unterrichte der Blinden, um ihnen ihren Zustand zu erleichtern, sie nützlich zu beschäftigen und sie zur bürgerlichen Brauchbarkeit zu bilden*. Wien: Carl Schaumburg und Comp., 1819. 455 s.

- KLEIN, Johann Wilhelm. *Lieder für Blinde und von Blinden*. Wien: Auf kosten des Herausgebers, 1827. 125 s.
- KLIMESCH, Matthias. *Die Ortsnamen im südlichen und südwestlichen Böhmen*. In: *Mitteilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen*. 47. Jahrgang, Nr. 2. Prag: 1912.
- KOUDELKOVÁ, Jana. *Češi ve Vídni. Tschechen in Wien*. Brno: Jihomoravský kraj, 2013. 290 s.
- KREJČÍ, Jan. *Počátkové silozpytu od Dra. A. Baumgartnera*. Praha: J. M. Calve, 1851.
- LACHINGER, Johann a STURM, Martin. *Adalbert Stifter. Schrecklich schöne Welt*. In: *Vierteljahresschrift des Adalbert-Stifter-Instituts*, Jahrgang 39. Linz: 1990.
- LEIBNITZ, Thomas. *Die Brüder Schalk und Anton Bruckner*. Tutzing: Hans Schneider, 1988. 335 s.
- MARKUS, Jordan Kajetan. *Friedberg und dessen nächste Umgebung. Topographische Skizze*. In: *Österreichisches Bürger-Blatt*. 39. Jahrgang, Nr. 10. Linz: 1857.
- MARKUS, Jordan Kajetan. *Simon Sechter. Biografische Skizze*. In: *Budweiser Kreisblatt*. XVI. Jahrgang, Nr.13. Budweis 1867.
- MARKUS, Jordan Kajetan. *Markt Friedberg, dessen Umgebung und seine berühmten Männer. Historisch-topografische und biografische Schilderungen*. Linz: Verlag des Vereines der Deutschen aus dem südlichen Böhmen in Wien: 1870. 57 s.
- MARKUS, Jordan Kajetan. *Adalbert Stifter – Zur Enthüllungsfest des Denkmals auf dem Blöckenstein im Böhmerwalde*. Wien: 1877.
- MARKUS, Jordan Kajetan. *St. Thoma-Wittingshausen*. Krummau: Verlag Jos. Wiltshko, 1882. 23 s.
- MARKUS, Jordan Kajetan. *Oberplan. Plana de monte Vitkonis, Horní Planá, Plan. Historische, topographische und biographische Schilderungen*. Wien: Verlag Karl Graeser, 1883. 142 s.
- MARKUS, Jordan Kajetan. *Simon Sechter*. Wien: Deutscher Böhmerwaldbund, Gruppe „Wien“, 1888. 70 s.
- MARPURG, Friedrich Wilhelm. *Abhandlung von der Fuge nach den Grundsätzen und Exempeln der besten deutschen und ausländischen Meister*. Berlin: A. Haube und J. C. Spener, 175. 192 s.
- MEYER, Joseph. *Das grosse Conversations-Lexicon für die gebildeten Stände*. III. Abtheil. 4. Bd. 1. Auflage. Hildburghausen, Amsterdam, Paris und Philadelphia: Verlag des bibliographischen Instituts, 1844.
- NECHVÁTAL, Bořivoj. *Průvodce vyšehradským hřbitovem*. Praha: Správa národní kulturní památky Vyšehrad, 1981. 77 s.
- Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopedie obecných vědomostí*. Třetí díl. B-Bianchi. Praha: J. Otto, 1890.
- Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopedie obecných vědomostí*. Dvacátýdruhý díl. Rozkošný-Schloppe. Praha: J. Otto, 1904.
- PANGERL, Mathias. *Urkundenbuch des Cistercienserstiftes B. Mariae V. zu Hohenfurt in Böhmen*. Wien: Kaiserlich-königliche Hof- und Staatsdruckerei, 1865.
- PANGERL, Mathias. *Johann Nep. Pranghofer. Nekrolog*. In: *Mittheilungen des Vereines der Deutschen in Böhmen*. VIII. Jahrgang. Erstes und Zweites Heft. Prag: 1870.
- PANGERL, Mathias. *Urkundenbuch des ehemaligen Cistercienserstiftes Goldenkron in Böhmen*. Wien: Kaiserlich-königliche Hof- und Staatsdruckerei, 1872.

- PANGERL, Mathias a BERGER, Adolf Franz a KRIPPNER, Wenzl. *Die Archive des fürstlichen Hauses Schwarzenberg ä. L.; Beiträge zur Geschichte und Statistik derselben*. Wien: Schwarzenberg'sches Centralarchiv, 1873.
- PLEISCHL, Adolf Martin: *Das chemische Laboratorium an der k. k. Universität zu Prag, Entstehung und gegenwärtiger Zustand desselben, sammt Nachrichten über einige der darin vorgenommenen Arbeiten nebst einigen Abhandlungen chemisch-medicinischen Inhaltes*. Mit einer Kupfertafel. Prag: Gedruckt in der Sommer'schen Buchdruckerei 1820. XVI+221 s.
- PLEISCHL, Adolf Martin. *Ueber den Nutzen der Chemie in Hinsicht der unentbehrlichsten Bedürfnisse des Menschen. Auszug aus der öffentlichen Vorlesung*. Prag: Gottlieb Haase Söhne 1825. 29 s.
- PRANGHOFER, Johann. *Abhandlungen aus dem Gebiete der höheren Mathematik*. In: *Sitzungsberichte der Kgl. Akademie der Wissenschaften in Wien*. LIII. Wien: 1866.
- PRANGHOFER, Johann. *Beiträge zu einer Abel'schen Gleichung und zu einem Satze von Parseval*. In: *Sitzungsberichte der Kgl. Akademie der Wissenschaften in Wien*. LVII. Wien: 1868.
- PRANGHOFER, Johann. *Sammlung von Aufgaben und Beispielen aus der Physik für höhere Lehranstalten und zum Selbstunterrichte. Erster Theil. Mechanische Naturlehre*. Wien: Wilhelm Braumüller, 1868. 195 s.
- REITER, Wolfgang L. *Institution und Forschung: Physik im Wandel 1850-1900. Eine kaleidoskopische Annäherung*. In: *Universität – Forschung – Lehre*. Veröffentlichung der Vienna University Press. Wien: Verlag V&R Unipress, 2015.
- RIEGER, František Ladislav. *Slovník naučný. Díl první. A-Bžeduchové*. Praha: I. L. Kober, 1860.
- RIEGER, František Ladislav. *Slovník naučný. Díl pátý. M-Ožice*. Praha: I. L. Kober, 1866.
- RIEGER, František Ladislav. *Slovník naučný. Díl osmý. S-Szyttler*. Praha: I. L. Kober, 1870.
- SECHTER, Moritz a TEUFELBERGER, Heinrich. *Jordan Kajetan Markus. Biographisches Denkmal*. Wien: 1894.
- SCHRÖTTER, Anton. *Andreas Freiherr von Baumgartner*. In: *Jahres-Bericht über die Wirksamkeit der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften*. Wien: Hof- und Staatsdruckerei, 1866.
- STAUPENDAHL, Frauke. *Musik mit Blinden. Eine Einführung in die Musik- und Instrumentalpädagogik*. Münster-New York-München-Berlin: Waxmann, 1998.
- STIFTER, Adalbert a APRENT, Johannes. *Lesebuch zur Förderung humaner Bildung*. Reprint-Ausgabe: München: Bayerischer Schulbuch – Verlag, 1847. 414 s.
- STIFTER, Adalbert. *Der Nachsommer. Eine Erzählung*. I-III. Pesth: Gustav Heckenast, 1857. 483, 420, 444 s.
- STIFTER, Adalbert. *Vítek. Román o bojích Přemyslovců*. I – III. Přeložila ILLOVÁ, Milena. Praha: A. Svěcený, 1926. 189, 199, 215 s.
- STIFTER, Adalbert. *Die Mappe meines Urgroßvaters. Letzte Fassung*. Augsburg: Adam Kraft Verlag, 1957. 535 s.
- STIFTER, Adalbert. *Pozdní léto*. Praha: Odeon, 1968. 608 s.
- STIFTER, Adalbert. *Paměti mého pradědečka. Die Mappe meines Urgroßvaters*. Bilingvijní vydání. Překlad Ladislav Heger. Srdce Vltavy – edice Granit, sv. II, Horní Planá: 2002. 372 s.

- STRASSER, Peter. *Simon Sechters Abhandlung über die musikalisch-akustischen Tonverhältnisse*. In: *Slzburgeg Beiträge zur Musik- und Tanzforschung*. III. Bern, Berlin, Bruxelles etc.: Peter Lang, 2008. 301 s.
- SVAROVSKY, Eduard. *Führer durch das Böhmerwaldmuseum in Oberplan*. Oberplan: Selbstverlag des Vereins Böhmerwaldmuseum, 1938. 47 s.
- ŠUBERT, František Adolf. *Čechy. I. Šumava*. Praha: Nakladatelství J. Otto s. d., 268 s.
- ŠUBERT, František Adolf. *Čechy. II. Vltava*. Praha: Nakladatelství J. Otto s. d., 225 s.
- TELEMANN, Georg Philipp. *Singe-, Spiel und General-Bass-Uebungen*. No. 1 - 48. Hamburg: Selbstverlag 1733-1734.
- TITTEL, Ernst. *Simon Sechter als Kirchenkomponist*. Disertační práce, Wien: Universität Wien 1935. 290 s.
- TWAIN, Mark. *Turbulente Tage in Österreich*. Wien: Metroverlag, 2012. 94 s.
- VANCSA, Kurt. *Die Schulakten Adalbert Stifters*. In: *Schriftenreihe des Adalbert-Stifter-Institutes des Landes Oberösterreich*, Folge 8. Graz-Wien: Stiasny-Verlag, 1955. 315 s.
- WAGNER-RIEGER, Renate. *Wiens Architektur im 19. Jahrhundert*. Wien: Österreichischer Bundesverlag, 1970. 308 s.
- WISKOCZILL, A. M. *Biographie des Herrn Dr. Adolf Martin Pleischl. k. k. Regierungsrathes, emer. Professors der Chemie*. Wien: Karl Ueberreuter, 1854. 30 s.
- WURZBACH, Constantin von. *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich enthaltend die Lebensskizzen der denkwürdigen Personen, welche seit 1750 in den österreichischen Kronländern geboren wurden oder darin gelebt und gewirkt haben*. I. Theil. Wien: Verlag der Universitäts-Buchdruckerei L. C. Zamarski, 1856.
- WURZBACH, Constantin von. *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Österreich*. 2. Theil. Wien: Verlag der typografisch-literarisch-artistischen Anstalt (L. C. Zamarski, C. Dittmarsch & Comp.), 1857.
- WURZBACH, Constantin von. *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich enthaltend die Lebensskizzen der denkwürdigen Personen, welche seit 1750 in den österreichischen Kronländern geboren wurden oder darin gelebt und gewirkt haben*. XVII. Theil. Wien: Verlag der k. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1867.
- WURZBACH, Constantin von. *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich*. XXI. Theil. Wien: Kaiserlich-königliche Hof- und Staatsdruckerei, 1870.
- WURZBACH, Constantin von. *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Österreich*. XXXIII. Theil. Wien: Verlag der typografisch-literarisch-artistischen Anstalt (L. C. Zamarski, C. Dittmarsch & Comp.), 1877.
- ZEIL, Liane. *Unbekannte Briefe F. Kindermanns an H. T. Kurz über seine schulreformatoren Bestrebungen in Böhmen in der siebziger Jahren des 18. Jahrhunderts*. In: *Ost und West in der Geschichte des Denkens und kulturellen Beziehungen, Festschrift für Eduard Winter zum 70. Geburtstag*. Berlin: 1966.
- ZELNY, Walter. *Die historischen Grundlagen des Theoriesystems von Simon Sechter*. In: *Wiener Veröffentlichungen zur Musikwissenschaft*. Bd. X. Wien: Schneider, 1979. 491 s.
- ZETZSCHE, Karl Eduard. *Handbuch der elektrischen Telegraphie. I. Geschichte der elektrischen Telegraphie*. Berlin: Julius Springer, 1877. 579 s.

### **Periodika:**

*Abhandlungen der königlichen böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften.* Fünfter Folge. Elfter Band. Von den Jahren 1860-1861. Prag: J. G. Calve, 1861.

*Allgemeines Anzeige-Blatt für technische Literatur, Industrie, Handel, Künste und Gewerbe.* IX. Jahrgang, Nr. 13, Graz: 24. 3. 1847.

*Allgemeine Musikalische Zeitung mit besonderer Rücksicht auf den österreichischen Kaiserstaat.* Nr.78. Wien: 29. 9. 1819.

*Allgemeine Wiener Musik-Zeitung.* 3. Jahrgang, Nr. 40. Wien: 4. 4. 1843.

*Allgemeine Wiener Musik-Zeitung.* 4. Jahrgang, Nr. 41. Wien: 4. 4. 1844.

*Almanach der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften für das Jahr 1851.* Wien: W. Braumüller, 1852.

*Archiv für Geschichte, Statistik, Literatur und Kunst.* XIV. č. 132/133. Wien: Franz Härter'sche Buchhandlung, 1823.

*Budweiser Zeitung.* Budweis: 26. 1. 1888.

*Budivoj.* Ročník III, číslo 75. České Budějovice: 19. 8. 1867.

*Die Debatte und Wiener Lloyd.* IV. Jahrgang, Nr. 25, Wien: 13. 9. 1867.

*Eisenbahn-Zeitung.* V. Jahrgang, Nr. 13. Stuttgart: 28. 3. 1847.

*Krumauer Inteligenz-Blatt.* č. 27, 28, 29. 1877.

*Kunst-und Gewerbe-Blatt des polytechnischen Vereins für das Königreich Bayern.* XX. Jahrgang, Heft VIII, Monat August. München: Polytechnischer Verein für das Königreich Bayern, 1834.

*Lumír.* Týdeník belletristický a archiv pro dějepis. XII. č. 27-33. Praha: 1862.

*Mittheilungen der k. k. Mährisch-schlesischen Gesellschaft zur Beförderung des Mittheilungen des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen.* IX. Jahrgang. Erstes und zweites Heft. Prag: 1871.

*Mittheilungen des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen.* IX. Jahrgang. Drittes und viertes Heft. Prag: 1871.

*Ackerbaues, der Natur und Landeskunde in Brünn.* II., Juni. Nr.22, Brünn: 1822.

*Neues Fremden-Blatt.* III. Jahrgang, Nr. 251, Wien: 13. 9. 1867.

*Neues Wiener Tagblatt.* I. Jahrgang, Nr. 183. Wien: 12. 9. 1867.

*Neuigkeits Welt-Blatt.* Jahrgang 1888. Nr. 136. Wien: 14. 6. 1888.

*Oberdonau-Zeitung.* Nr. 108. Linz: 18. April 1943.

*Politisch-literarisches Tagblatt.* Dritter Jahrgang, Nr. 115. Wien: 20. 5. 1847.

*Sitzungsberichte der königl. böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften in Prag.* Jahrgang 1865. Juli – Dezember. Prag: Verlag der k. böhm. Gesellschaft der Wissenschaften, 1865.

*Sonntagsblätter.* Dritter Jahrgang, Nr. 46, Wien: Pfautsch&Compagnie, 17. 11. 1844.

*Světozor.* Číslo 12. Praha: 27. 9. 1867.

*Tradice, Věstník Svazu českých úředníků a zřizenců knížete ze Schwarzenberku.* České Budějovice: leden–březen 1936.

*Verhandlungen der k. k. Landwirthschafts-Gesellschaft in Wien.* XI. Jahrgang. Erstes Heft. Wien: Verlag der Gesellschaft, 1842.

*Wiener Zeitung.* Nr. 221. Wien: 17. 9. 1897.

*Zeitschrift für das österreichische Blindenwesen,* XI. Jahrgang, Nr. 5/9. Wien: 1924.

*Zeitschrift für Physik und Mathematik.* I. Band. 1. Heft. Wien: Verlag von J. G. Heubner, 1826.

**Internetové prameny:**

HILSCHER, Elisabeth a FASTL, Christian. *Egger, Max*. In: *Oesterreichisches Musiklexikon online*: Dostupné

z: [https://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik\\_E/Egger\\_Max.xml](https://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_E/Egger_Max.xml).

MARKUS, Jordan Kajetan (1831-1893) - Kohoutikriz.org. *Úvod - Kohoutikriz.org* [online].

Dostupné z: <https://www.kohoutikriz.org/autor.html?id=marku>

Obsah-Kohoutikriz.org. *Úvod-Kohoutikriz.org* [online]. Dostupné

z: <https://www.kohoutikriz.org/obsah.html>

[online]. Copyright©2006 [cit. 17.05.2020]. Dostupné

z: [http://www.encyklopedie.ckrumlov.cz/docs/cz/osobno\\_seznam.xml](http://www.encyklopedie.ckrumlov.cz/docs/cz/osobno_seznam.xml)

**Ostatní:**

*Ausweiss über die zur Wiederbeerdigung der sterblichen Ueberreste des im Jahre 1867 verstorbenen berühmten Musikgelehrten und Componisten Simon Sechter in dem von der Gemeinde Wien gewidmeten Ehrengabe und zur Aufstellung eines würdigen Grabdenkmales eingegangenen Spenden*. Wien: Verein der deutschen Böhmerwäldler, 1900. 3. s.; soukromá sbírka.

*Einladung zu der am Mittwoch, den 13. Juni l. J. um 4 Uhr nachm., stattfindenden Wiederbeerdigung der sterblichen Ueberreste des im Jahre 1867 verstorbenen k. k. Hoforganisten und Componisten Simon Sechter*. Wien: Verein der deutschen Böhmerwäldler, 1900. 3. s.; soukromá sbírka.

## Seznam příloh

Příloha

č.

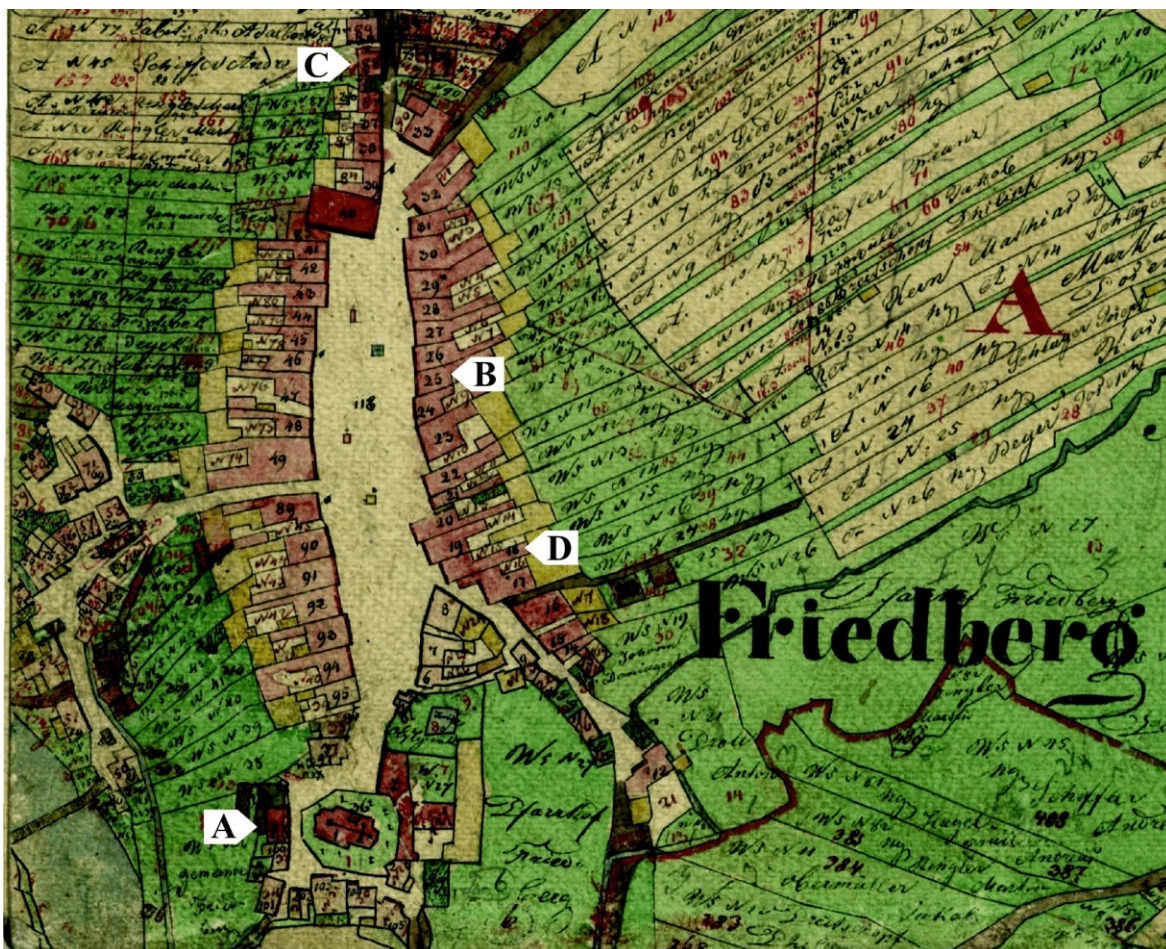
1



STIFTER, Adalbert. *Frymburk a zřícenina Vitkova Hrádku (Friedberg und die Ruine Wittinghausen)* [tempera na papíře]. 17,5 cm x 24,8 cm. Kolem r. 1829. At: Adalbert-Stifter-Gesellschaft Wien. Bez sign.



## Příloha 2



*Katastr městečka Frymburka [fotografie]. 1826. At: Muzeum Frymburk. Bez sign.*

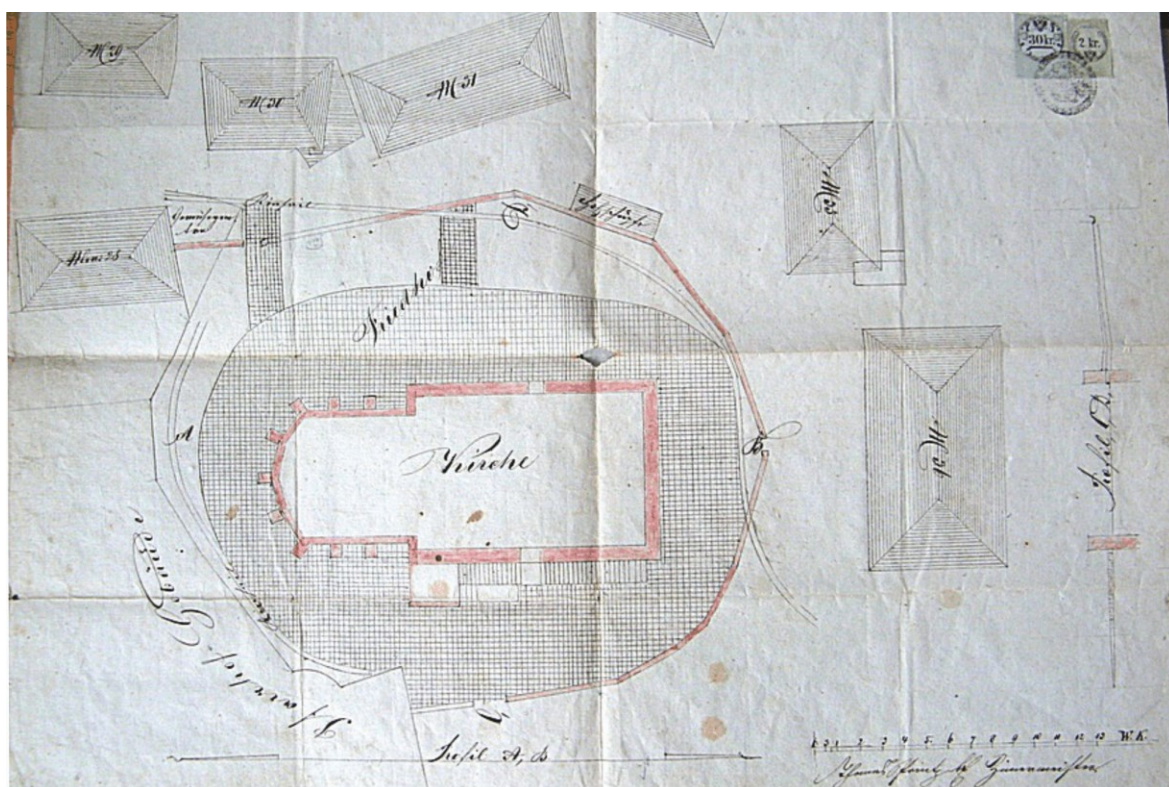
A-stará škola, působíště Johanna Nepomuka Maxandta

B-rodný dům Andrease Baumgartnera

C-rodný dům Simona Sechtera

D-rodný dům Jordana Kajetana Markuse

### Příloha č. 3



*Půdorys kostela sv. Bartoloměje ve Frymburku, katastrální plán [fotografie]. Kolem r. 1830. At: Muzeum Frymburk. Bez sign.*

Vpravo budova tzv. staré školy, působiště J. N. Maxandta.

**Příloha č. 4**



*Rozšířená školní budova ve Frymburku postavená na místě tzv. staré školy [fotografie].  
Kolem r. 1960. At: Muzeum Frymburk. Bez sign.*

**Příloha č. 5**



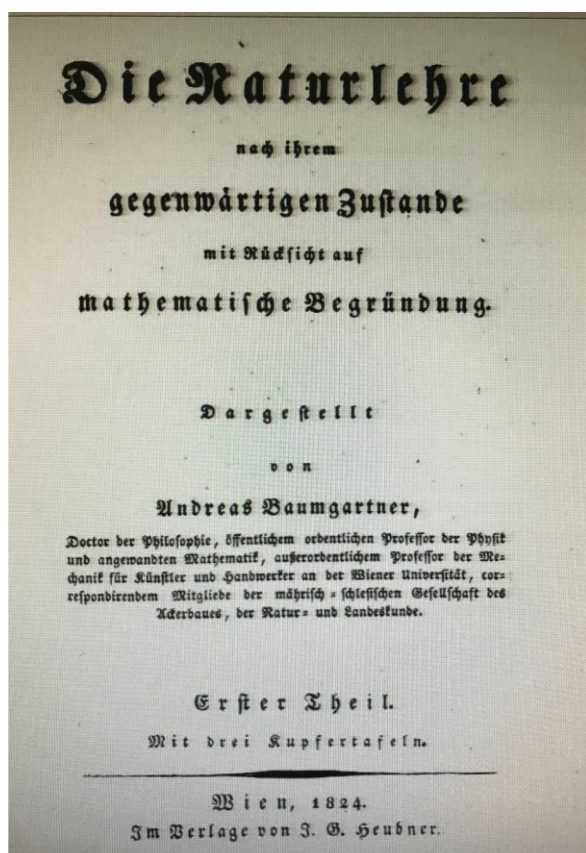
DAUTHAGE, Adolf. *Andreas Baumgartner* [litografie]. Kolem r. 1850. Soukromá sbírka.

**Příloha č. 6**



*Andreas Baumgartner* [kabinetní fotografie z: Ateliér J. Székely, Wien]. 1862. Soukromá sbírka.

Příloha č. 7



BAUMGARTNER, Andreas. *Naturlehre etc. I. díl.* Titulní strana [fotografie]. 1824. At: Muzeum Frymburk. Bez sign.

Příloha č. 8



SLAVÍKOVÁ, Františka. *Pamětní deska Andrease Baumgartnera na rodném domě ve Frymburku* [fotografie]. 2020.

Zweiter Jahrgang.

Pränumerations-Preise:	
In Wien:	
Halbjährig	2 fl. — fr. G. M.
Quartjährig	3 fl. 48 fr.
Monatlich	2 fl. — fr.
In den Provinzen (postofrei zugef.):	
Halbjährig	2 fl. 30 fr.
Quartjährig	3 fl. 24 fr.
Monatlich	2 fl. 15 fr.

**ÖSTERREICHISCH-ILLUSTRIRTE ZEITUNG**

Redaktionslokal: Wehlmarkt- und Rautenbergsche Gasse Nr. 1071, Eingang Kupferstechergasse. **N<sup>o</sup> 68.** 1852. Ausgabekolal: hinter der St. Stephanskirche Nr. 879 bei **Roth & Pinner.**

**Montag den 11. Oktober.**

**Andreas Ritter v. Baumgartner,**  
k. k. Minister der Finanzen, des Handels etc.

Am 23. Februar 1793 zu Friedberg in Böhmen geboren, erhielt Baumgartner seine erste Bildung auf der Schule in Vitis, ging dann zu seiner weiteren Volkselementarbildung nach Wien und wurde dort zum Doctor der Philosophie promovirt. Nachdem er bereits 1815 in Wien als Dozent aufgetreten, erhielt er zu Ostern 1817 die Anstellung als Professor der Physik am Lyceum zu Olmütz, wo er sechs Jahre wirkte. 1823 wieder nach Wien berufend, hielt er an der k. k. Universität Vorlesungen über Physik und zu gleicher Zeit auch Vorträge über populäre Mechanik für Künstler und Handwerker, welche zahlreich beachtet wurden. Ein kais. k. k. Hofrath wurde Baumgartner, seine ihm lieb gewordene Thätigkeit an der Universität aufzugeben. Da zu dieser Zeit durch Schöls Tod die Stelle eines Directors der k. k. Porzellan-Fabrik erledigt war, bewarb sich Baumgartner darum und erhielt dieselbe. Nach mehrjähriger, in hohem Grade nützlicher Wirksamkeit in dieser Stellung, wurde derselbe zum Director der k. k. Tabak-Fabrikten 1846 zum Director der österreichischen Telegraphen und 1847 zum Hofrath der allgemeinen Hofkammer, so wie zum Oberleiter des Eisenbahnbauwerks ernannt und von Sr. Majestät dem Kaiser in den Adelsstand erhoben. Im September 1848 schied der damalige Minister der öffentlichen Arbeiten v. Schwatke aus dem Ministerium aus und seine Stelle ward Baumgartner betreten. Im December 1848 übernahm das Ministerium Schwarzenbergs die Leitung der Staatsgeschäfte und Baumgartner wirkte als Sections-Chef im Finanz-Ministerium. Anfangs 1851 verließ er auf dem Hofkriegsrath zu Wien mit hoher Umsicht die Regierungsgeschäfte gegen so manche ausweichende Vorschläge und Ansichten der Anstaltsbeamten, wurde noch in demselben Jahre zum Reichsrath, so wie zum Präsidenten der kais. Akademie der Wissenschaften ernannt, und nachdem der Handelsminister Baron v. Brudl auf seine Stelle verabschiedet erhielt Baumgartner dieselbe, nach dem Rücktritt des Freiherrn v. Krauß aber auch die Leitung des Finanz-Ministeriums.

Andreas Ritter v. Baumgartner.

Director beide von ihm geleiteten Anstalten ihren Aufschwung. In seiner Stellung als Minister erkennt Jedermann seine Humanität und Theilhaftigkeit an, erklaunt über das tiefe und ausgebreitete Wissen bei so großer Bescheidenheit und so schlichtem Benehmen, und rednet ihm zu denjenigen intelligenten Staatsmännern, auf welche das Vaterland mit Achtung, Freude und Stolz blickt.

Von Baumgartners Thätigkeit auf dem literarischen Gebiete zeugen die von ihm verfaßten Werke. Im Jahre 1820 erschien seine „Kriechlehre“, 1823 „Naturlehre“ (7. Auflage 1842) und „die Mechanik in ihrer Anwendung auf Künste und Gewerbe“, von 1826 bis 1832 gab er in Verbindung mit Gittingebauern „Zeitschrift für Physik und Mathematik“, von 1832 bis 1837 allein die „Zeitschrift für Physik und verwandte Wissenschaften“ heraus, deren großer Einfluß auf die Ausbildung dieser Wissenschaften allgemein anerkannt ist. Seine letzte literarische Arbeit „Anfangsgründe der Naturlehre“ erschien 1837, und im heurigen Jahre die vierte verarbeitete Auflage, mit 153 in den Text eingedruckten Holzschnitten.

**Die Leinenindustrie in Oesterreich und der Centralverein zur Hebung der Flach- und Leinen-Cultur.**

(Dr. W.) Mit allgemeiner Theilnahme werden die Bestrebungen unseres Gewerbevereines und der k. k. Landwirtschaftsgesellschaft zur Hebung der Flach- und Leinen-Cultur begrüßt, denn kaum dürfte es irgend eine Industrie geben, welche dem großen Kaiserreiche so von Natur aus zuzugewiesen ist und ihm recht eigentlich angehört, wie die Leinenindustrie, welche so alt, wie die Geschichte der Deutschen ist. Bei dem alten Deutschen wurde die Flachsterne mit Fleiß und Gelehrigkeit gezeuget. Nachdem Thor, der Donnergott, den

II. Band.

Životopisný medailon Andrease Baumgartnera [fotografie]. In: Oesterreichische Illustrierte Zeitung, č. 68. 11. říjen 1852. At: Soukromá sbírka

**Příloha č. 10**



SCHREIBER, Hans. *Simon Sechter*  
[litografie podle originálu Josepha  
Kriehubera z r. 1840]. 1888. Soukromá  
sbírka.

**Příloha č. 11**



*Simon Sechter* [kabinetní fotografie z:  
Ateliér Georg Märkel, Wien]. 1865.  
Soukromá sbírka.





**2 Kr.**  
**Redaction:**  
 (wohin alle Zuschriften zu richten sind)  
 IX., Berggasse 31.  
**Pränumerationspreise.**  
 Für Wien:  
 Morgen- und Abendblatt:  
 monatlich . . . . . 2 R. 1.50  
 mit demaliger Zustellung des Abendsblattes  
 und "Wochen" . . . . . 2 R. 1.75  
 Einzelne Exemplare 2 Kr.

**Illustrirtes Wiener**  
**Extrablatt.**

Herausgeber: Edgar Spiegl.  
**Abend-Ausgabe.**

**2 Kr.**  
**Expedition und Anzeigen-Bureau**  
 I., Schulerstraße 16.  
**Pränumerationspreise.**  
 Für die Provinzen:  
 Morgen- und Abendblatt:  
 monatlich . . . . . 2 R. 1.80  
 vierteljährlich . . . . . 5 R. 6.40  
 Mit separater Zustellung des Abendsblattes  
 monatlich . . . . . 2 R. 2.20  
 vierteljährlich . . . . . 5 R. 6.40

Nr. 282.

Wien, Donnerstag, 11. October 1888.

17. Jahrgang.

**Vom Tage.**

Der "Wall Mall Gazette" zufolge wird demnächst im Verlage von David Scott in London eine Biographie des verstorbenen Kaisers Friedrich erscheinen, welche angeblich der Feder einer sehr hochgestellten Persönlichkeit entstammt. Dieses Buch, welches der Marquis v. Salisbury genehmigt vertritt, wird u. A. einen Bericht über die Krankheit des Herrschers, aber nichts Politisches enthalten. Die Kaiserin Friedrich wird eine Einleitung liefern, welche angeblich interessante und pathetische Einzelheiten enthalten wird. Das Buch, das dessen Verfasser ein gewisser Kennel Robb bezeichnet wird, soll im November erscheinen. Der aus dem Verlaufe desselben entsetzende Reinertrag soll dem Londoner Hospital für Knochentransplantationen, welches der verstorbene Kaiser während seiner Anwesenheit in England besuchte, überwiesen werden.

Von den macedonischen Wirren wird der "Polit. Corr." aus Constantinopel geschrieben, man sei dabei der Meinung, daß Aufstand die macedonischen Velleitaten der Bulgaren nicht ungenügend sei und heimlich ermutigen laufe, weil ein Fiasco der bulgarischen Regierung in diesem Punkte deren Autorität zu Gunsten ihrer russischen Opposition erschüttern dürfte, ein Erfolg in dieser Hinsicht aber wenigstens indirekt dem großen Ziele der Russen, auf Untergrabung der Hofenbergschaft gerichteten Politik dienen würde. Für diesen Verdacht muß man sogar auf der Worte erstere Anhaltspunkte gewonnen haben, denn nur eine Folge dieses Verdachtes kann es sein, daß auch in der türkischen Politik eine unwekeltbare und entscheidende Aenderung eingetreten ist. Sie fällt, daß sie sich jetzt angeben lassen, keine Schwäche und Unentschlossenheit zeigen darf, und hat danach ihre Entschlüsse gefasst. Man kann überzeugt sein, daß es einen Punkt gibt, den Bulgaren nicht überstreiten darf, ohne daß, was bisher für unmöglich angesehen wurde, türkische Truppen in Ostmacedonien einrücken würden. Vorläufig steht indes die bulgarisch-macedonische Frage keineswegs auf der europäischen Tagesordnung.

**Was in der Welt vorgeht.**

**Eine socialistische Achtungsliste.**

Der revolutionäre Genosse Victor Jules Fouy veröffentlichte dieser Tage im "Parisi Courrier" ein Drohbrief gegen Boulanger, in welchem er den General für vogelfrei erklärte. Dasselbe erregte natürlich einiges Aufsehen, obwohl man an die Uebertreibungen Zouys gewöhnt ist, und nun richtet der Dichter in seinem Blatte folgendes Streben an:

**Herr Georges Laguerre!**

Herr Adolphe! Seit etwa fünf Monaten steht an der Spitze des "Parisi Courrier" eine Liste von Verurtheilten, die wir vom ersten Tage an als Feinde der Republik betrachten. Die Verurtheilung eines "Marianne" ist ausgeschlossen, da Herr Boulanger sich öffentlich für den Bundesgenossen der Goussage und Herr Meyer entgegen läßt. Es handelt sich also um einen Kampf auf Leben und Tod zwischen der Diktatur und der Freiheit. Unter solchen Umständen habe ich an meinen Lieben "Le Tosin", das Sie in Ihrem Blatte "Verabreichungswürdig" nennen, nichts zu ändern. Ihre Schmähsche, die von einem verächtlichen Herr Zouy gleiches kommt, kann mich nicht rühren. Sie schlagen sich nicht. Lassen Sie mich nur Ihnen zur Warnung sagen, daß Sie einer der ersten sind auf der Liste der nichterträglichsten Menagen, von welchen das Volk Bedenken für ihren feigen Verrath fordern wird. Zu Gewarung des Tages Herr Diktatorin gestatten Sie mir, Ihnen die ganze Wahrheit mitzuteilen ein Was Herr Zeitung mit einträgt, ins Gesicht zu geben.

Jules Fouy.  
 Die Liste der Verurtheilten des "Parisi Courrier".

**Zum hundertsten Geburtstage Simon Sechters.**



Die musikalische und mit ihr die ganze gebildete Welt hegt heute den Gedanken, daß vor 100 Jahren der größte Contrabassist unserer Zeit, der schlichte Simon Sechter in dem böhmischen Städtchen Friedberg geboren wurde. Sechter lernte erst mit 11 Jahren recht mangelhaft Klavier und kam, obwohl er nur nothdürftig gebildet war, als Sängschüler nach Wien, in der Dorotheergasse. Im Jahre 1824 nahm ihn der Gültlichrektor des kaiserlichen Sternbergs nach Wien, um seine Kinder zu unterrichten, und von diesem Zeitpunkte an gehörte das Wirken Sechters der Stadt, die seine zweite Heimat geworden und die er auch, kurze Ausflüge ausgenommen, nicht mehr verließ.

Simon Sechter war eine bekannte Wiener Straßenfigur, der ganz Wien in schwarzem Anzuge mit weißer Halsbinde. Er war ein Musiklehrer, wie man vor ihm keinen kannte, gleich groß als Lehrer und als Komponist. Die Zahl seiner Schüler dürfte nach Hunderten zählen und unter größten heute lebenden Meistern sind darunter. Wir wollen hier nur anführen: Engelbert Niggler, Otto Bach, Anton Bruckner, Ferdinand Fuchs, Schall, Sam. Thalberg, Theodor Preyer, Leopoldine Wachetta, Heutell, Gotfried Preyer, Bibl's Söhne, Galli, Matteo Galvi, Henri Wieniawski, G. M. Jocher u. A. Trotz der zahlreichen Leistungen, die Sechter täglich erzielte, entwickelte er auch im Componiren einen sabelhaften Feinsinn. Nur der allerfeinste Theil seiner Werke erschien im Druck. Alles übrige, darunter namentlich Orgelwerke, Pfeifen und verschiedene Kirchencompositionen, ist zerstreut im Privatbesitz Einzelner. Die größeren Werke Sechters sind bei Verzeiten der kaiserlichen Hofbibliothek und dem Archive der Gesellschaft der Musikfreunde. Dort ist auch sein musikalischer Nachlaß hinterlegt. Zu seinen bedeutendsten, meistens bedeutungslosere theoretischen Schriften ist auch die von ihm von beiderseitiger Abhandlung von der Frage zu zählen, die im zweiten Theile eine ausgezeichnete Analyse der großen Fuge in B-dur's "Jupiter-Symphonie" enthält. Sein bedeutendstes Werk aber, "Die Grundzüge der musikalischen Composition", in drei Bänden (bei Breitkopf und Härtel in Leipzig erschienen), findet ihm für alle Zeiten einen Ehrenplatz neben den größten Contrapunctisten. Sein Einfluß auf Beethoven und sein Vertheil mit Schubert, an dessen Sterbedebette er lag, ist bekannt.

würdig war, mußte es auch heute noch sein: Die Erinnerung Boulanger's würde der Erinnerung Gaires gleichkommen, ein Republikaner, der sie wagte, nicht hinter Brand zurückzuführen.  
**Musikfeier der Ostprovinzen.**

wird für den mündlichen und schriftlichen Dienst ausschließlich die russische sein. Da die Schwereinstellung meßlich, wird das Unterhandlungs- und das Appellverfahren größere Wichtigkeit erlangen, als anderswo. Auch in den Reichsrath für das Reichsraths-Besetz werden gewisse Neuerungen eingeführt werden.

**Aus dem Vatican.**

wird der "Polit. Corr." berichtet, daß Papst Leo XIII. beim Empfange des durch den Bischof von Grenoble und durch den Senator Simon Bruzard geführten Pilgerzuges der französischen Journalisten am 7. d. seine Empfindungen für Frankreich in entscheidender Weise betont habe. Gleichzeitig soll Er. Heiligkeit dem Senator Herrn Lucien Brun gegenüber dem zum 1. d. nächsten gegeben haben, welchen ihm der bevorstehende Kaiserbesuch in Rom in Folge der an denselben geknüpften Erwartungen, ungeachtet aller dankenswerthen Mühsalnahme des deutschen Cabinets auf die bevorstehende Stellung des Papstes, bereit.

**Gemeindefesten.**

(Eine bewegte Gemeindefestungs-Tagung in Rinnshaus.) In der letzten Ausschussung der Gemeinde Rinnshaus kam Bürgermeister Dr. Friedrich nach Erledigung der übrigen Punkte der Tagesordnung auf die bekannten Anträge zu sprechen, welche seine Beschäftigung an der Entgegennahme von Bautzen und Commissionsmitgliedern betreffen. Dr. Friedrich erklärte, daß die diesfälligen gemachten Ausführungen sich auf trübe Voraussetzungen und unrichtige Mittheilungen stützen und daß er für seine Person nicht solche Commissionsmitglieder bezogen habe. Er behauptet, daß die diesfälligen Anträge gemacht wurden, ohne daß entsprechende Erhebungen gepflogen wurden, und die selben nur geeignet erschienen, das Ansehen der Gemeinde arg zu schädigen. G. W. Jocher's Referat nun namens des mit den Erhebungen betrauten Comité und bemerkt, daß sich die Depositionen des Bürgermeisters mit den gefolgten Erhebungen vollkommen decken, so weit sie die Vertheilung des Bürgermeisters angehen. Anders sei dies jedoch mit der Veranlassung von G. W. Jocher's Referat, monach das Amt eines Gemeindefestungs nicht unentgeltlich ist. Der Antrag des Gemeindefestungs zufolge habe der frühere Vice-Bürgermeister Ritzner solche Gebühren bezogen und lei es nun dessen Tod, sich darüber zu rechtfertigen. G. W. Jocher erklärt, er müsse Jedem einen B. B. zu nennen, der behaupten wolle, daß er solche Gebühren bezogen habe. Der frühere Gemeindefestungs habe wol solche Gebühren für ihn ohne sein Wissen und Willen eingehoben und an Niemanden abgeliefert. Gebühren, die er aber nach seinem Schmutzgerichte bezogen habe, habe er zur Aufhebung der unangenehmen Bezüge des technischen Personals, das bei den Commissionen interessire, verwendet oder sonst an seine zur Vertheilung gebracht. Er habe hieszu nur deshalb keine Mittheilung gemacht, weil er nicht gewohnt sei, mit Wohlthun zu handeln. Vice-Bürgermeister W. Jocher's Referat enthält, daß er in Wienwartung der ihn gestellten Interpellation sich lediglich an die eingeholte Information gehalten habe. Der Gemeindefestungs habe ihm über seine Anträge ausdrücklich mitgetheilt, daß gemäß Ritzner's Commissions-Beitrag war und hieszu per Commission 2 fl. eintob. Er könne daher den Ausdruck "Verleumdung" nicht anders als entstehen juristischem. G. W. Jocher erklärt, sich den Anschuldigungen W. Jocher's anzuschließen, und bemerkt, der Secretär habe sogar behauptet, Ritzner habe die Gebühr jedesmal erhalten und wenn einmal zufällig vergessen wurde, ihm sehr unangenehm habe er sie sogar gefordert. Gemeindefestungs Ritzner bezeichnet die ganze Angelegenheit als aus Wahrheit von Seiten erstanden, die nie Ertrag zu Gunsten der Gemeinde geleistet haben und nur das Ansehen seiner Person untergraben wollen. Bürgermeister Friedrich bittet, seinen schon früher getheilten Antrag, die ganze Angelegenheit nochmals dem Comité zur eingehenden Prüfung zu übermitteln, auszusprechen, da doch die Ehre zweier Personen auf dem Spiele steht. Der Antrag Dr. Friedrich's wurde nach längerer Debatte zum Beschluß erhoben.

(Umhau des Hauses Nr. 9 in der Aufdortor Straße.) Der Umhau des Hauses Nr. 9 Aufdortor Straße, welcher bereits zweimal Gegenstand der Beschäftigung im Plenum des Gemeindefestungs war, da die Bauherren in der Nächstergasse eine Aenderung der Baulinie dahin anstreben, daß die bezeichnete Gasse in die Aufdortor Straße durchgeführt werde, beschäftigte gestern neuerlich die Session. Die Grundbesitzer sind nämlich um den Confens für den Umhau eingekommen und haben unter Einem um die Befreiung der Schuldbelastung für den in die Bauereie einzubeziehenden Grund

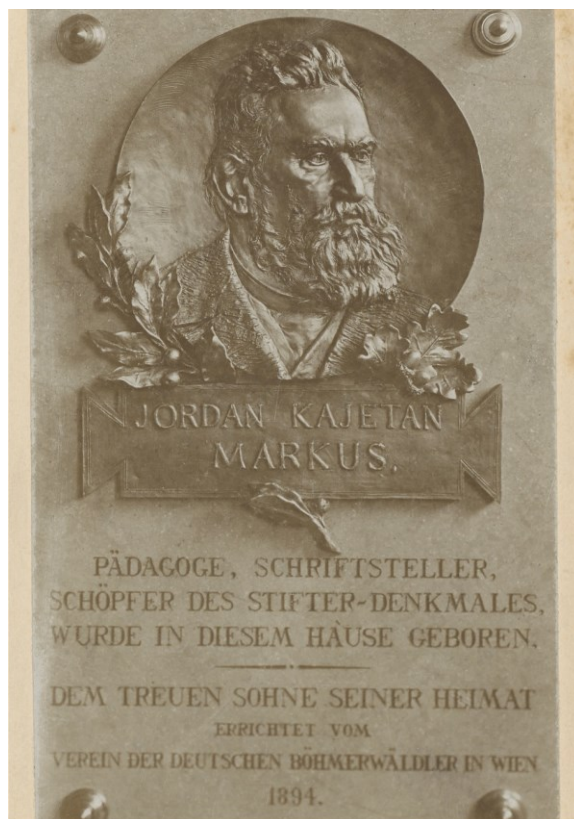
Životopisný medailon Simona Sechtera u příležitosti stého výročí narození. In: Illustrirtes Wiener Extrablatt. Ročník 17. č. 282. čtvrtek 11. říjen 1888. At: Soukromá sbírka

**Příloha č. 14**



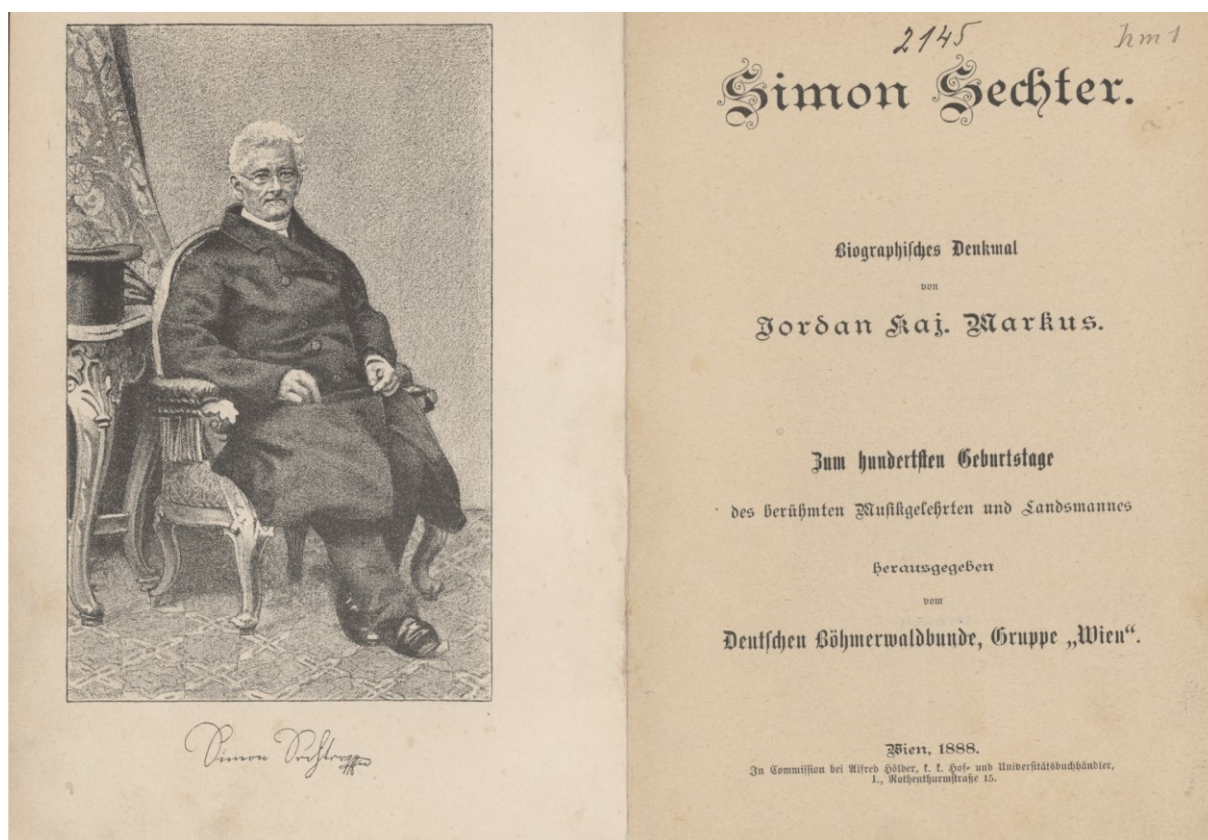
*Jordan Kajetan Markus* [kabinetní fotografie]. Kolem r. 1870. Soukromá sbírka.

**Příloha č. 15**



*Jordan Kajetan Markus. Pamětní deska na rodném domě ve Frymburku* [fotografie]. Kolem r. 1920. Soukromá sbírka.

Příloha č. 16



MARKUS, Jordan Kajetan. *Simon Sechter, Biographisches Denkmal*. Titulní strana prvního vydání ke stému výročí narození skladatele [fotografie]. 1888. At: Regionální muzeum v Českém Krumlově. Č. inv. Reg I E-134

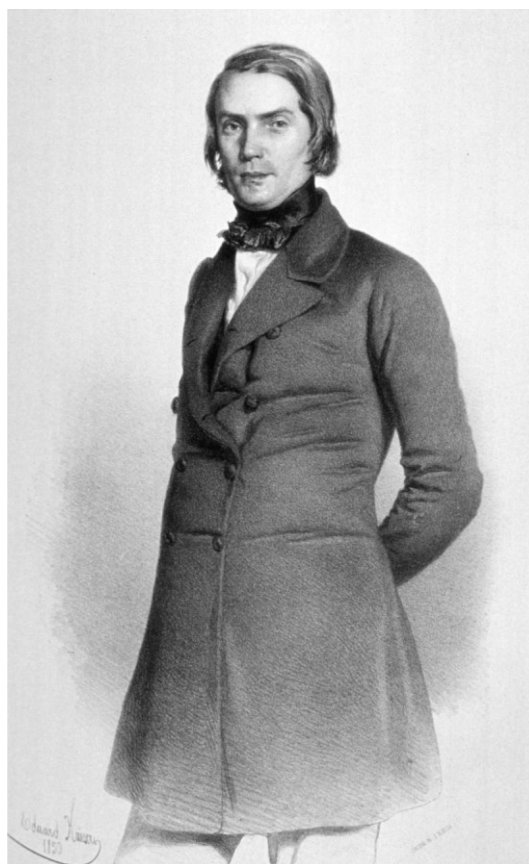
**Příloha č. 17**



PRINZHOFER, AUGUST. *Adolph  
Martin Pleischl* [litografie]. 1846.

Soukromá sbírka.

**Příloha č. 18**



KAISER, Eduard. *Johann Oppolzer*  
[litografie]. 1850. Soukromá sbírka.

**Příloha č. 19**



*Mathias Pangerl* [kabinetní fotografie z:  
Ateliér J. Ruwner, Wien]. 1869.  
Soukromá sbírka.

**Příloha č. 20**



Johann Pranghofer [kabinetní fotografie  
z: Ateliér W. Kundegraber, Wien]. 1865.  
Soukromá sbírka.

## **Příloha č. 21**

### **Přehled významných žáků Simona Sechtera v oboru kontrapunktu a kompozice<sup>175</sup>**

#### **Konstanty Adam Czartoryski (1773-1860)**

Polský šlechtic, žijící od roku 1828 ve Vídni; zakladatel významné obrazové sbírky, mecenáš hudby, pořadatel koncertů v záměčku Czartoryskich ve vídeňské čtvrti Währing.

#### **Franz Grillparzer (1791-1872)**

Narozen ve Vídni, rakouský dramatik, věnující se též hudební teorii, estetice (novela *Chudý houslista*) a komponování; přátelství s J.Haydnem a L.van Beethovenem.

#### **Franz Schubert (1797–1828)**

Rodák z Vídně, rakouský hudební skladatel písňových, duchovních, komorních a symfonických děl; považován za zakladatele německého hudebního romantismu.

#### **Franz Paul Lachner (1803–1890)**

Pocházel ze Švábska, ve Vídni patřil k okruhu přátel F. Schuberta a M. von Schwindta; 1834 dvorním kapelníkem v Mannheimu, 1836 dirigentem Královské opery v Mnichově.

#### **Johann Vesque von Püttlingen, pseud. Johann Hoven (1803-1883)**

Narodil se v polském městě Opole, od roku 1804 žil ve Vídni, studium práva, sekčním šéfem na minist. zahraničí, autor více než 300 písní převážně na texty H. Heina (cyklus *Návrat*).

#### **Eduard Marxsen (1806–1887)**

Rodák z Hamburgu, od roku 1830 studoval hudbu ve Vídni; autor symfonií, ouvertur, klavírních skladeb, od r. 1855 učitel hudby v Altoně, k jeho žákům patřil Johannes Brahms.

#### **Gottfried von Preyer (1807–1901)**

Narozen v Hausbrunnu, 1839 profesorem harmonie ve Vídni, 1844 ředitelem konzervatoře, 1853 kapelníkem Dómu sv. Štěpána; z výnosu z pozůstalosti založena dětská nemocnice.

---

<sup>175</sup> Via poznámka pod čarou č. 93

### **Johann Josef Gabriel Netzer (1808–1864)**

Pocházel z Tyrol, autor opery *Mara*, uvedené 1843 v Praze; od roku 1853 dirigentem divadel v Mainzu, Lipsku a Grazu, řídil 1. uvedení opery *Thanhäuser* R. Wagnera v Rakousku.

### **Anna Maria Leopoldine Blahetka (1809-1885)**

Narozena v Guntramsdorfu (Dol. Rakousko), veřejné klavírní koncerty od 10 let; 1828 vystoupila s N. Paganinim, propagátorka hry na tzv. physharmonicu (předchůdce harmonia).

### **Friedrich Wilhem Kücken (1810-1882)**

Rodák z Lünebrugu, studoval hudbu v Berlíně, od roku 1843 působil ve Švýcarsku, Paříži a Stuttgartu; autor 4 oper a mnoha písní, oblíbených díky překladům textů v USA.

### **Sigismund Thalberg (1812–1871)**

Narozen v Ženevě, prominentní klavírní virtuóz, studoval u C. Czerneho a J. N. Hummela; 1833 udělen titul“komorního virtuóza“, koncerty v celé Evropě, přátelství s F. Lisztem.

### **Johann Ruffinatscha (1812–1893)**

Narozen v Malles Venosta (Jižní Tyrolsko), studoval klavír a housle v Innsbrucku; významným pedagogem klavírní hry a dirigentem ve Vídni, přátelství s J. Brahmssem.

### **Johann de Deo Beranek (1813-1875)**

Narozen v Milonicích u Brna, varhaníkem v Brně a v Trnavě; 1866-75 profesorem na Tereziánské hudební akademii ve Vídni, hudebním kritikem (*Wiener Zeitung, Die Presse*).

### **Theodor Döhler (1814-1856)**

Pocházel z rodiny vojenského kapelníka v Neapoli, od 13 let pořádal klavírní vystoupení, studium u C. Czerneho; koncerty v celé Evropě (též Moskva, Londýn), 1846 titul barona.

### **Adolf Henselt (1814–1889)**

Pocházel ze Švábska, hudební stipendium krále Ludwiga I; od roku 1838 dvorním pianistou carevny a ředitelem školy v Petrohradě; pokládán za zakladatele ruské klavírní školy.

**Josephine Eder-Vieuxtemps (1815-1868)**

Rodačka z Vídně, evropské turné s vlastním koncertním křídlem od 13 let; od roku 1833 doprovázela pozdějšího manžela H. Vieuxtempse, společné turné v USA, Mexiku a na Kubě.

**Antoni Kątski, též Antoine de Kotski (1817-1899)**

Pocházel z hudební rodiny v Krakově, studoval klavír u irského učitele Johna Fielda; 1853 dvorním klavíristou v Berlíně, žil v Petrohradě, Londýně a v letech 1883-1889 v New Yorku.

**Martin Gustav Nottebohm (1817–1882)**

Pocházel z Vestfálska, studium klavíru u R. Schumanna a F. Mendessohna v Lipsku; od roku 1864 hudebním archivářem ve Vídni, vydal soupis díla L. van Beethovena a F. Schuberta.

**Theodor Kullak (1818–1882)**

Narozen v polské Poznani, privátní učitel dětí ve hře na klavír u královského dvora v Berlíně; 1850 založil v Berlíně soukromou klavírní konzervatoř a 1865 soukromou hudební akademii.

**Louis Trouillon Lacombe (1818-1884)**

Narozen v Bourges, konzervatoř v Paříži, klavír u C. Czerneho ve Vídni; komponoval symfonie, opery (*La Madone*), autor oficiální kantáty pro světovou výstavu v Paříži (1878).

**Heinrich Esser (1818-1872)**

Rodák z Mannheimu, virtuózní houslista; od roku 1840 ředitelem tamního divadla; 1847 kapelníkem dvorní opery ve Vídni, dirigoval zdejší premiéru opery R. Wagnera *Lohengrin*.

**Carl Ferdinand Pohl (1819-1887)**

Narodil se v Darmstadtu, vyučen mědirytcem; 1849 varhaníkem ve Vídni, od roku 1866 hudebním archivářem, vydával knihy o Mozartovi a Haydnovi, přátelství s J. Brahmssem.



### **Albert Paul von Kéler, též Adalbert či Béla Kéler (1820-1882)**

Pocházel z Bardejova, houslista v Prešově a v Theater an der Wien; 1854-1856 dirigentem v Berlíně, komponoval tance a pochody, zakladatel orchestrů v Pešti a Wiesbadenu.

### **Henri Vieuxtemps (1820–1881)**

Belgičan, vystupoval od 6 let; zakladatel tzv. francouzsko-belgické houslové školy, 1843-44 koncertní turné v USA, 1846-52 žil v Petrohradě a v Paříži, spolupráce s A. Rubinsteinem,

### **Dominik Finkes (1821-1889)**

Narozen v Höbersbrunn, studoval u I. von Seyfrieda a J. von Blumethala ve Vídni; učitel hudby na farní škole St.Ägid a reálné škole ve Vídni-Gumpendorfu, skládal oratoria a kantáty.

### **Michael (Miska) Hauser (1822-1887)**

Rodák z Bratislavy, houslový virtuóz; studoval u J. Maysedera a K. Kreutzera, od roku 1840 vystupoval s A. Rubinsteinem, pořádal koncerty po celém světě (mj. USA, Austrálie, Indie).

### **Selmar Bagge (1823-1896)**

Narozen v Coburgu, studoval konzervatoř v Praze; hudební teoretik, kritik a publicista, zakladatel časopisu *Allgemeine musikalische Zeitung*, ředitel hudební akademie v Bazileji.

### **Carl Ignaz Franz Umlauf (1824–1902)**

Pocházel z Badenu, vyučil se obchodníkem; po studiu houslové hry se zaměřil na ceteru, věnoval se technice hry a ladění, založil ve Vídni ceterovou školu, koncertoval v zahraničí.

### **Josef Dachs (1825-1896)**

Narozen v Regensburgu, studoval klavír u C. Czerneho; od r. 1850 profesorem na vídeňské konzervatoři, učitel A. Rubinsteina a L. Janáčka, virtuózní interpret klasiků (Schumann).

### **Anton Bruckner (1824–1896)**

Pocházel z Ansfeldenu, původním povoláním učitel; profesorem na vídeňské konzervatoři (1868) a akademii (1875), složil 11 symfonií, obdivovatel R. Wagnera, učitel G. Mahlera.

### **Ernst Pauer (1826–1905)**

Narozen ve Vídni; v letech 1847-1851 ředitelem orchestru v Mohuči, 1859-1864 profesorem klavíru na Royal Academy of Music v Londýně, 1866 jmenován dvorním pianistou ve Vídni.

### **Jacques (Jakob) Blumenthal (1829-1908)**

Pocházel z Hamburku; studoval klavír a kompozici ve Vídni a v Paříži, poté se přestěhoval do Londýna, kde získal titul pianisty královny Viktorie, byl nejbohatším hudebníkem V. Británie.

### **Theodor Leschetizky (1830–1915)**

Narozen v polském Łańcutu, od 9 let veřejně koncertoval na klavír; profesorem na konzervatoři v Petrohradě (od roku 1852) a ve Vídni (1878), učitel I. Paderewského.

### **Carl (Karl, Károly) Filtsch, též (1830-1845)**

Narozen v rumunském městě Sebeș, „zázračné dítě“, hodiny klavíru u F. Chopina a F. Liszta; triumfální koncerty v Paříži a Londýně, zemřel v 15 letech na tuberkulózu v Benátkách.

### **Moritz Käßmayer (1831-1884)**

Narodil se ve Vídni, studoval u G. von Preyera a J. Böhma; 1856 prvním houslistou Vídeňských filharmoniků, dirigent Dvorní opery, autor parodií hudebních děl (Brahms).

### **Kornelije Stanković (1831-1865)**

Narozen v Budě; po studiu konzervatoře ve Vídni se věnoval harmonizaci srbských národních (3 díly 1858-63) a církevních (1862-64) melodií, nejvýznamnější srbský hudební skladatel.

### **Julius Hugo Benoni (1832-1862)**

Rodák ze Střelských Hoštic u Strakonic, zázračný dětský klavírista, studoval u G. Donizettiho; v 11 letech koncertoval před císařem, komponoval kantáty, písně, sbory, opery.

### **Rudolf Bibl (1832–1902)**

Narozen ve Vídni; po studiu varhaníkem a kapelníkem Dómu sv. Štěpána, roku 1863 získal po Sechterovi titul dvorního varhaníka, autor sakrálních skladeb a školy hry na harmonium.

### **Ferdinand Laub (1832-1875)**

Rodák z Prahy, zde i houslová konzervatoř, vystoupil před H. Berliozem a F. Lisztem; 1853-57 působil ve Výmaru, 1866 profesorem na konzervatoři v Moskvě, přítel P. I. Čajkovského.

### **Anton Door (1833-1919)**

Narozen ve Vídni, studium klavíru u C. Czerneho; od roku 1850 koncerty v Evropě, profesorem akademie ve Stockholmu, na konzervatořích v Moskvě a ve Vídni (1868-1901).

### **Otto Bach (1833-1893)**

Rodák z Vídně, bratr minist. předsedy Alexandera Bacha; od r. 1868 ředitelem akademie Mozarteum a orchestru Dómu v Salzburgu, 1880 kapelníkem Votivního kostela ve Vídni.

### **Julius Sulzer (1834–1891)**

Narozen ve Vídni, hudební skladatel, dirigent; 1870 ředitelem opery v Turíně, 1875-1889 kapelníkem v Burgtheatru, autor několika oper (*Johanna von Neapel* uvedena v Praze 1865).

### **Julius Egghard (1834–1867)**

Rodák z Vídně, studium klavíru u C. Czerneho; 1851 ve Výmaru sólistou Lisztova provedení Schubertovy fantazie *Poutník*; 1853-1855 působil v Paříži, autor 250 salónních skladeb.

### **Constanze Geiger, Freifrau von Ruttenstein (1835–1890)**

Rodačka z Vídně, hrála dětské role v divadlech, koncertovala od 6 let, klavírní studium u V.J.Tomáška; autorka klavírních pochodů, provdána za prince Leopolda von Sachsen-Coburg.

### **Bohumil Pazdírek, pseud. Gotthard Johann Peter (1839-1919)**

Rodák z Drahanovic u Olomouce, klavírista, hudební skladatel, dirigent, nakladatel; s bratrem Franzem vydal *Universal-Handbuch der Musikliteratur aller Völker* (1914-1910, 34 dílů).

### **Carl Adam Johann Nepomuk Zeller (1842–1898)**

Narozen v St. Peter (Dolní Rakousko), vystudoval práva a hudební kompozici; skladatel oper a operet, od roku 1873 pověřencem pro umění na Ministerstvu pro kulturu a vyučování.

### **Johann Nepomuk Fuchs (1842-1899)**

Pocházel ze Štýrska; po studiích hudební kompozice dirigentem divadelních orchestrů v Brně, Bratislavě, Kasselu, Kolíně, Hamburku a Lipsku, od r. 1893 ředitelem konzervatoře ve Vídni.

### **Josef Sucher (1843-1908)**

Narozen v Döböru (Uhry), studoval práva; od roku 1868 sbormistrem Vídeňských akademiků, od r. 1876 kapelníkem oper v Lipsku, Hamburku a Berlíně, kde uváděl Wagnerovy opery,

### **Ján Levoslav Bella (1843–1936)**

Rodák z Liptovského Mikuláše, studoval teologii v B. Bystrici a hudební kompozici ve Vídni; 1870 kapelníkem v Kremnici a v letech 1881-1921 v rumunském Sibiu, autor sakrální hudby.

### **Joseph Sulzer (1850-1926)**

Narozen ve Vídni, studoval violoncello; profesorem na konzervatoři v Bukurešti, 1873 členem orchestru Dvorní opery, 1880-1895 prvním cellistou Vídeňských filharmoniků.

**Literatura:**

WURZBACH, Constantin von. *Biographisches Lexikon des Kaisethums Österreich*. I-LX. Verlag der typografisch-literarisch-artistischen Anstalt (L. C. Zamarski, C. Dittmarsch & Comp.), Wien 1856-1891.

*Allgemeine Deutsche Biographie*. I-XL. München, Leipzig: Duncker&Humblot, 1875-1912.

FLOTZINGER, Rudolf. *Oesterreichisches Musiklexikon*. I-V (CD-ROM). Wien: Verlag der Akademie der Wissenschaften, 2002-2006.

